

Національний університет
«Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

Навчально-науковий інститут фінансів ,економіки та менеджменту

Кафедра економіки, підприємництва та маркетингу

Кваліфікаційна робота бакалавра

на тему:

**«Розвиток малого підприємництва: особливості та перспективи»
(на матеріалах ТОВ «БК «Житло-Буд»)**

Виконала: здобувач першого рівня вищої освіти, групи 402-ЕП

Спеціальності 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність»

Кривошей Д.С.

Керівник: Васюта В.Б.

Рецензент: Лазько В.О.

Полтава – 2021 р.

Консультанти:

з кафедри економіки, підприємництва та маркетингу
(охорона праці)

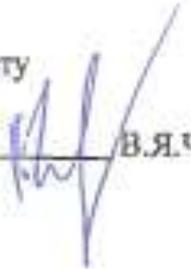
7.06.2021 р. В.В. Биби

Здобувач 15.06.2021 р. Д.С. Кривошея

Керівник роботи 18.06.2021 р. В.Б. Васюта

Нормконтроль 18.06.2021 р. В.Б. Васюта

Допустити до захисту

Завідувачка кафедри 22.06.20 р. В.Я. Чеганова

Навчально-науковий інститут фінансів, економіки та менеджменту

Кафедра економіки, підприємництва та маркетингу

ступінь вищої освіти «бакалавр»

Напрямок підготовки _____

Спеціальність 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри економіки, підприємництва
та маркетингу

В.Я. Чевганова

2021 року

« 3 »

ЗАВДАННЯ
НА ВИПУСКНУ КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ БАКАЛАВРА

Кривошеї Дарина Сергіївна

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи Розвиток малого підприємництва: особливості та перспективи (на матеріалах ТОВ «Будівельна компанія «Житло-Буд»)

керівник роботи Васюта В.Б., к.т.н., доцент

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом закладу вищої освіти від « 03 » 03 2021 року № 158/04

2. Строк подання здобувачем роботи 14.06.2021 р.

3. Вихідні дані до роботи Законодавство України, навчальна, наукова, довідкова та методична література, фахові періодичні видання, інформаційні ресурси, установчі документи підприємства, фінансова, оперативна та статистична звітність підприємства

4. Зміст випускної кваліфікаційної роботи бакалавра (перелік питань, які потрібно розробити) Розділ 1. Теоретичні та методичні засади розвитку

малого підприємництва

Розділ 2. Організаційно-економічна характеристика

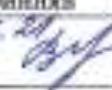
діяльності ТОВ «БК «Житло-Буд»

Розділ 3. Перспективи розвитку підприємства

5. Перелік графічного матеріалу:

Ілюстративний матеріал у кількості 23 аркушів представлений у
Додатку Е

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
Охорона праці	Біба В.В., к.т.н., доцент	24.04.21 	27.06.21

7. Дата видачі завдання 26.04.2021 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів роботи	Строк виконання етапів роботи	Прогноз
1	Теоретична частина	26/04–09/05	30%
2	Аналітична частина	10/05–23/05	60%
3	Проектна частина	24/05–06/06	88%
4	Виготовлення ілюстративного матеріалу, перевірка на плагіат	07/06–13/06	95%
5	Рецензування та підготовка до захисту	14/06–20/06	100%
6	Захист випускної роботи бакалавра	22/06–27/06	+

Здобувач

(підпис)Кривошеї Д.С.
(прізвище та ініціали)

Керівник роботи

(підпис)Васюта В.Б.
(прізвище та ініціали)

Примітка:

19. Форму пред'явлено для видачі завдання студенту на виконання дипломного проєкту (роботи) і контролю за ходом роботи з боку кафедри (деканату комісії) і декана факультету (завідувача відділення).
20. Термін виконання керівником дипломного проєкту (роботи). Видається кафедрами (деканатами комісіями).
21. Формат бланка А4 (210 × 297 мм), 2 сторінки.

РЕФЕРАТ

Кривошей Д.С. Розвиток малого підприємництва: особливості та перспективи (на матеріалах ТОВ «БК «Житло-Буд»).Машинопис. Кваліфікаційна робота бакалавра на здобуття першого рівня вищої освіти зі спеціальності 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність». – Полтава: Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка», 2021

Робота містить 176 сторінок, 16 таблиць, 22 рисунка, список літератури з 81 найменувань, бдодатків.

Метою роботи є розробка перспективних шляхів розвитку ТОВ «БК «Житло-Буд» як суб'єкта малого підприємництва.

Об'єктом дослідження є господарська діяльність ТОВ «БК «Житло-Буд» як суб'єкта малого підприємництва.

Предметом дослідження є теоретико-методичні аспекти розвитку малого підприємництва в сучасних економічних умовах.

У роботі досліджено економічну сутність та особливості діяльності малого підприємництва; визначено роль і значення малого бізнесу для економічного розвитку держави; розглянуто напрями державної підтримки суб'єктів малого бізнесу; проаналізовано проблеми розвитку будівельної галузі на сучасному етапі розвитку економіки; розглянуто організаційно-правові засади діяльності ТОВ «БК «Житло-Буд»; проведено аналіз основних економічних та фінансових показників діяльності та стан охорони праці на товаристві; розглянуто особливості діяльності ТОВ «БК «Житло-Буд» як суб'єкта малого підприємництва та запропоновано шляхи розвитку підприємства.

Результати проведених досліджень можуть бути у подальшому використані на практиці ТОВ «БК «Житло-Буд» та інших малих підприємств, які зацікавлені у розвитку своєї компанії.

Ключові слова: підприємництво, мале підприємництво, будівництво, державна підтримка, розвиток, інвестування, суб'єкт малого підприємництва.

ABSTRACT

Kryvoshei D.S. Development of small business: features and prospects (on the example of LLC «BK «Zhytlo-Bud»). Typescript. Bachelor's qualification work for obtaining the first level of higher education in specialty 076 "Entrepreneurship, trade and exchange activities" - Yuriy Kondratyuk National Polytechnic University, Poltava, 2021.

The work contains 176 pages, 16 tables, 22 figures, bibliographic list of 81 names, 6 attachments.

The purpose of the work is to develop promising ways to develop LLC «BK «Zhytlo-Bud» as a small business entity.

The object of the graduation study is the economic activity of LLC «BK «Zhytlo-Bud» as a small business entity.

The subject of research is the theoretical and methodological aspects of the development of small business in modern economic conditions.

The work investigates the economic essence and peculiarities of small business activities; defines the role and importance of small businesses for the economic development of the state; considers areas of state support for small businesses; studies the problems of development of the construction industry at the present stage of economic development; considers the organizational and legal framework for the activities of LLC «BK «Zhytlo-Bud»; analyzes the main economic and financial performance indicators and studies the state of labor protection of organization; considers the peculiarities of the activities of LLC «BK «Zhytlo-Bud» as a small business entity; suggests ways to develop the company.

The results of the studies can be further used in the practice of LLC «BK «Zhytlo-Bud» and other small enterprises that are interested in the development of their company.

Keywords: enterprising, small business, construction, state support, development, investment, small-entrepreneurship subject.

ЗМІСТ

Вступ.....	7
Розділ 1. Теоретичні та методичні засади розвитку малого підприємництва.....	10
1.1. Економічна суть та особливості діяльності малого підприємництва.....	10
1.2. Роль та місце малого бізнесу в економіці держави.....	28
1.3. Основні напрямки державної підтримки малого підприємництва на сучасному етапі розвитку економіки України.....	34
Розділ 2. Організаційно-економічна характеристика діяльності ТОВ «БК «Житло-Буд».....	56
2.1. Стан, сучасні проблеми та перспективи розвитку будівельної промисловості в Україні.....	56
2.2. Організаційно-правові основи функціонування підприємства.....	62
2.3. Аналіз основних економічних і фінансових показників діяльності підприємства.....	66
2.4. Стан охорони праці на підприємстві.....	74
Розділ 3. Перспективи розвитку товариства	87
3.1. Особливості діяльності підприємства як суб'єкта малого бізнесу.....	87
3.2. Аналіз розвитку товариства як суб'єкта малого підприємництва.....	93
3.3. Екологічне будівництво – перспективний напрям розвитку підприємства.....	103
Висновки та пропозиції.....	120
Глосарій.....	124
Список використаних джерел.....	128
Додатки.....	136

ВСТУП

Мале підприємництво є важливим сектором національної економіки, що сприяє насиченості ринку товарами і послугами, створенню нових робочих місць, зменшенню безробіття і в остаточному підсумку – зростанню добробуту населення. Його розвиток є ефективним засобом пом'якшення соціальної напруги і ослаблення майнової нерівності в суспільстві.

Діяльність малих підприємств, направлена насамперед на реалізацію власних економічних інтересів, охоплює виробничу, комерційну, фінансову, страхову сфери. Успішне функціонування малого підприємництва позитивно впливає на формування конкурентного середовища, обумовлюючи його роль як потужного двигуна економічного розвитку.

Продуктивна робота малих підприємств є джерелом поповнення бюджетів всіх рівнів і створення ВВП. Динамізм і результативність розвитку малих підприємств є підставою для того, щоб замінити розповсюджену в малому підприємстві стратегію виживання на стратегію забезпечення фінансової рівноваги в довгостроковому періоді.

Розвиток господарської системи в Україні характеризується частими кризовими явищами, що виникають на фоні вкрай нестабільної соціально-економічної та політичної ситуації. Без розвитку та підтримки державою малих підприємств вирішити дані проблеми є неможливим, адже саме вони є генераторами стабільності в національній економіці та соціальних питаннях.

Сьогодні суб'єкти малого та середнього підприємництва стикаються з низкою проблем, зокрема: недосконала політика держави в податковій сфері, відсутність доступних програм підтримки малого та середнього бізнесу в Україні, високі ставки за кредитні кошти, що обмежує підприємства та підприємців у залученні капіталу для своєї операційної діяльності. Високий потенціал для розвитку малого підприємництва, природні запаси, високий рівень освіти за умови державної підтримки сприятимуть появі великої кількості фірм,

що, в свою чергу, дозволить створити нові робочі місця, принесе реальні гроші до бюджету не тільки центру, але й регіонів. Крім того, саме малим підприємством легше управляти в умовах нестабільного курсу національної валюти.

Слід відзначити, що проблемою, перспективами та особливостями розвитку малих підприємств цікавилися і досліджували у своїх працях такі вчені: С.А. Жуков, О.М. Дюгованець, О.Ю. Балко, О.В. Дикань, Л.П. Добуляк, А.О. Крисак, Г.П. Білоус, Н.Є. Сілічєва, В.А. Табінський, В.М. Телятник, А.П. Сімон, Р.О. Мірошник, У.О. Прокоп'єва, О.К. Кушнір, А.В. Стасюк, О.М. Лозовський, А.О. Яремко, О.М. Кашуба, А.А. Левшук, В.Є. Воронін, С.Г. Дрига, О.В. Кужель, О.Є. Кузміна, С.Б. Іваницька, В.Б. Васюта.

Г.Ф. Толмачова, В.І. Ляшенко та Г.В. Колєснікова у своїй праці досліджували досвід зарубіжних країн щодо регулювання розвитку малих і середніх підприємств. О.М. Лозовський окремо аналізував у своїй праці особливості державного регулювання малих підприємств. І.Б. Гобир цікавився державною підтримкою малого бізнесу. І.А. Брижань займалася питанням реформування системи оподаткування для суб'єктів малого підприємства.

Предмет дослідження: теоретико-методичні аспекти розвитку малого підприємництва в сучасних економічних умовах.

Мета дослідження: розробка перспективних шляхів розвитку ТОВ «БК «Житло-Буд» як суб'єкта малого підприємництва.

Завдання кваліфікаційної роботи бакалавра:

- дослідити економічну сутність та особливості діяльності малого підприємництва;
- визначити роль і значення малого бізнесу для економічного розвитку держави;
- розглянути напрями державної підтримки суб'єктів малого бізнесу;
- проаналізувати проблеми розвитку будівельної галузі на сучасному етапі розвитку економіки;

- розглянути організаційно-правові засади діяльності ТОВ «БК «Житло-Буд»;
- провести аналіз основних економічних та фінансових показників діяльності та стан охорони праці товариства;
- розглянути особливості діяльності ТОВ «БК «Житло-Буд» як суб'єкта малого підприємництва;
- запропонувати шляхи розвитку товариства.

Об'єкт дослідження: господарська діяльність ТОВ «БК «Житло-Буд» як суб'єкта малого підприємництва.

Методи дослідження: структурно-генетичного аналізу і синтезу – для дослідження історичного розвитку підприємництва, класифікації – для дослідження економічної сутності малих підприємств, економіко-статистичний та аналітичний – для проведення розрахунків відносно фінансового стану підприємства, графічний – для наочного відображення ролі малого бізнесу у економічному житті держави та результатів аналізу фінансово-економічних показників підприємства, моделювання та прогнозування – для розроблення шляхів розвитку малого підприємства.

Результати проведених досліджень можуть бути у подальшому використані на практиці ТОВ «БК «Житло-Буд» та інших малих підприємств, які зацікавлені у розвитку своєї компанії.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА

1.1. Економічна суть та особливості діяльності малого підприємництва

Підприємництво як один із важливих секторів економіки уже тривалий час є провідним за кількістю та обсягами виробництва у розвинених країнах світу. Підприємництво забезпечує як гнучкість, так і стабільність економічної системи, враховує потреби споживачів, а також виконує таку важливу соціальну функцію як надання робочих місць і, в результаті, створення джерела доходу для великої кількості населення [59].

Питання підприємництва завжди пробуджувало інтерес як у вітчизняних, так і закордонних учених, а з приходом економічних реформ в господарське життя України цьому поняттю відведено ледь не головне місце в працях науковців. Наразі майже кожен з нас під підприємництвом розуміє ініціативну, самостійну господарську діяльність, яка супроводжується ризиком і направлена на отримання прибутку, але так було не завжди. Слід сказати, що у процесі еволюції економічного життя суспільства й держави категорія «підприємництво» розширювалась і неминуче набувала нових відтінків у трактуванні (табл. 1.1)

Підприємництво має багатоетапну і цікаву історію розвитку [14].

Уперше термін «підприємець» використав учений 18 століття Річард Кантільйон у своїй книзі «Очерк о природеторговлі». Французький економіст визначав поняття ризику у якості функціональної характеристики підприємництва. Як стверджує Кантільйон, підприємець - це будь-яка

людина, що має навички передбачення і бажання ризикувати, чия діяльність характеризується надією отримати дохід, і готовністю до втрат[59].

Таблиця 1.1 – Еволюційні підходи до трактування змісту поняття «підприємництво» та «підприємець»

п/п	Період	Автор	Визначення
1.	1725 рік	Р. Кантільйон	Підприємець - особа , яка приймає рішення і задовольняє власні потреби за умов невизначеності.
2.	1776 рік	А.Сміт	Підприємець - власник підприємства і втілювач ризикованих комерційних ідей.
3.	1830 рік	Ж.-Б. Сей	Підприємництво - це раціональна сукупність факторів виробництва в певному ринковому просторі.
5.	1921 рік	І. фон Тюнен	Підприємець наділений особливими якостями (ризиковий, той ,що приймає нестандартні рішення і відповідає за свої дії) і тому претендує на незапланований дохід.
6.	1985 рік	Р. Хізрич	Підприємництво - процес створення нового продукту ,що має певну вартість, а підприємець - особа, яка витрачає на цей процес необхідний час і сили, бере на себе весь фінансовий, психологічний і соціальний ризик, потім одержує нагороду у вигляді грошей.
7.	1988 рік	М. Алле	Підприємець – особа, що відіграє важливу роль у ринковій організації господарства.

Пізніше англійський економіст Джон Стюарт Міллі популяризував поняття «підприємництво».

Згодом промислова революція 18 століття призвела до прискореного розвитку підприємництва. Свої міркування щодо принципів підприємництва надав австралійський вчений Йозеф Шумпетер, який поняття «підприємництво» ототожнював із «здійсненням нових комбінацій», а індивідів, які їх виконують, називав підприємцями. Підприємець виступає тут перш за все як новатор, реформатор та революціонер [23].

Австрійський економіст Фрідріх Августа фон Хайек, прибічник ліберальної економіки і вільного ринку, найвищою цінністю визнає свободу людини, оскільки будучи особисто незалежною, вона зможе максимально ефективно використати свій економічний потенціал. У своїх теоріях Ф. Хайек використовує теорію неявного знання. Вона ґрунтується на тому, що

кожна людина наділена унікальними знаннями, користуватися якими можна лише при самостійному прийнятті рішень або при її активній участі. Уся сукупність процесів при цьому регулюються людиною за допомогою своїх інформаційних переваг, ринком. Тим часом ринок через ціновий механізм інформує індивідів про стан попиту і альтернативи його задоволення, а також потенційно перспективні сфери попиту і пропозиції[59].

Зародження українського підприємництва починається за часів Київської Русі та пов'язаний з економікою Російської імперії та Радянського Союзу. Виділяють шість етапів розвитку підприємництва.

Перший етап бере свій початок за часів правління князя Володимира Великого. Підприємництво у своїй більшості розвивалося у містах, які були центрами виробництва і торгівлі. З видавництвом «РусскойПравды», яка на той час була головним джерелом господарських відносин, зароджувався дух підприємництва. Руські купці вважаються предками сучасних підприємців.

В епоху Петра I підприємництво отримало другий шанс на розвиток. Реформи Петра I були направлені на розвиток промислового підприємництва і передбачали надання різноманітних пільг і привілеїв, безвідсоткових позик, забезпечення знаряддями праці, звільнення від державної служби, податків і мита, право безмитового ввезення з-за кордону механізмів та інструментів. Таким чином, Петро I заклав фундамент для подальшого розвитку торгово-промислового бізнесу.

Справу Петра I продовжує його наступниця - Катерина II, яка запроваджує вільне відкриття підприємства та його улаштування. Вона видає накази про ліквідацію монополій та оголошує свободу торгівлі.

У подальшому урядом було встановлено відносно жорстку підпорядкованість підприємницької діяльності загальнодержавним завданням. Наслідком таких дій стало байдуже ставлення підприємців до господарської діяльності. На цьому перший етап розвитку підприємництва завершується[14].

Після проведення селянської реформи 1861 року розпочинається другий етап. На зміну традиційних галузей приходять передові технології – машинобудування та металообробка. Відбувається зростання ролі банків і страхових установ. Акціонерна форма стає найпопулярнішою серед усіх форм підприємництва. Разом з тим велика промисловість розвивається високими темпами, завдяки цьому у суспільній свідомості зростає авторитет підприємницьких кіл [23].

Поступово на території Російській імперії виділяються регіональні підприємницькі групи. З розвитком промислових центрів виникла необхідність будівництва залізниць, що сприяло ліквідації територіальної нерівномірності і зародженню нових вогнищ підприємництва.

На розвиток підприємництва вплинула грошова реформа 1895-1897 років, а Столипінська реформа сприяла виникненню фермерського типу підприємництва.

Період з жовтня 1917 року до початку 1920-х років - третій етап у розвитку підприємництва, особливістю якого було абсолютне викорінення підприємництва з економічного життя. У процесі націоналізації був прийнятий Декрет про землю, який оголошував її загальнонародною власністю. Велике підприємництво майже перестало існувати. Про приватну власність, грошові знаки та будь-які товарно-грошові відносини не могло бути й мови. Після завершення громадянської війни хибність такої економічної моделі стала очевидною[59].

Четвертим етапом у розвитку підприємництва вважається період НЕПу (нової економічної політики), прийнятої 14 березня 1921 року. У цей період держава почала замислюватись над підприємницькими функціями. Це вилилося у створенні концесій, які мали вигляд угоди між державою та іноземним капіталістом, за якою капіталісту передавалися в експлуатацію визначені об'єкти або ділянки землі. За роки НЕПу було створено сприятливі передумови для розвитку приватного підприємництва.

П'ятий етап розвитку підприємництва, що охоплював період з кінця 20-х рр. до другої половини 80-х роках 20 століття, характеризується тотальним пануванням командно-адміністративної системи.

У другій половині 1980-х роках розпочався шостий етап розвитку підприємництва, який започаткував відродження підприємницької діяльності.

На сучасному етапі розвитку у вітчизняній економічній науці, найбільш повне визначення поняття «підприємництва» надав З. С. Варналій: «Підприємництво як економічна категорія – є особливий тип господарювання, де головним суб'єктом є підприємець, який раціонально поєднує (комбінує) фактори виробництва на інноваційній основі і власній відповідальності, організує і керує виробництвом з метою одержання підприємницького доходу» [38].

Головною особливістю цього трактування є те, що: по-перше, підприємець повинен володіти новаторськими здібностями; по-друге, успіху у своїй справі досягти можливо лише використовуючи інноваційні ідеї. Такий підхід відрізняється від усіх інших варіантів визначення, запропонованих в останніх вітчизняних виданнях.

Отже, підприємництво – це самостійна, ініціативна, систематична, на власний ризик господарська діяльність, що здійснюється суб'єктами господарювання (підприємцями) з метою досягнення економічних і соціальних результатів та одержання прибутку[1].

Зміст підприємницької діяльності розкривається через функції підприємництва (табл. 1.2).

Таблиця 1.2 – Основні функції підприємництва

Назва функції	Пояснення
Ресурсна	Формування і ефективне використання усіх ресурсів підприємства (капітал, праця, матеріальні та інформаційні).

Продовження таблиці 1.2

Творча	Уміння генерувати цікаві новаторські ідеї, активно використовувати ініціативу.
Організаційна	Уміння оптимально поєднувати ресурси в необхідній кількості, контроль за їх виконанням.
Ризику	Уміння передбачати, правильно оцінювати ймовірність отримання як втрат, так і прибутків.

Для сучасної економіки характерна складна комбінація різних за масштабами виробництв: великих, що мають тенденцію перетворення на монопольні структури, і невеликих, що формуються під впливом певних факторів. З одного боку, доволі стійким явищем науково-технічного прогресу є концентрація виробництва, адже саме великі підприємства є власниками більших матеріальних, фінансових та трудових ресурсів. З іншого боку, за останній час зросла кількість підприємств малого і середнього бізнесу, особливо у тих сферах, де можна обійтися порівняно невеликою сумою капіталу, великої кількості устаткування і працівників [44].

Термін «малий бізнес» досить часто ототожнюється з поняттям «мале підприємництво». Як свідчать достовірні джерела: основна відмінність цих термінів між собою ґрунтується на тому, що поняття «мале підприємництво» – це здебільшого юридичний термін, що вживається в нормативних актах, а «малий бізнес» – це економічний термін, який використовується головним чином у зв'язку з економічним розвитком регіону чи держави. Більш вживаним та повним є поняття «підприємництво» [59].

Отже, малий бізнес – це діяльність будь-яких малих підприємств під керівництвом фізичних осіб з метою одержання прибутку.

Суб'єктами малого підприємництва є:

- фізичні особи, зареєстровані в установленому законом порядку як фізичні особи - підприємці, у яких середня кількість працівників за звітний

період (календарний рік) не перевищує 50 осіб та річний дохід від будь-якої діяльності не перевищує суму, еквівалентну 10 мільйонам євро, визначену за середньорічним курсом Національного банку України;

- юридичні особи - суб'єкти господарювання будь-якої організаційно-правової форми та форми власності, у яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) не перевищує 50 осіб та річний дохід від будь-якої діяльності не перевищує суму, еквівалентну 10 мільйонам євро, визначену за середньорічним курсом Національного банку України[1].

Суб'єкти малого підприємництва зображені на рисунку 1.1.

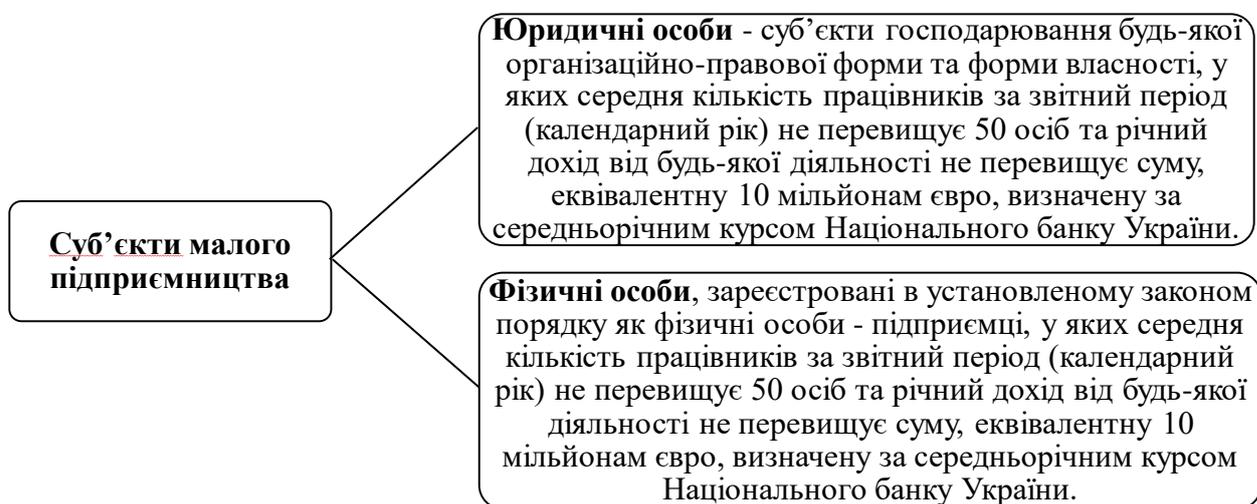

Рисунок 1.1 – Суб'єкти малого підприємництва

Малі підприємства виконують ряд важливих функцій:

- швидко реагують на коливання ринкової кон'юнктури;
- створюють сприятливі умови для конкуренції, послаблюють монополізм;
- дають нові робочі місця;
- насичують ринок товарами і послугами;
- чутливі до інновацій;
- формують середній клас [23].

Залежно від форм власності, передбачених законом, в Україні можуть діяти підприємства таких видів (рис. 1.2):

- приватне підприємство, що діє на основі приватної власності громадян чи суб'єкта господарювання (юридичної особи);
- підприємство, що діє на основі колективної власності (підприємство колективної власності);
- комунальне підприємство, що діє на основі комунальної власності територіальної громади;
- державне підприємство, що діє на основі державної власності;
- підприємство, засноване на змішаній формі власності (на базі об'єднання майна різних форм власності);
- спільне комунальне підприємство, що діє на договірних засадах спільного фінансування (утримання) відповідними територіальними громадами - суб'єктами співробітництва[1].

В Україні діють також інші види підприємств, передбачені законом.

Підприємство, в статутному капіталі якого наявно не менше 10 % іноземних інвестицій, визначається як підприємство з іноземними інвестиціями. Ті підприємства, що мають у своєму статутному капіталі 100 % – у частку іноземних інвестицій, вважаються іноземними підприємствами.

Існують унітарні та корпоративні підприємства.

Унітарне підприємство створюється одним засновником, який виділяє необхідне для того майно, формує відповідно до закону статутний капітал, не поділений на частки (паї), затверджує статут, розподіляє доходи, безпосередньо або через керівника, який призначається (обирається) засновником (наглядною радою такого підприємства у разі її утворення), керує підприємством і формує його трудовий колектив на засадах трудового найму, вирішує питання реорганізації та ліквідації підприємства. Унітарними є підприємства державні, комунальні, підприємства, засновані на власності об'єднання громадян, релігійної організації або на приватній власності засновника[1].

Корпоративне підприємство утворюється, як правило, двома або більше засновниками за їх спільним рішенням (договором), діє на основі об'єднання майна та/або підприємницької чи трудової діяльності засновників (учасників), їх спільного управління справами, на основі корпоративних прав, у тому числі через органи, що ними створюються, участі засновників (учасників) у розподілі доходів та ризиків підприємства [1].

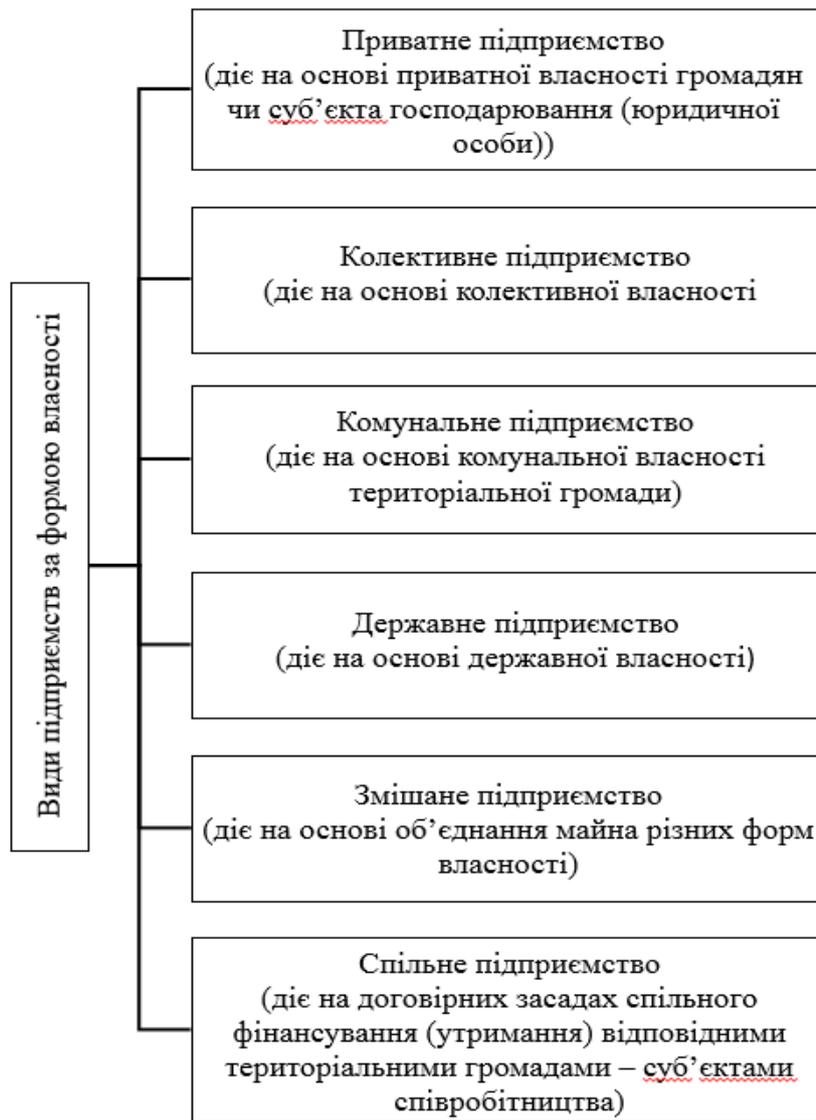

Рисунок 1.2 – Класифікація малого підприємництва за формою власності

Корпоративними є кооперативні підприємства, підприємства, що створюються у формі господарського товариства, а також інші підприємства, в тому числі засновані на приватній власності двох або більше осіб[1].

Мале підприємництво має свої особливості діяльності. Розглянемо їх детальніше.

В Україні існують дві системи оподаткування: *загальна* і *спрощена*. Малі підприємства мають змогу використовувати одну з систем.

Підприємство, яке знаходиться на загальній системі оподаткування сплачує наступні види податків, залежно від виду діяльності та здійснених господарських операцій:

- податок на прибуток;
- податок на додану вартість;
- акцизний податок;
- екологічний податок;
- митні платежі;
- податок на майно;
- рентна плата;
- інші податки [16].

Спрощена система оподаткування, обліку та звітності –такий механізм сплати податків, за якого суб'єкт господарювання сплачує єдиний податок замість тих видів податків, що передбачені загальною системою оподаткування з одночасним веденням спрощеного обліку та звітності.

Єдиний податок (ЄП) - податок, що сплачують суб'єкти господарювання на спрощеній системі оподаткування; основний підприємницький податок.

Спочатку єдиний податок включав у себе відрахування до місцевого податкового бюджету, Пенсійного фонду та Фонду соціального страхування.

На даний момент єдиний податок включає в себе відрахування лише до місцевого податкового бюджету, а всі інші відрахування включені до єдиного соціального внеску. З 2012 року сума єдиного податку визначається у

відсотковому відношенні та залежить від групи платника. Також з цього року була відмінена 50 % доплата єдиного податку за кожного найманого робітника[2].

Групи платників єдиного податку подані у таблиці 1.3.

Таблиця 1.3 – Групи платників єдиного податку станом на 2021 рік

	1 група (для фіз. осіб)	2 група (для фіз. осіб)	3 група (для фіз. та юр. осіб)	4 група (для с/г підприємств)
Ставка ЄП	До 10 % від прожиткового мінімуму для працездатних осіб	До 20 % від мінімальної зарплати	5 % від доходу або 3 % від доходу	0,57 % - 6,33 % від оцінки 1 га з урахув. індексації
Обсяг доходу	До 1,002 млн.грн.	До 5,004млн. грн.	До 7,002 млн. грн.	Не менше 75 % частка с/г продукції в доході
Працівники	–	До 10 осіб	Не обмежено	Для юр.осіб – не обмежено Для фіз.осіб. – не використовують
Діяльність	Роздрібна торгівля, побутові послуги	Послуги, виробництво, торгівля, ресторанне господарство	Усі види, дозволені спрощеною системою	Виробництво с/г продукції

Діяльність будь-якого підприємства регулюється державними органами на підставі нормативно-правових актів [64]. Не виключенням є діяльність малих підприємств, проте частота і види перевірок здебільшого залежать від виду діяльності підприємства [21]. Наприклад, лідерами за кількістю перевірок у 2020 році стали такі служби:

- Державна служба України з надзвичайних ситуацій;
- Державна служба України з питань безпеки харчових продуктів та захисту споживачів;
- Державна служба з питань праці;
- Державна екологічна інспекція;

- Державна служба України з питань геодезії, картографії та кадастру;
- Державна архітектурно-будівельна інспекція України;
- Державна служба України з лікарських засобів та контролю за наркотиками;
- Державна інспекція енергетичного нагляду;
- Пенсійний фонд України.

Карантинні умови і їх наслідки не створюють сприятливого економічного середовища для підприємців малого і середнього бізнесу [64].

Європейська Бізнес Асоціація провела експрес-опитування ще на початку введення карантину, яке показало, що кожен 5-й малий бізнес буде змушений припинити діяльність, а 31 % представників малого бізнесу скоротить чисельність персоналу. Незважаючи на те, що епідеміологічна ситуація покращується, все ж уряд увів адаптивний карантин.

Уряд намагається підтримати підприємців, тому 13 травня 2020 року приймає законопроект, що передбачає продовження податкових пільг для платників податку до закінчення карантину[8].

Законом передбачено наступні пільги:

- заборона на штрафні санкції за порушення податкового законодавства продовжена і поширюється тільки на порушення, вчинені в період з 01.03 по останній день дії карантину, за деякими винятками;
- мораторій на фактичні і документальні перевірки продовжено з 18.03 по останній день карантину, а розпочаті перевірки зупиняються (за деякими винятками, передбаченими ПКУ). Мораторій на перевірки ЄСВ також продовжений до останнього дня дії карантину;
- термін ненарахування пені продовжений для платників податків починаючи з 01.03 по останній день дії карантину;
- звільнення від ЄСВ продовжено до кінця травня для ФОП і осіб, які здійснюють незалежну професійну діяльність;

- штрафи та пені не застосовуються за несвоєчасну оплату і несвоєчасну подачу звітності по ЄСВ. У той же час страховий стаж за ці періоди не переривається;

- тимчасово до 30.06.2020 припинені терміни для адміністративного оскарження скарг платників податків (за деякими винятками);

- штрафи та пені за прострочення у виплаті споживчого кредиту з 01.03. по останній день дії карантину не нараховуються. Якщо зобов'язання не виконуються за кредитним договором боржником з 01.03 по останній день карантину процентну ставку збільшувати заборонено;

- ФОП мають право на отримання допомоги по частковому безробіттю;

- зменшилися вимоги до мінімального розміру статутного капіталу банку (до 200 мільйонів гривень).

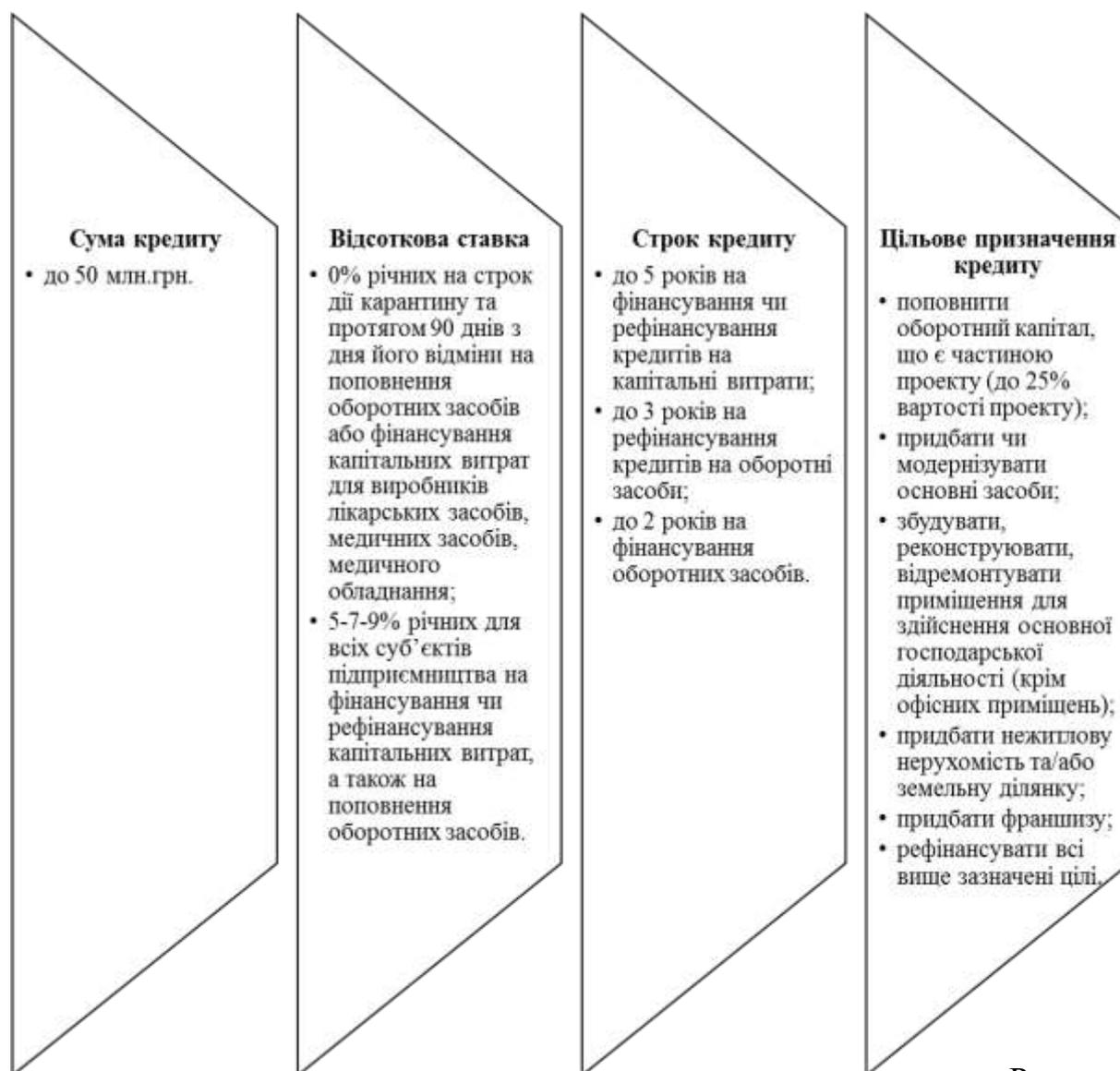
Для малих і середніх підприємств діють спеціальні кредитні програми.

Держава разом з деякими кредитними установами, що долучилися, запустили програму «Доступні кредити 5-7-9%», яка передбачає відшкодування малому та середньому бізнесу державою частини кредитного навантаження підприємцю. Чим більше робочих місць він створить, тим більший відсоток компенсації отримає [33].

Ощадбанк, як один із учасників цієї програми, пропонує програму «Доступні кредити 5-7-9%» для малого і середнього бізнесу. Ця кредитна програма сприяє розвитку діяльності суб'єктів підприємництва, подолання наслідків COVID-19, а також рефінансуванню кредитної заборгованості в банках України.

Також Ощадбанк та інші кредитні установи пропонують спеціальні програми для суб'єктів малого і середнього бізнесу для поповнення обігових коштів, для придбання нових чи б/в транспортних засобів і обладнання, овердрафту, «кредит під депозит», банківські гарантії, а також лізингові програми [39].

Умови кредитної програми «Доступні кредити 5-7-9%» для малого і середнього бізнесу зображені на рисунку 1.3.

Рисунок

1.3 – Умови кредитної програми «Доступні кредити 5-7-9%» для малого і середнього бізнесу

Міністерством праці та соціальної політики України були розроблені «Методичні рекомендації щодо оплати праці працівників малих підприємств», основною метою яких є надання рекомендацій фахівцям з організації оплати праці на малих підприємствах щодо використання найбільш раціональних методів оплати праці[9].

Перш за все, особливості оплати праці на малих підприємствах пояснюються такими факторами:

- малі підприємства – це підприємства, що мають невелику кількість персоналу, а також обсяг виробленої продукції, робіт, послуг;
- кожен працівник виконує індивідуальні функції, а його особисті заслуги може оцінити лише його безпосередній керівник або керівник підприємства;
- на малих підприємствах зазвичай умови праці визначаються індивідуальним трудовим договором (контрактом).

Основна частина заробітної плати працівника залежить від його особистих якостей та результатів праці, додаткова – від кінцевих результатів роботи підприємства [20].

Організація оплати праці за цих умов має передбачати:

- використання індивідуальних трудових договорів, контрактної форми організації праці та її оплати, за якими працівнику гарантується конкретний розмір заробітної плати при умові виконання ним установлених цим договором (контрактом) обов'язків;
- використання персоніфікованих тарифних ставок та посадових окладів, не залишаючи поза увагою як рівень кваліфікації та стаж роботи працівника, а й ефективність його праці;
- залежність ставок та окладів робітників, фахівців і технічних службовців від продуктивності їх праці, а керівників та головних фахівців – від продуктивності роботи підприємства;
- регулярний перегляд ставок і окладів на основі оціночних показників різних характеристик виконаної роботи для стимулювання праці.

Для малих підприємств рекомендується застосовувати відповідно умовам їх праці [36]:

- тарифну систему оплати праці робітників, схеми посадових окладів керівників, професіоналів, фахівців та технічних службовців;
- єдину тарифну сітку з оплати праці працівників.

Рекомендується поділити заробітну плату на постійну (тарифна ставка, посадовий оклад) та змінну (залежно від діяльності підприємства).

Рекомендується наступне співвідношення розміру постійної заробітної плати до фактичного її розміру:

- допоміжним працівникам, робота яких не пов'язана з кінцевими результатами діяльності підприємства 90-100 %;
- робітникам, характер роботи яких впливає на кінцевий результат підприємства 75-90 % в залежності від впливу;
- керівникам, професіоналам, фахівцям, технічним службовцям 70-75 % в залежності від посад і характеру роботи [20].

У процесі встановлення базових ставок і окладів доцільно керуватися такими заходами:

- визначити форму (відрядна чи почасова) та систему оплати праці (проста відрядна або почасова чи відрядно-преміальна або почасово-преміальна), а також вид ставок заробітної плати (годинна, денна, тижнева, місячна);
- визначити і встановити ієрархію професій та посад працівників залежно від значущості результатів їх праці, спектра функціональних обов'язків та впливу результатів їх праці на кінцеві результати роботи підприємства;
- класифікувати професії та посади працівників за певними групами з метою визначення різниці в оплаті між цими групами;
- визначити різницю між максимальним і мінімальним розмірами ставок заробітної плати, посадовими окладами в межах кожної групи;
- побудувати тарифні сітки та схеми посадових окладів для кожної групи професій та посад або єдину наскрізну схему тарифних (посадових) коефіцієнтів у межах діапазону мінімальної та максимальної ставок заробітної плати на підприємстві[9].

Для того, щоб уникнути зайвих витрат на оплату праці малі підприємства можуть наймати працівників на основі «гарантованої постійної

зайнятості» та «негарантованої постійної зайнятості». У останньому випадку , з працівником укладається індивідуальна угода, в якій передбачається зменшення його заробітної плати чи першочергове звільнення за умови кризового стану на підприємстві. У той же час гарантується також першочергове прийняття до штату, коли криза мине. Таким чином, підприємство збереже найбільш кваліфікований персонал.

Питання розвитку підприємництва залишається важливим для всіх країн. Не виключенням є і Україна. Створення сприятливих умов для ведення підприємницької діяльності є запорукою підвищення конкурентоспроможності країни [81].

Щорічно для оцінки простоти ведення підприємницької діяльності вираховується та оприлюднюється Рейтинг Світового банку «DoingBusiness». Результати цього дослідження виокремлюють проблеми, що заважають розвитку підприємництва в країні, виявляють причину та надають рекомендації щодо проведення реформ [81].

Світовий банк щорічно складає рейтинг простоти ведення бізнесу кожної країни.

Група Світового банку - це 189 держав-членів і понад 130 представництв у всьому світі, в яких працюють співробітники з більш ніж 170 країн. Це - унікальне партнерство з п'яти установ, що розробляють стійкі рішення задач щодо скорочення бідності і забезпечення загального добробуту. На сайті Групи є розділ «DoingBusiness» ,на якому з використанням конкретної методики оцінюється сприятливість ведення бізнесу по кожній країні.[75].

Оцінка країни по сприятливості умов ведення бізнесу здійснюється від 1 до 190 (графа 2). Високий рейтинг легкості ведення бізнесу означає, що нормативно-правові умови більш сприятливі для створення і функціонування місцевої фірми.[76].

Рейтинг складається шляхом вимірювання сукупних показників (графа 3 і 4) по 10 темам, кожна з яких складається з декількох індикаторів, і надає рівнозначний ефект на загальний рейтинг країни (табл.1.4).

Таблиця 1.4 – Рейтинг та показники ведення бізнесу в Україні у 2019-2020 рр.

Теми	DB 2020 Рейтинг	DB 2020 Показник	DB 2019 Показник	Зміни у показнику у %
1	2	3	4	5
Глобально	64	70,2	69,1	+1,1
Реєстрація підприємств	61	91,1	91,1	0,0
Отримання дозволів на будівництво	20	81,1	77,2	+3,9
Підключення до системи електропостачання	128	62,5	59,2	+3,3
Реєстрація власності	61	71,3	70,0	+1,3
Отримання кредитів	37	75,0	75,0	0,0
Захист міноритарних інвесторів	45	68,0	66,0	+2,0
Оподаткування	65	78,1	79,4	-1,3
Міжнародна торгівля	74	80,1	77,6	+2,5
Забезпечення виконання контрактів	63,0	63,6	63,6	0,0
Вирішення неплатоспроможності	146,0	31,4	31,7	-0,3

Україна знаходиться на 64 місці із 190 країн, значення показників яких взято для обчислення рейтингу сприятливості ведення бізнесу. Це означає

,що тут відносно складно почати свій бізнес. Найгірші значення – отримання дозволів на будівництво (20) та отримання кредитів (37) [75].

Взагалі у 2020 році ведення бізнесу в Україні оцінюється як більш сприятливе на відміну від 2019 року. Значення більшості показників або не змінилися, або покращилися. Лише оподаткування погіршилось на 1,3 % та вирішення неплатоспроможності на 0,3 %.

1.2. Роль та місце малого бізнесу в економіці держави

Значний відсоток реального сектору економіки припадає на малий бізнес ,що є,відповідно, важливим чинником нормального економічного розвитку держави. Малі підприємства є найлегшою та найвигіднішою формою реалізації свободи підприємницької діяльності для більшості громадян, гарантованим каталізатором здорової ринкової конкуренції, сприяє зайнятості і підтримці добробуту для населення. Така форма підприємництва не вимагає великих капітальних вкладень і початкових інвестицій, гарантує високу прибутковість, задовольняє значну частину попиту на продукцію та послуги.

Саме без якісного сприяння розвитку малого підприємництва, що завдяки гнучкості та адаптивності оперативніше долає кризові становища, неможливе подолання однієї із наймасштабніших проблем України – монополізації національної економіки [22].

Можемо сказати,що роль малого бізнесу для економічного розвитку держави не можливо переоцінити. Значення малого підприємництва, на думку О.В. Черняєвої та А.Ю. Гриненко , необхідно розглядати з трьох позицій: економічної, екологічної, соціальної[70].

З економічного боку роль та значення малого підприємництва можна визначити за допомогою таких показників, як:

- частка малих підприємств у загальній кількості комерційних підприємств;

- частка національного доходу, що виробляється в малому бізнесі;
- частка валового внутрішнього продукту (ВВП), що створюється в малому бізнесі;
- частка працездатного населення, зайнятого в малому бізнесі;
- частка малого бізнесу в експорті продукції;
- частка основного капіталу, що функціонує у малому бізнесі;
- частка податків, що надходять від малого бізнесу, у їх загальній величині;
- частка окремих видів продукції або послуг, що виробляється малим бізнесом, у загальному їх обсязі та ін.

Зі збільшенням значень цих показників зростає роль малого підприємництва в економіці країни. Розглянемо деякі з них, користуючись статистичними даними Державної статистики України [76].

На рисунку 1.3 ми бачимо, що частка малих підприємств складає 95,2%. Такий великий відсоток уже свідчить про те, що уряду слід приділяти більше уваги даному виду бізнесу.

Рисунок 1.4 – Структурний обсяг великих, середніх та малих підприємств у загальній їх кількості станом на 2019 рік

Малий бізнес великою мірою формує конкурентне середовище, що для нашої держави, яка вважається високо монополізованою [22]. Мале підприємство антимонопольне по своїй суті. Це проявляється в різних аспектах його функціонування. З однієї сторони, воно в силу численності діючих підприємств і їхньої високої динаміки менше піддається монополізації, ніж великі підприємства. З іншої сторони, мале підприємство є таким серйозним конкурентом, що нерідко диктує великим корпораціям політику діяльності.

Саме завдяки малому бізнесу, до речі, розвинутим країнам, яким властивий крупний капітал в економіці, вдалося послабити, а в деяких випадках навіть подолати тенденцію до монополізації [52].

Національна інвестиційна рада, яка у травні 2020 року провела аналіз усіх секторів економіки України, визначила найперспективніші види економічної діяльності, що мають тенденцію до подальшого зростання та залучення іноземних інвестицій. Відповідний аналіз був проведений на основі показників динаміки обсягів реалізованої продукції, чистого прибутку та вкладених інвестицій за 2010 - 2018 роки. Серед усіх галузей економіки було обрано найкраще співвідношення зростання чистого прибутку та капітальних інвестицій. Враховувалась швидкість подолання кризового становища та обов'язкова умова – отримання чистого прибутку більше, ніж 4 роки [76].

Серед них є наступні види економічної діяльності:

- виробництво харчових продуктів;
- виробництво одягу;
- виробництво фармацевтичних продуктів;
- виробництво комп'ютерів, електронної та оптичної продукції;
- виробництво електричного устаткування;
- виробництво меблів;
- вирощування однорічних та дворічних культур;
- телекомунікація (електрозв'язок);

- комп'ютерне програмування та пов'язане з ним консультування.

На рисунку 1.5 спостерігаємо частку малого бізнесу серед певних видів діяльності, більшість з яких згадувались Національною інвестиційною радою як перспективні.

Наприклад, частка малого бізнесу у вирощуванні однорічних та дворічних культур складає аж 41 % ,тобто ледве не половину. А що стосується комп'ютерного програмування та пов'язаного з ним консультування, то відсоток є навіть більшим (44,2 %).

На рисунку 1.6 бачимо, що обсяг реалізованої продукції малих підприємств становить 1839875,89 млн.грн.. Тому таке відносно велике значення, перш за все, пояснюється вагомою часткою малого підприємництва в загальній кількості комерційних підприємств[76].

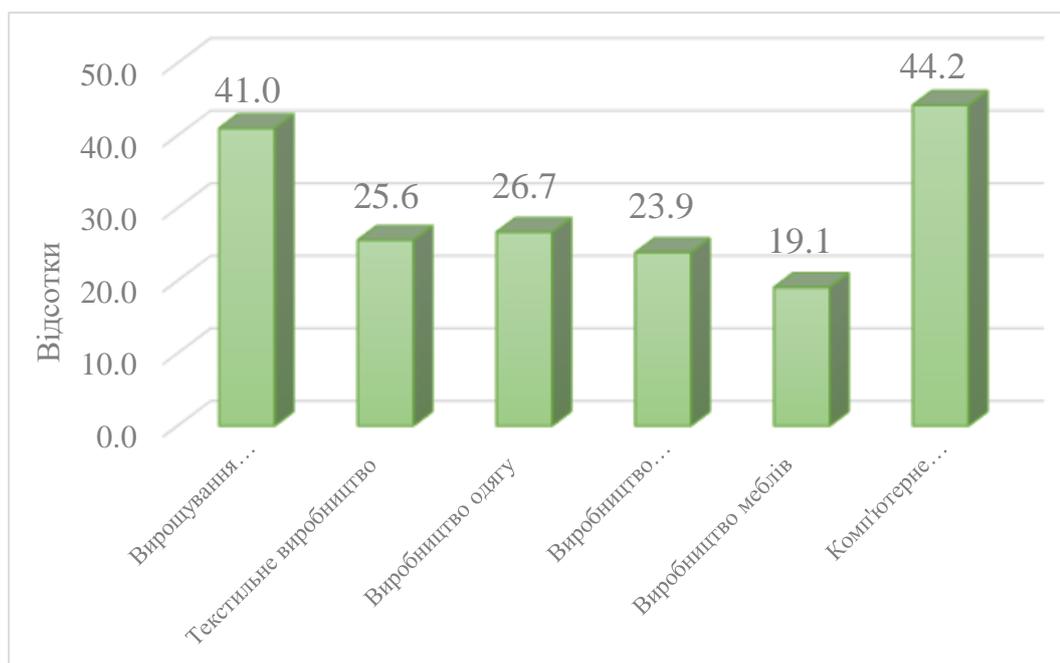

Рисунок 1.5 – Частка малого підприємництва серед деяких видів господарської діяльності станом на 2019 рік

На рисунку 1.7 бачимо, що майже половина усього працездатного населення зайняте у малому бізнесі. Це й не дивно, адже мале підприємництво робить великий внесок у вирішенні проблеми зайнятості населення [70].

Саме малий бізнес має можливість найшвидше реагувати на зміну кон'юнктури ринку і, як наслідок, наділяти необхідною гнучкістю ринкову економіку. Ця властивість у процесі індивідуалізації, диференціації споживацького попиту, науково-технічного прогресу, розширення номенклатури товарів і послуг має велике значення для сучасної економіки.

Дана функція малого бізнесу полягає у наданні робочих місць працездатному населенню та поглинання надлишкової робочої сили під циклічних спадів та кризових явищ в економіці [56].

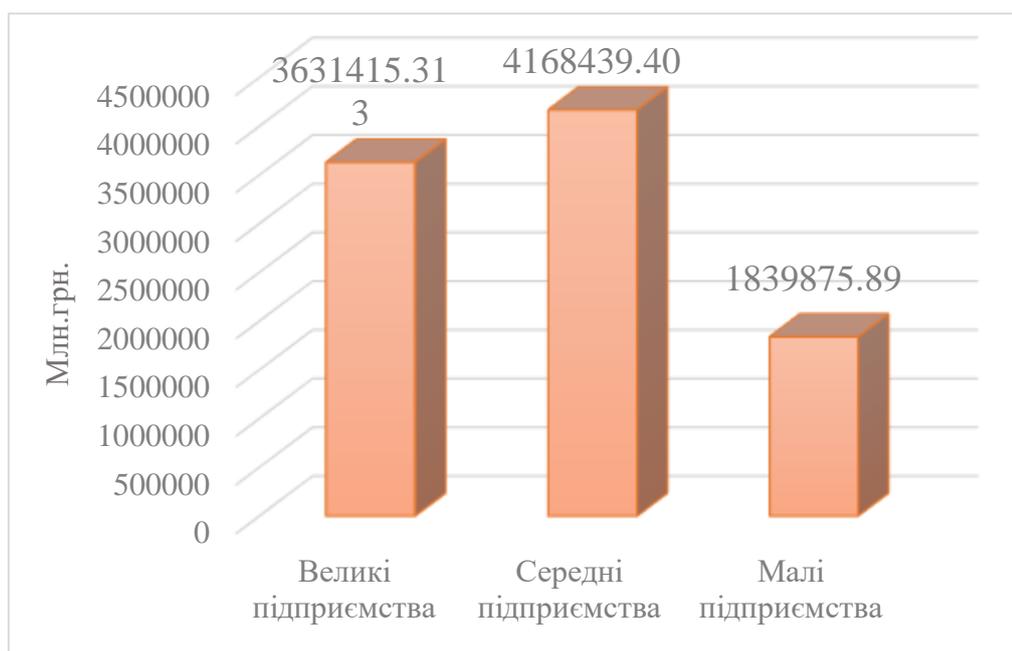

Рисунок 1.6 – Обсяг реалізації продукції великих ,середніх та малих підприємств станом на 2019 рік

Яскравим прикладом є зарубіжні країни, де малий бізнес займає 50 % від загальної кількості підприємств та надає близько 70-80 % нових робочих місць. Там у період кризи 1970-1980-х років кількість робочих місць на великих підприємствах почала стрімко зменшуватись, у той час як малі продовжували забезпечувати ними ,не дивлячись на важкий період [52].

У той же час, мале підприємництво сприяє утворенню «середнього класу» у суспільстві ,демократизації ринкових відносин, знижує соціальну напругу.

Надходження податків є важливою умовою існування будь-якої держави. Податки виконують ряд важливих функцій:

- фіскальну (забезпечення надходження коштів до бюджету для задоволення потреб громадян);
- регулюючу (полягає у формуванні системи пільг, ставок, розміру податків, контролює розвиток виробництва);
- розподільчу (первинний і вторинний перерозподіл валового внутрішнього продукту і національного доходу) [21].

Рисунок 1.7 – Кількість зайнятих працівників у великому, середньому, малому підприємстві станом на 2019 рік

З рисунку 1.8 бачимо, що малий бізнес сплатив 18689,13 млн.грн. податків у державний бюджет України.

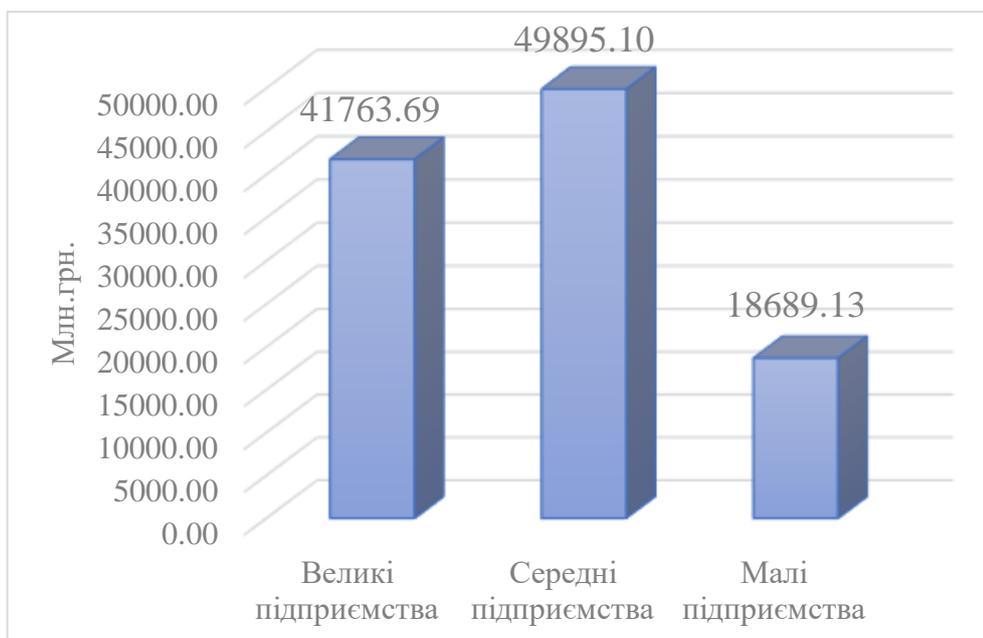

Рисунок 1.8– Сума податку на прибуток, сплаченого суб’єктами великого, середнього, малого підприємництва станом на 2019 рік

Порівняно із великим та середнім бізнесом, сума сплаченого податку на прибуток є меншою, але дії уряду, спрямовані на підтримку малого підприємництва, неодмінно призведуть до зростання кількості малих підприємств, а відповідно і сплаченого ними податку.

Чим більше податків надходить до бюджету країни, тим виникає більше можливостей щодо покращення життя і добробуту суспільства [70].

Соціальне значення малого підприємництва може розглядатися з двох позицій:

- з погляду економічного розвитку країни (збільшення кількості платників податків та підвищення рівня стабільності);
- з погляду суспільного розвитку (зниження рівня безробіття та зниження рівня злочинності) [70].

Проблема забруднення навколишнього середовища з кожним роком набирає обороту. Забруднення води, повітря, виснаження ґрунтів – лише початок в переліку всіх загроз, з якими стикається природа. Одними з найбільших забруднювачів водойм та атмосфери є великі

підприємствадобувної ,переробної промисловості,а також підприємства ,що займаються постачанням електроенергії,газу,пари та кондиційованого повітря [70].

Екологічна значимість малого підприємництва полягає у тому,що через свої невеликі масштаби діяльності у них немає необхідності використовувати споруди, устаткування,обладнання,функціонування яких призводило до погіршення екологічної ситуації. Також важливо відмітити близькість малого бізнесу до необхідної сировинної бази та до своїх споживачів.

1.3. Основні напрямки державної підтримки малого підприємництва на сучасному етапі розвитку економіки України

Закон України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні» виділяє такі напрями державної підтримки малого та середнього підприємництва [5]:

- 1) удосконалення та спрощення порядку ведення обліку в цілях оподаткування;
- 2) запровадження спрощеної системи оподаткування, обліку та звітності для суб'єктів малого підприємництва, що відповідають критеріям, встановленим у податковому законодавстві;
- 3) залучення суб'єктів малого підприємництва до виконання науково-технічних і соціально-економічних програм, здійснення постачання продукції (робіт, послуг) для державних та регіональних потреб;
- 4) забезпечення фінансової державної підтримки малих і середніх підприємств шляхом запровадження державних програм кредитування, надання гарантій для отримання кредитів, часткової компенсації відсоткових ставок за кредитами тощо;
- 5) сприяння розвитку інфраструктури підтримки малого і середнього підприємництва;

6) гарантування прав суб'єктів малого і середнього підприємництва під час здійснення державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності;

7) сприяння спрощенню дозвільних процедур та процедур здійснення державного нагляду (контролю), отримання документів дозвільного характеру для суб'єктів малого і середнього підприємництва та скороченню строку проведення таких процедур;

8) організація підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів для суб'єктів малого і середнього підприємництва;

9) впровадження механізмів сприяння та стимулювання до використання у виробництві суб'єктами малого і середнього підприємництва новітніх технологій, а також технологій, які забезпечують підвищення якості товарів (робіт, послуг).

Кабінетом Міністрів України на період 2017-2020 років розроблена стратегія розвитку малого і середнього підприємництва в Україні, де описується стан, проблеми та подальші шляхи розвитку малого і середнього підприємництва [6]. Звернемо увагу на проблеми та запропоновані державою шляхи вирішення їх.

За результатами ґрунтовного аналізу стану та тенденцій розвитку малого і середнього підприємництва, в тому числі зовнішнього та внутрішнього середовища малого і середнього підприємництва, існують такі проблеми у сфері малого і середнього підприємництва [6]:

1) відсутність налагодженої та ефективної координації дій зацікавлених сторін (центральної та місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, громадських об'єднань підприємців, міжнародних організацій та проектів міжнародної технічної допомоги, що діють на території України);

2) неузгодженість державної політики у сфері розвитку підприємництва;

- 3) нестабільне та непередбачуване регуляторне середовище, в якому функціонують суб'єкти малого і середнього підприємництва;
- 4) відсутність взаємодії між центральними та місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування щодо розв'язання поточних проблем малого і середнього підприємництва;
- 5) недостатня інституційна спроможність реалізації державної політики у сфері розвитку підприємництва;
- 6) низький рівень прямих іноземних інвестицій та обмежений обсяг інвестування в експортоорієнтовані підприємства;
- 7) обмежене бюджетне фінансування внаслідок економічної рецесії 2014-2015 років (обмежена державна підтримка певних сфер державної політики, зокрема розвитку малого і середнього підприємництва);
- 8) обмеженість доступу суб'єктів малого і середнього підприємництва до ресурсів (фінансових, майнових, природних тощо); значна частка неформального сектору економіки, що, за оцінками Європейського інвестиційного банку, становить близько 20 відсотків кількості зайнятого населення;
- 9) невідповідність існуючої інфраструктури підтримки малого і середнього підприємництва як потребам малого і середнього підприємництва, так і кількості та якості надання послуг, на регіональному рівні[6].

Щодо шляхів і способів розв'язання проблем, то держава пропонує шість напрямів розвитку малого і середнього бізнесу в Україні (табл.1.5), в основі кожного з яких є свої підпункти. Розглянемо найважливіші з них.

Таблиця 1.5 – Основні напрями державної підтримки суб'єктів малого і середнього підприємництва

Напрями державної підтримки малого і середнього підприємництва	
Назва напрямку	Передбачає
Напрямок 1. Створення сприятливого середовища для розвитку малого і середнього підприємництва	Підвищення рівня інформаційного забезпечення, в тому числі вдосконалення системи державної статистики
	Спрощення процедури реєстрації та закриття підприємств
	Удосконалення ліцензійної та дозвільної системи
	Зниження контролюючого тиску на мале і середнє підприємництво
	Забезпечення виконання контрактів та позасудового врегулювання спорів
	Розширення доступу малого і середнього підприємництва до публічних закупівель
	Удосконалення трудового законодавства
Напрямок 2. Розширення доступу малого і середнього підприємництва до фінансування	Розширення кредитування малого і середнього підприємництва комерційними банками
	Створення умов для забезпечення безпеки депозитів
	Активізація використання векселів
	Активізація кредитування небанківськими фінансовими установами
	Зменшення дефіциту фінансування для суб'єктів малого і середнього підприємництва шляхом надання послуг з лізингу
	Зменшення дефіциту фінансування суб'єктів малого і середнього підприємництва шляхом надання послуг з факторингу
	Використання можливостей венчурного капіталу, залучення коштів неформальних інвесторів, добровільне об'єднання ресурсів для фінансування проєктів (краудфандинг)
Впровадження міжнародних стандартів фінансової звітності для суб'єктів малого і середнього підприємництва	
Напрямок 3. Спрощення податкового адміністрування для суб'єктів малого і середнього підприємництва	Спрощення системи податкової звітності, в тому числі через електронний кабінет платника податків
	Забезпечення ефективного процесу повернення податку на додану вартість
	Урегулювання питань прострочених платежів
	Спрощення вимог до ведення документації
	Зменшення обсягів неформальної зайнятості у суб'єктів малого і середнього підприємництва та сприяння її переходу у формальну

	Підвищення гнучкості ринку праці
Напрямок 4. Популяризація підприємницької культури та навчання підприємців	Забезпечення розвитку та популяризацію культури підприємництва
	Заохочення роботодавців до навчання своїх працівників
	Підтримка підприємництва для окремих категорій населення
	Підвищення рівня фінансової грамотності
	Сприяння розвитку соціального підприємництва
	Сприяння соціальній відповідальності малого і середнього підприємництва
Напрямок 5. Сприяння експорту / інтернаціоналізації малого і середнього підприємництва	Створення сприятливих умов для провадження експортної діяльності суб'єктами малого і середнього підприємництва
	Наближення законодавства України до законодавства та стандартів ЄС
Напрямок 6. Підвищення рівня конкурентоспроможності та інноваційного потенціалу малого і середнього підприємництва	Інтенсифікація процесу передачі здобутків науки до сфери підприємництва
	Започаткування цільових ініціатив щодо кластерів та ланцюгів доданої вартості
	Стимулювання залучення прямих іноземних інвестицій
	Стимулювання фінансування у дослідження та інновації
	Активізація трансферу технологій
	Сприяння екологізації малого і середнього підприємництва

Напрямок 1. Створення сприятливого середовища для розвитку малого і середнього підприємництва.

Підвищення рівня інформаційного забезпечення, в тому числі вдосконалення системи державної статистики.

На даний момент оприлюднюється досить мало інформації щодо діяльності суб'єктів малого та середнього підприємництва. Адже без наявності необхідної кількості статистичної інформації, уряд не може сформулювати чітку програму і стратегію розвитку малого та середнього бізнесу.

Державна служба статистика (Держстат) є офіційним джерелом статистичної інформації в Україні, у тому числі щодо діяльності різних суб'єктів підприємництва. Більш того, статистичної інформації, що надходить до Держстату, часто недостатньо, а що навіть гірше – її публікація має занадто великі інтервали і потім втрачає свою актуальність [22].

Деякою статистичною інформацією володіє і Державна фіскальна служба (ДФС), а саме даними щодо кількості підприємств-платників податків, підприємств, які використовують спрощену систему оподаткування і т.п. Слід зазначити, що часто дані щодо діяльності суб'єктів малого та середнього бізнесу, надані ДФС та Єдиному державному реєстру юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань, відрізняються.

Національним банком планується публікація інформації щодо кредитування малого і середнього підприємництва. Наприклад, умови надання кредитів та їх обсяги [6].

Державним урядом передбачається створення єдиної системи показників для відстеження господарської діяльності малого і середнього підприємництва. Необхідно розширити перелік щорічно поданих показників суб'єктами малого і середнього бізнесу, а також створити єдиний веб-портал для оприлюднення інформації та статистичних даних, що задовольнятиме потреби користувачів.

Спрощення процедури реєстрації нових підприємств.

Процедуру створення нового підприємства спростили ще з 2012 року (Закон України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань»). Статистичні дані 2012 року демонстрували позитивну динаміку щодо зростання кількості нових підприємств. Після внесених у 2015 році змін до закону, нову справу стало можливим зареєструвати протягом 24 годин. Також важливо створити центри допомоги підприємцю – початківцю, де б останніх якісно консультували і допомагали.

Також створити власний бізнес можна й в додатку «ДІЯ», що означає «Держава і я». «ДІЯ» - це мобільний додаток, веб-портал і бренд цифрової держави в Україні, що розроблений Міністерством цифрової трансформації України. Даний продукт був презентований у 2019 році, а запущений у 2020 році. Варто обрати «послуги бізнесу» і потім в самому кінці можна побачити рядок з назвою «створення бізнесу», натискаючи на який можливо

переглянути перелік таких послуг як: «внесення змін про ФОП», «закриття ФОП», «протипожежна декларація», «підписання документів», «декларування зміни цін на товари», «реєстрація ТОВ на підставі модельного статуту» і т.п. Наприклад, щоб скористатися останньою послугою, треба виділити якихось 20 хвилин. Реєстрація займає 1 робочий день (крім святкових та вихідних) і є безкоштовною[6].

Спрощення процедури закриття підприємства.

Зараз процедура ліквідації підприємства триває не менше двох місяців з моменту прийняття рішення. Спрощена процедура закриття підприємства існує лише для фізичних осіб – підприємців. У майбутньому спрощену процедуру реєстрації планується застосовувати й до суб'єктів малого та середнього підприємництва, зокрема шляхом економії часу та коштів [34].

Уряд прагне надавати таку можливість через центри надання адміністративних послуг та Єдиний держаний портал адміністративних послуг. У таких центрах підприємець зможе отримати більше, ніж 50 різних послуг, зокрема реєстрація суб'єкта, його майна, отримання документів тощо.

Удосконалення ліцензійної та дозвільної системи.

У 2014-2016 роках було скасовано необхідність отримання великої кількості ліцензій та дозволів провадження підприємницької діяльності, що сприяло спрощенню процедури створення нового підприємства. Передбачається отримання ліцензії, подання декларацій, видача дозволів та проведення багатьох інших організаційних моментів в електронному форматі.

Зниження контролюючого тиску на мале і середнє підприємництво.

Незадоволення суб'єктів господарювання щодо перевірок відповідними органами пояснюється тим, що перевірки мають не попереджувальний, а каральний характер [6].

Законом України «Про тимчасові особливості здійснення заходів державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» до 31 грудня 2017 р. передбачається встановлення обмежень на проведення

органами державного нагляду (контролю) планових заходів із здійснення державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності.

На основі закону України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» спрощено та лібералізовано державний нагляд (контроль), розширено права суб'єкта господарювання, зменшено періодичність і тривалість перевірок, заборонено застосування санкцій у разі виконання суб'єктом господарювання у повному обсязі та у встановлений строк приписів про усунення порушень, впровадження інтегрованої автоматизованої системи державного нагляду (контролю).

Забезпечення виконання контрактів та позасудове врегулювання спорів.

Забезпечення виконання контрактів є витратною процедурою, що спричинено витратною процедурою, існуюча система судочинства має низьку якість. Судові рішення приймаються дуже повільно [36].

Передбачається створення Єдиного реєстру боржників, де буде зберігатися інформація про невиконані майнові зобов'язання боржників, а також електронна реєстрація документів.

Позасудове врегулювання спорів можливе шляхом арбітражу, якщо обидві сторони закріпили це відповідним положенням контракту, але не всі контракти передбачають арбітражні положення.

Розширення доступу малого і середнього підприємництва до публічних закупівель.

Усі центральні органи виконавчої влади та державні підприємства здійснюють електронні закупівлі через систему «Прозоро». Вона доступна для закупівель товарів та послуг вартістю більше 200 тис. гривень, і робіт на суму більше 1,5 млн. гривень, але використовується і для менших обсягів закупівель[6].

Контракти можна поділити на дрібніші лоти, щоб залучити мале та середнє підприємництво до публічних закупівель. Суб'єктів малого та

середнього бізнесу треба інформувати про їх проведення, а також надавати консультаційні поради.

Удосконалення трудового законодавства.

Проблема складної процедури звільнення працівників малого і середнього підприємництва існує давно, але державі треба удосконалити трудове законодавство для вирішення цього питання. Необхідно надати можливість суб'єктам малого і середнього підприємництва швидко проводити процедуру звільнення персоналу.

Напрямок 2. Розширення доступу малого і середнього підприємництва до фінансування.

Напрямок 2 передбачає наступне.

Розширення кредитування малого і середнього підприємництва комерційними банками.

Такий захід є необхідним, адже на даний момент банки пропонують завищені відсоткові ставки, вимагають проходження складних процедур тощо. Фінансування малого і середнього бізнесу здійснюють близько 24 банків. Незалежна асоціація банків є ініціатором випробування нових методів кредитування малого і середнього підприємництва для того, щоб розширити можливості і доступ до кредитних ресурсів для даного виду бізнесу. Німецько-Український фонд реалізує ряд проектів, направлених на підтримку фінансування малого і середнього підприємництва [43]. Процесу кредитування малого і середнього підприємництва сприятиме виконання Комплексної програми розвитку фінансового сектору України до 2020 року, яка спрямована на відновлення кредитування національної економіки (зокрема, ініціатива "Відновлення кредитування").

Створення умов для забезпечення безпеки депозитів.

З 1 січня 2017 р. фізичні особи - підприємці отримали право на відшкодування коштів за вкладом від Фонду гарантування вкладів фізичних осіб щодо банків, віднесених до категорії неплатоспроможних після 1 січня 2017 року. відповідно до Закону України «Про внесення змін до деяких

законодавчих актів України щодо вдосконалення системи гарантування вкладів фізичних осіб та виведення неплатоспроможних банків з ринку».

Нові правила Національного банку і регулювання для банківського сектору (зокрема, мінімальні вимоги до капіталу) дадуть змогу через консолідацію банків поступово підвищити рівень безпеки депозитів для малого і середнього підприємництва[6].

Використання схем гарантування кредитів.

Європейський інвестиційний банк створює в Україні схему гарантування кредитів на суму 40 млн. євро, яка орієнтуватиметься на інноваційні підприємства. Такі схеми є досить ефективним інструментом додаткового фінансування суб'єктів малого і середнього бізнесу.

Активізація використання векселів.

Вексель – також ефективний фінансовий інструмент. Його використання дає змогу збільшити обсяг обігових коштів і знизити їх вартість. Досить важливо змінити негативне уявлення підприємців про вексель як додаткове джерело фінансування і таким чином популяризувати їх використання [34].

Активізація кредитування небанківськими фінансовими установами.

Небанківські кредитні установи можуть бути чудовою альтернативою звичайним банківським установам з фінансування малого і середнього підприємництва, тому слід збільшувати їх кількість і розширювати можливості.

Зменшення дефіциту фінансування для суб'єктів малого і середнього підприємництва шляхом надання послуг з лізингу.

Суб'єкти малого і середнього підприємництва, які у своїй діяльності використовують будь-яке промислове чи сільськогосподарське обладнання, можуть скористатися послугами лізингу, як альтернативним варіантом кредитування.

Збільшити попит на послуги лізингу можна шляхом поширення інформації щодо можливостей його ефективного використання, а також розширити спектр обладнання на умовах лізингу.

Слід переглянути законодавство щодо фінансового лізингу відповідно до міжнародної практики задля удосконалення механізму здійснення лізингових операцій, створення умов для залучення інвестицій в оновлення основних фондів суб'єктів малого і середнього підприємництва, що слід поєднувати з популяризацією лізингу через лізингові асоціації та об'єднання підприємств[6].

Зменшення дефіциту фінансування суб'єктів малого і середнього підприємництва шляхом надання послуг з факторингу.

Дебіторську заборгованість можна використовувати як дієвий спосіб вирішення проблеми фінансування, і в такому випадку вона відіграє роль застави.

Створення механізмів залучення активів фінансовими установами для фінансування факторингових операцій (зокрема на умовах субординованого боргу), запровадження вимог, що обмежують ризики в діяльності фінансових установ та підвищують рівень поінформованості про можливості використання факторингу, сприятимуть розширенню можливостей фінансування потреб суб'єктів малого і середнього підприємництва[6].

Використання можливостей венчурного капіталу, залучення коштів неформальних інвесторів (бізнес-ангелів), добровільне об'єднання ресурсів для фінансування проектів (краудфандинг).

Венчурний капітал та інші форми фінансування, зокрема бізнес-ангели чи краудфандинг не досить активно використовуються у малому і середньому підприємстві. Наявні венчурні фонди не направлені на діяльність малого і середнього бізнесу. Так як законодавством чітко не визначені умови для краудфандингу, його застосування можливе на засадах загального договірної права.

Законодавство повинно забезпечити створення мережі неформальних інвесторів (бізнес-ангелів), що сприятиме розвитку малого і середнього підприємництва.

Також потрібно урегулювати сферу договірної права, особливо в частині забезпечення прозорості та захисту прав кредиторів у системах краудфандингу.

Впровадження міжнародних стандартів фінансової звітності для суб'єктів малого і середнього підприємництва.

Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» визначає стандарти звітності та бухгалтерського обліку для підприємств, що діють на території України. Суб'єкти малого і середнього підприємництва мають можливість подавати спрощену фінансову звітність, але у той же час вони використовують спрощені національні стандарти подання звітності, які є більш лояльними на відміну від міжнародних. Для залучення іноземних інвесторів та підвищення рівня доступу до комерційних джерел фінансування суб'єктам малого і середнього підприємництва необхідно перейти на міжнародні стандарти фінансової звітності [34].

Напрямок 3. Спрощення податкового адміністрування для суб'єктів малого і середнього підприємництва.

Напрямок 3 передбачає наступне.

Спрощення системи податкової звітності, в тому числі через електронний кабінет платника податків.

Актуальним є спрощення системи податкової звітності, але надавачам програмного забезпечення треба розробити систему обміну даними простішою (різні учасники операцій використовують різне програмне забезпечення) [6].

Необхідно застосовувати електронні кабінети для кожного платника податків, що дасть можливість зменшити взаємодію із податковим інспектором. Також він надасть можливість запобігати виникненню заборгованостей чи затримці звітності.

Забезпечення ефективного процесу повернення податку на додану вартість.

Ефективна сплата та повернення податку на додану вартість є одним із засобів ліквідності для суб'єктів малого і середнього підприємництва.

Після прийняття Закону України «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо покращення інвестиційного клімату в Україні» значно покращилась система електронного стягування податку на додану вартість, був запроваджений єдиний публічний Реєстр заяв на бюджетне відшкодування податку на додану вартість, а також публічний тимчасовий Реєстр заяв про повернення суми бюджетного відшкодування [22].

Такі заходи підвищують ліквідність для суб'єктів малого і середнього підприємництва, у свою чергу це дасть можливість зменшити кількість передумов для реєстрації тих, хто використовує спрощену систему оподаткування та сплачує єдину ставку податку, яка включає в себе податок на додану вартість, і у зв'язку з чим реєстрація окремо для податку на додану вартість вже буде не потрібною[6].

Урегулювання питання прострочених платежів.

Запровадження системи електронних закупівель “Прозоро” дає можливість суб'єктам малого і середнього підприємництва уникнути такої проблем як прострочені платежі за контрактами державних закупівель. Ця проблема вирішується завдяки електронній процедурі оскарження та більш ефективному державному контролю за закупівлями. Законодавство допомагає вирішити проблему прострочених платежів шляхом сплати додаткової 3-% комісії, які індексуються з урахуванням інфляції, але максимальний розмір не повинен перевищувати подвійного розміру облікової ставки Національного банку. Також важливо встановити максимальний строк сплати 60 днів як у європейських країнах для подальшого захисту малого і середнього бізнесу.

Спрощення вимог до ведення документації.

Законодавством спрощено систему документообігу для малих, середніх та великих підприємств за рахунок спрощення первинного документа та скорочення його реквізитів, таким чином суб'єкти зможуть економити час на проведення господарських операцій.

Зменшення обсягів неформальної зайнятості у суб'єктів малого і середнього підприємництва та сприяння її переходу у формальну.

Переведення працівників з неформальної зайнятості у формальну можливо завдяки спрощенню правил і оподаткування, запровадження системи ефективного регулювання і стабілізація політики. Необхідно підвищувати рівень корпоративного управління, корпоративної соціальної відповідальності. Важливо створити такі умови для працівників, які б забезпечували їм соціальний захист і соціальне страхування [43].

Підвищення гнучкості ринку праці.

Часто роботодавці реєструють своїх працівників як фізичних осіб-підприємців для того, щоб сплачувати меншу суму податку, адже для фізичних осіб-підприємців функціонує більш спрощена система оподаткування (єдиний внесок на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та податок на доходи фізичних осіб). Іноді великі підприємства поділяються на менші, щоб також використовувати спрощену систему оподаткування. Таким чином державний бюджет отримує меншу суму фіскальних надходжень. Більше того така ситуація створює можливості для виникнення недобросовісної конкуренції з іншими підприємствами, які офіційно реєструють своїх працівників та платять податки у повному обсязі[6].

Необхідно оптимізувати функції фондів соціального захисту для того, щоб підвищити привабливість офіційного працевлаштування для працівників.

Слід також переглянути трудове законодавство з метою підвищення гнучкості ринку праці за рахунок використання кращих міжнародних практик.

Напрям 4. Популяризація підприємницької культури та навчання підприємницьким навичкам.

Напрям 4 передбачає наступне.

Забезпечення розвитку та популяризацію культури підприємництва.

Деякі статистичні дані показують, що не так багато людей наважуються стати підприємцем і почати свою справу. Треба краще інформувати кожного громадянина про позитивну роль підприємництва для держави. Можливо, співпраця із засобами масової інформації буде ефективнішою, зокрема можна презентувати історії успіху деяких підприємців, особливо таких, що були з самого початку звичайними людьми. Проведення конкурсів, в тому числі “Кращий підприємець/новатор/експортер”, Європейського тижня малого і середнього підприємництва в Україні із подальшими нагородами, врученням грамот, відзнак, призів сприятиме популяризації підприємництва в суспільстві. Такі заходи можна проводити у школах, адже підростаюче покоління повинно сформуванати правильну думку щодо підприємницької діяльності. Окрім цього, вони дають можливість виявити творчий потенціал та навичок підприємливості [73].

Стимулювання до навчання протягом усього життя.

Варто залучати суб’єктів малого і середнього підприємництва до участі у проведенні профорієнтаційних заходів, що є ефективним інструментом розв’язання проблем у сфері зайнятості.

Заохочення роботодавців до навчання своїх працівників.

Роботодавці на малих і середніх підприємствах часто не вважають за потрібне підвищувати якість своїх кадрів. Більшість навчальних закладів потребують більш сучасних навчальних програм, які б синхронізувалися із потребами ринку праці.

Необхідно сприяти підвищенню кваліфікації працівників малого і середнього підприємництва, а також надати допомогу тим безробітним, що бажають стати підприємцями [6].

Підтримка підприємництва для окремих категорій населення (внутрішньо переміщені особи, колишні військовослужбовці, молодь, старше покоління).

На даний момент окремі програми державної підтримки у сфері підприємництва для таких категорій осіб як: внутрішньо переміщених осіб, колишніх військовослужбовців, молоді, старшого покоління відсутні. Державна служба зайнятості проводить навчання підприємництву лише для безробітних. Отже, необхідно активізувати інформаційно-просвітницькі кампанії стосовно програм підтримки, що сприятиме їх ефективній реалізації для задоволення потреб окремих категорій населення. Запровадження навчання підприємництва для різних вікових груп дасть змогу подолати перешкоди для відновлення доступу до зайнятості, зокрема для молоді [22].

Підвищення рівня фінансової грамотності.

У 2016 році проводилась «Щорічна оцінка ділового клімату в Україні: 2016», за результатами якої серед опитуваних суб'єктів малого і середнього підприємництва виявилось аж 47 % таких, що потребують консультацій та тренінгів з питань започаткування та розвитку бізнесу.

Також виявилось, що деякий відсоток підприємців не має навичок і знань фінансової грамотності, тобто не розуміє, яким чином слід контролювати фінансові ресурси протягом життєвого циклу підприємства. Деякі підприємці не мають навичок і умінь планувати діяльність підприємства на майбутнє і тому, як наслідок, приймають неефективні фінансові рішення.

Необхідно підвищувати фінансову грамотність серед суб'єктів малого і середнього підприємництва через взаємодію з комерційними банками, небанківськими кредитно-фінансовими установами, об'єднаннями підприємців та торгово-промисловими палатами[6].

Сприяння розвитку соціального підприємництва.

Соціальне підприємництво має три головних відмінності від класичного бізнесу. По-перше, соціальне підприємництво – це бізнес, основна мета якого – вирішення певної соціальної проблеми. По-друге, соціальні підприємці виступають новаторами, адже вони вирішують «старі» проблеми «новими» підприємницькими підходами. По-третє, отримання прибутку – не є одною з головних цілей.

Сприяння соціальній відповідальності малого і середнього підприємництва.

Наявність позитивного впливу результатів господарської діяльності на навколишнє природне середовище, споживачів, працівників, а також сприяння розвитку громад, на території яких провадиться господарська діяльність, є загальними цілями соціальної відповідальності підприємництва.

Черговим поштовхом для інтеграції соціальної відповідальності у плани діяльності суб'єктів господарювання, в тому числі суб'єктів малого і середнього підприємництва, стало схвалення у 2015 році Генеральною Асамблеєю ООН Цілей Сталого Розвитку до 2030 року, де було визначено 17 цілей сталого розвитку[6].

Напрямок 5. Сприяння експорту / інтернаціоналізації малого і середнього підприємництва.

Напрямок 5 передбачає наступне.

Створення сприятливих умов для провадження експортної діяльності суб'єктами малого і середнього підприємництва.

Реалізація Поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі з ЄС та інших угод про вільну торгівлю призведе до серйозних змін на внутрішньому ринку. Необхідно досягти такого рівня дотримання економічних правил, вимог до безпечності, захисту прав інтелектуальної власності, конкуренції і державної політики допомоги тощо, який буде відповідати нормам європейських країн, що зробить економічне середовище для підприємців прозорішим і більш передбачуваним. У той же час це потребуватиме дотримання більш жорстких вимог [36].

Для того ,щоб продукція вітчизняних малих і середніх підприємств була корисною і цікавою на міжнародному ринку, треба підвищувати її конкурентоспроможність шляхом створення сприятливого середовища. Важливо залучати суб'єктів малого і середнього бізнесу до міжнародних виробничо-збутових процесів шляхом заохочення розвитку ділових контактів і промислових кластерів.

Поглиблена та всеохоплююча зона вільної торгівлі з ЄС дає можливість безмитних і низьких нетарифних бар'єрів до європейського ринку з понад 500 млн. споживачів, що сприятиме розвитку експортної діяльності малого і середнього підприємництва.

Важливим завданням Експортної стратегії України: Дорожня карта стратегічного розвитку торгівлі на період 2017-2021 років, що має бути прийнята до кінця 2017 року, буде сприяння розвитку інфраструктури з підтримки торгівлі з метою надання заінтересованим суб'єктам малого і середнього бізнесу необхідних послуг[6].

Наближення законодавства України до законодавства та стандартів ЄС.

Наближення законодавства України до законодавства та стандартів ЄС у сферах харчової і нехарчової продукції, охорони праці та навколишнього середовища, екологічної безпеки стало деякою проблемою для суб'єктів малого і середнього підприємництва через те, що останнім треба витратити немалі кошти ,аби відповідати всім стандартам європейських країн.

Необхідно забезпечити суб'єктів малого і середнього бізнесу консультаційними послугами, а також фінансувати послуги з оцінки відповідності стандартам ЄС, що також сприятиме технологічному розвитку [70].

Напрямок 6. Підвищення рівня конкурентоспроможності та інноваційного потенціалу малого і середнього підприємництва.

Напрямок 6 передбачає наступне.

Інтенсифікація процесу передачі здобутків науки до сфери підприємництва.

Академічне підприємництво є способом передачі знань від наукової і освітньої сфер до підприємництва, що активно сприяє розвитку інноваційності та конкурентоспроможності малих і середніх підприємств. Досвід розвинутих країн доводить, що академічне підприємництво – чудовий спосіб інтеграції науки і економіки, що сприятиме розвитку вітчизняного бізнесу.

Започаткування цільових ініціатив щодо кластерів та ланцюгів доданої вартості.

Кластер – мережа постачальників, споживачів, виробників, деяких складових промислової інфраструктури, наукових інститутів, які між собою взаємопов'язані у процесі створення додаткової вартості. Хоча вони відіграють незначну роль у економічному розвитку. Деякі кластери існують у традиційних галузях (зокрема, будівництво, сільське господарство і текстильна промисловість), але вони є не достатньо розвинутими [36].

Існує необхідність у виконанні комплексних програм підтримки для зміцнення ряду перспективних кластерів з фокусом на мале і середнє підприємництво в різних галузях економіки та на базі партнерських відносин між підприємствами, державою, міжнародними організаціями. Більш системний підхід до сприяння інтеграції суб'єктів малого і середнього підприємництва в ланцюги доданої вартості повинен бути розроблений на основі стимулювання започаткування ділових контактів, кластерної підтримки, модернізації виробничих потужностей[6].

Стимулювання залучення прямих іноземних інвестицій.

Прямі іноземні інвестиції мають довготривалий характер. Суть прямих іноземних інвестицій полягає в тому, що інвестор забезпечує підприємство не лише коштами, а й привносить технічні й технологічні новинки ,що у перспективі сприятиме підвищенню ефективності і конкурентоспроможності виробництва. Інвестори звертають увагу на інвестиційний клімат країни,

тобто правове забезпечення роботи іноземного капіталу в країні. Окрім цього, важливим є як отримання прибутку, так і у мови його вивозу з країни. Не останнє місце по важливості займає рівень корумпованості в країні. Якщо цей рівень надто високий, то іноземний капітал швидко покидає країну.

Стимулювання фінансування у дослідження та інновації.

Необхідно сприяти взаємодії малого і середнього бізнесу із науковими установами і науково-дослідними інститутами, виділяти кошти для впровадження науково-технічних винаходів у реальний сектор економіки. Також підвищувати рівень поінформованості та залучати суб'єктів малого і середнього підприємництва до таких програм, як програма ЄС “Підвищення конкурентоспроможності малого і середнього бізнесу (COSME) (2014-2020)” і Рамкова програма Європейського Союзу з досліджень та інновацій “Горизонт 2020”, Європейська мережа підприємств тощо[6].

Активізація трансферу технологій.

Трансфер технологій активно підвищує рівень конкурентоспроможності підприємств. Долучення до програми ЄС “Підвищення конкурентоспроможності малого і середнього бізнесу (COSME) (2014 - 2020)” буде сприяти активізації трансферу технологій у мале і середнє підприємництво за рахунок участі в Європейській мережі підприємств та інших тематичних технологічних платформах, що стають доступними за рахунок більш тісної інтеграції з ЄС. Державою повинні бути проведені заходи з підтримки і створення зв'язків між підприємництвом і наукою (зокрема, кластерні ініціативи, технопарки).

Сприяння екологізації малого і середнього підприємництва.

Суб'єктам малого і середнього підприємництва не вистачає як практичних, так і теоретичних знань з питань екологізації. Екологізація є найслабшим аспектом державної політики у сфері розвитку підприємництва в Україні, а більший відсоток фінансування надходить від міжнародних організацій. Існує потреба в активній реалізації політики сталого споживання

та виробництва, запровадження екоефективних та енергоефективних способів провадження діяльності [34].

Так як стратегія розрахована на 2017–2020 рр., можемо проаналізувати ступінь її виконання.

Щодо реалізації першого напрямку, то держава вже виконала наступне: у тестовому режимі було запущено державний інформаційний портал; Державна служба статистики готує 4 нових статистичних показники щодо діяльності малих та середніх підприємств; порівняно з 2 кварталом 2018 року спостерігається збільшення на 33% кількості юридичних осіб, знятих з реєстрації у відповідних державних реєстрах після ліквідації; прийнятий законопроект про забезпечення захисту прав бізнесу від неналежного виконання власних обов'язків і бездіяльності з боку державних дозвільних органів прийнятий парламентом; удосконалення системи «Прозоро»; навчання та сприяння участі малих та середніх підприємств у процедурах державних закупівель тощо [73].

Щодо реалізації другого напрямку, маємо такі результати: розроблений проект концепції механізму часткової системи кредитних гарантій, але не реалізований; щодо розширення використання векселів був розроблений «План заходів з реалізації Національної програми розвитку фінансового сектору до 2020 р.» і залишається не реалізованим; розроблений законопроект «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо діяльності кредитних спілок», проте не реалізований; створено Комітет з питань вдосконалення регуляторного середовища для фінансових компаній (у тому числі реформування факторингової бази); планується до розгляду законопроект щодо лізингу [73].

Щодо реалізації третього напрямку, виконано наступне: з 2017 року працює система автоматичного відшкодування ПДВ; удосконалення системи «Прозоро» для запровадження контролю Державного казначейства над розмірами та термінами платежів за угодами; розроблено законопроект про розвиток продуктивності зайнятості.

Щодо реалізації четвертого напрямку, відома наступна інформація: проведено заходи з розвитку культури підприємництва; для малих та середніх підприємств оголошено про можливість участі у програмі «Горизонт 2020» та COSME ЄС; заснування клубів підприємництва у навчальних закладах; проведення Європейських тижнів у 2018-2019 рр.; заходи для підвищення престижу робітничих професій; затверджено 80 стандартів професійно-технічної освіти; навчання щодо просування експорту; прийнятий закон, що дозволяє отримати мікрокредит при умові взяти на роботу членів малозабезпечених сімей; існують одноразові виплати для допомоги безробітним для початку бізнесу; Національний банк України провів дні фінансової грамотності «Економічний експрес»; підготовлена «Зелена книга соціального підприємництва в Україні»; розроблено «Концепцію реалізації державної політики зі сприяння розвитку КСВ в Україні до 2030 року»[36].

Щодо реалізації п'ятого напрямку, маємо такі результати: прийнято відповідні законопроекти щодо сприятливих умов експорту продукції та послуг; у 2017 році створена Рада з міжнародної торгівлі; у 2018 році створений «Офіс з просування експорту України» та Експортно-кредитне агентство; створено програми навчання для експортерів у межах різних проектів; запущено «Амбасадори SheExports» і проведено опитування серед жінок.

Щодо реалізації шостого напрямку, держава виконала наступне: у деяких навчальних закладах створено клуби підприємництва; проведено дослідження трансферу технологій та наукового підприємництва серед ВНЗ та науково-дослідних інститутів; проведено інформаційну роботу щодо співпраці наукових кіл та малих і середніх підприємств; підготовлені законопроекти щодо екологізації підприємництва; проведено форуми інновацій «Ринок інновацій» та «GreenMind 2018»; перегляд стандартів; за допомоги ЄС було профінансовано 10 стартапів у межах програми «Горизонт 2020».[73].

Висновок по розділу 1.

Отже, поняття «підприємництво» існує з 18 століття в економічній літературі, тому з тих часів напевно кожен економіст надав своє трактування цьому терміну. У наш час під підприємництвом розуміють ініціативну, самостійну, на власний розсуд діяльність, направлена на отримання соціального та економічного ефектів. Говорячи про мале підприємництво, маємо на увазі цю саму діяльність, але з певними кількісними обмеженнями у вигляді середньооблікової чисельності працівників та річного доходу.

Неможливо переоцінити роль малого бізнесу для економіки країни, адже малі підприємства сприяють підтримці здорової конкуренції, тим самим створюють антимонопольне середовище; створюють нові робочі місця; завдяки своїй значній частці у структурі комерційних підприємств формують великий відсоток ВВП, національного доходу, а також сплачують значну частину податків, тим самим поповнюють державний бюджет країни; формують середній прошарок суспільства, тим самим збалансовують соціальну напругу.

РОЗДІЛ 2

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ДІЯЛЬНОСТІ ТОВ «БК «ЖИТЛО-БУД»

2.1. Стан, сучасні проблеми та перспективи розвитку будівельної галузі в Україні

Будівельна галузь – одна з найважливіших галузей господарства, що включає в себе такі складові: виробництво будівельних матеріалів, власне будівництво, будівельне машинобудування, проектно-конструкторські та дослідні роботи в галузі. Особливістю продукції галузі будівництва є їх нерухомість, великі габарити. Дана галузь економіки відіграє важливу роль в господарстві країни, адже вона надає робочі місця для великої кількості людей, а також є споживачем продукції багатьох інших галузей економіки і таким чином створює попит на їхню продукцію [27].

Наприклад, у будівництві використовується продукція машинобудування, металургії, деревообробної та хімічної промисловості (фарби, лаки, пластмаси) [32].

Звичайно, що, як і будь-яка інша, будівельна галузь бере участь у створенні ВВП. За даними Державної служби статистики України у період 2012-2015 рр. спостерігаємо спад частки будівництва у складі ВВП. [76]. Таке явище, на нашу думку, пояснюється подіями 2013-2014 рр. (Революція гідності), що призвели до спаду в економіці. У 2016-2020 рр. ситуація покращилася і частка будівництва у ВВП країни почала зростати. У 2020 році вона становила 2,87 % (табл. 2.1). Для порівняння, у Польщі ця частка становить близько 7,7 %, у Румунії – 6,1 %, у Швеції – 6,8 %, у Словаччині – 7,9 %. Ці дані свідчать про необхідність розвивати будівельну галузь, аби бути на гідному рівні з такими країнами.

Таблиця 2.1 – Динаміка показників діяльності підприємств будівельної галузі України у 2012-2020 рр.

Показники	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
ВВП у фактичних цінах у будівельній галузі, млн. грн.	39 049	36 902	36 876	38 928	47 457	64 431	81 259	107 430	120 274
Частка будівництва у ВВП, %	2,78	2,52	2,32	1,96	1,99	2,16	2,28	2,7	2,87

Індекс будівельної продукції у період 2012-2014 р. стрімко падає, знову ж таки через події Революції гідності і крах економіки. Натомість у 2015-2020 рр. спостерігаємо значний підйом, що сигналізує про подолання економічної кризи в будівництві. Така позитивна тенденція продовжується і зараз, лише з невеликими спадами час від часу (табл. 2.2).

Зведення будівель характеризується значним зростанням з 2014 року, а його пік припадає на 2016-2017 рр. (120,8 % і 121,5 % відповідно).

Зокрема, динаміка обсягів будівництва як житлових, так і нежитлових будівель є нестабільною і циклічною [54].

У 2012-2013 рр. відбулось зростання індексу будівництва житлових будівель до 111,3 %; 2013-2015 рр. характеризується спадом; у 2015-2016 рр. знову спостерігаємо зростання індексу до 117,8 %, що є найвищим значенням за всі роки; у подальші роки значного зростання індексу не помітно, окрім 2019 року, але всього до 104 % (табл. 2.2).

Що стосується зведення нежитлових будівель, то у 2012-2014 рр. бачимо значний спад індексу будівельної продукції, особливо низьким він є у 2014 році і становить 66,3 %. З 2014 по 2017 рр. відбувається різке збільшення індексу аж до 126,1 % у 2017 році, що є найвищим значенням за всі роки. Останній стрімкий стрибок спостерігаємо у 2019 році до 130,3 % (табл. 2.2).

Динаміка обсягів будівництва інженерних споруд має багато спільного із динамікою зведення нежитлових будівель [51]. У 2012-2014 рр. бачимо

різке падіння індексу, потім у 2014-2017 рр. - його стрімке зростання; останній стрибок також у 2019 році (127,7 %) (табл. 2.2).

Отже, я помітила наступну тенденцію: найпродуктивнішими і найуспішнішими роками для будівельної галузі були 2016-2017 рр.

Таблиця 2.2 – Індекс будівельної продукції порівняно з попереднім роком

Показники	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Індекс будівельної продукції усього за видами (%), у тому числі:	92,7	89	79,6	87,5	117,5	126,4	108,6	123,6	105,6
Будівлі, у тому числі :	93,9	96,6	79,6	91,7	120,8	121,5	103,5	119,1	93,7
житлові	93,5	111,3	103,5	98,9	117,8	116,3	100,9	104,8	83,5
нежитлові	94,1	90	66,3	85,8	123,7	126,1	105,7	130,3	100,3
Інженерні споруди	91,7	82,8	79,7	83,7	114	131,7	113,6	127,7	115,6

Головною проблемою будівельної галузі на сучасному етапі розвитку економіки України є подорожчання сировини і матеріалів, що веде за собою ряд інших не менш важливих проблем [63]. Будівельні підприємства змушені підвищувати вартість робіт та послуг для того, щоб підтримувати свою рентабельність, що негативно впливає на потік інвестицій з боку інвесторів (рис. 2.1).

Держава не прагне фінансувати будівельні проекти, це означає, що місцеві бюджети не будуть мати коштів на проведення реконструкції, ремонту чи будівництва доріг та інших об'єктів соціального призначення. Будівництво соціальної інфраструктури (школи, садочки тощо) та комунальної інфраструктури (труби, мережі тощо) повністю залежить від фінансового наповнення місцевих бюджетів, бажання місцевої влади та економічної ситуації, яка б дозволяла розгорнути відповідну програму будівництва.

Зарубіжні та вітчизняні інвестори не ризикують вкладати кошти у будівництво через нестабільну економічну в Україні [42].

Розглянемо динаміку вкладених капітальних інвестицій, у тому числі у будівництво протягом 2012-2020 років. У 2012-2014 рр. розмір загальних капітальних інвестицій зменшився, так само як і інвестицій окремо у будівництво. З 2015 року до 2019 року спостерігаємо значне зростання вкладених капітальних інвестицій у будівництво, що найбільшого значення досягають у 2019 році і становить 62346,6 млн.грн. – 10 % від усіх вкладених капітальних інвестицій.

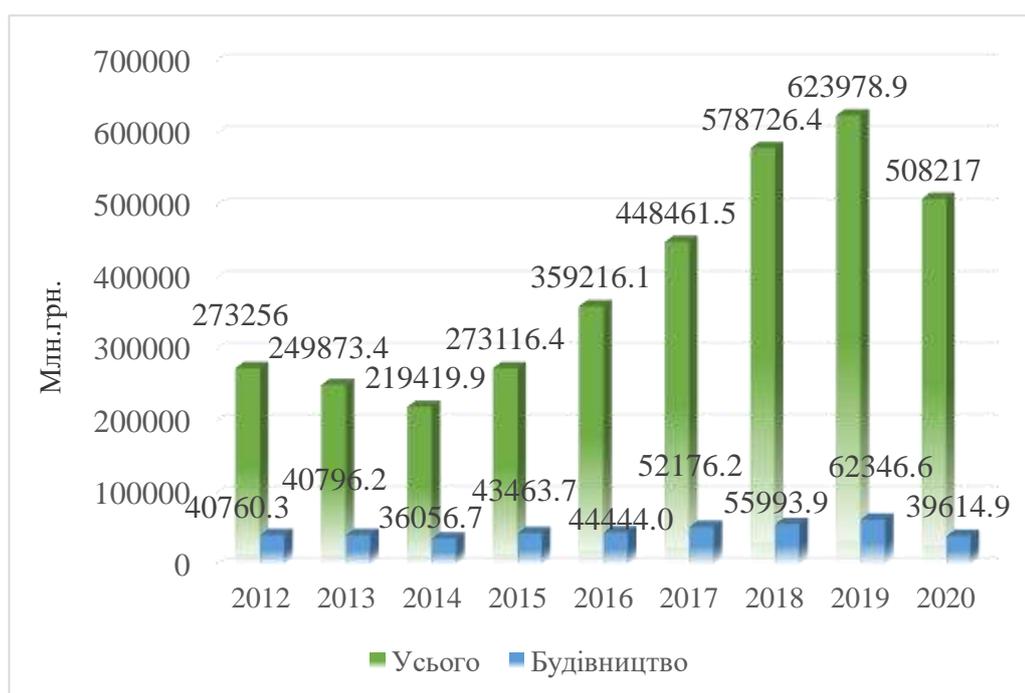

Рисунок 2.1 – Динаміка вкладених капітальних інвестицій, у тому числі у будівництво протягом 2012-2020 років

Населення України також відіграє роль інвестора, оскільки вкладає кошти у будівництво житлових будівель. Завдяки цьому будівельна галузь хоч якось виживає та розвивається [71].

У 2017–2018 рр. з'явилася велика кількість пропозиції на ринку житлової нерухомості, однак вона не врівноважилася достатньою кількістю пропозиції через низьку купівельну спроможність населення, оскільки продаж житлової нерухомості і більшості сегментів комерційної нерухомості

залежить головним чином від рівня доходів та обороту малих і середніх підприємств [72].

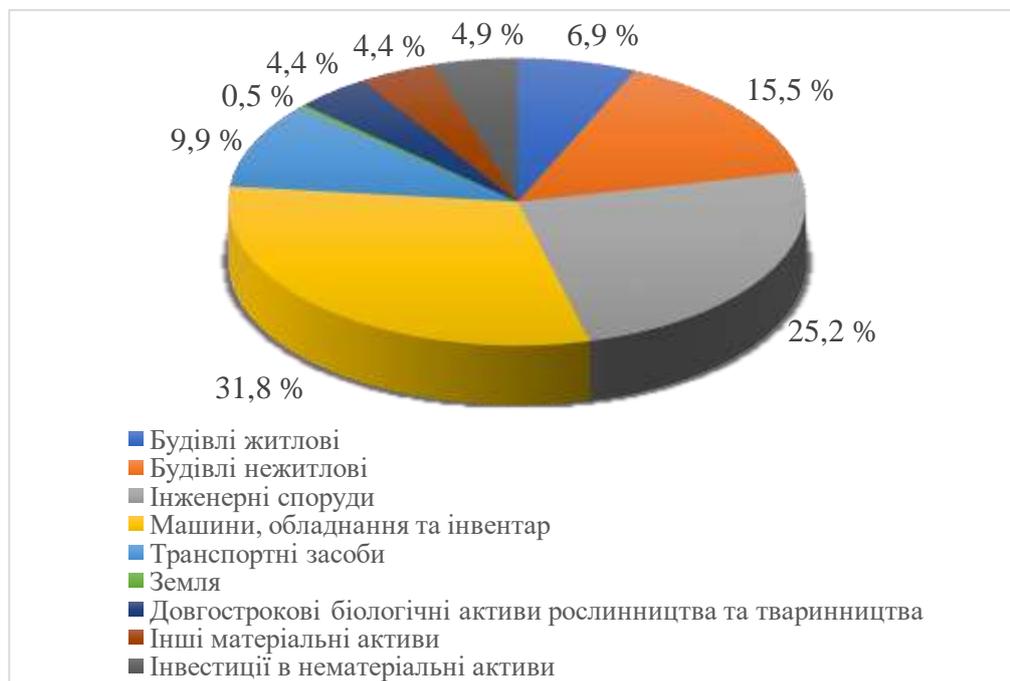

Рисунок 2.2 – Частка капітальних інвестицій у деякі види активів у 2020 році

На рисунку 2.2 бачимо, що більшість капітальних інвестицій спрямовано на матеріальні активи, серед яких найбільшу частку мають : машини, обладнання та інвентар (31,8 %), інженерні споруди (25,2 %), нежитлові будівлі (15,5 %), транспортні засоби (9,9 %), житлові будівлі (6,9 %).

Падіння інвестиційної активності призвело до збитковості близько 35 % будівельних компаній. Такий відсоток пов'язаний з високим рівнем витрат на будівельні роботи, низькою окупністю техніки й інвестиційних проектів [60].

Також виникає така проблема як зниження фінансової стійкості підприємств, для подолання якої необхідно підвищувати інноваційну активність, збільшувати розмір обігових коштів, що дозволить залучити більше клієнтів та сприятиме зростанню інвестиційної привабливості підприємств для кредиторів [12].

На даний момент складно говорити про конкурентоспроможність будівельної галузі, яка потребує значних фінансових вкладень та організаційних перетворень, адже розвитку вільної конкуренції перешкоджають ряд негативних проблем: близькість деяких гравців ринку до влади, непрозорий процес виділення земельних ділянок.

Отже, основними проблемами, які перешкоджають нормальному розвитку будівельної галузі є:

- малий потік інвестицій;
- високий ступінь зносу основних засобів;
- корупційні схеми на шляху реалізації будівельних проектів;
- недосконала система нормативно-правових актів;
- недосконала політика ціноутворення [51].

Пропозиції щодо покращення стану вітчизняних підприємств будівельної галузі:

- модернізація та розвиток будівельної інфраструктури;
- розширення збуту будівельної продукції;
- розвиток іпотечного кредитування для населення;
- розвиток вітчизняних державних та приватних програм інвестиційної підтримки будівництва;
- фінансування пріоритетних інвестиційних проектів з боку державного фонду регіонального розвитку;
- впровадження передових інноваційних технологій у будівництво;
- партнерство влади та бізнесу будівельної галузі як форма довгострокової взаємодії сторін;
- моніторинг якості виконаних будівельно-монтажних робіт.

Також слід оновити основні засоби, які зазнали морального та фізичного старіння, впроваджувати інноваційні технології у будівництво, підвищувати якість виготовленої продукції та виконаних робіт, удосконалювати процеси управління, контролю та організації роботи, привертати увагу інвесторів для вкладання коштів [31].

Для збільшення обсягів виробництва необхідно:

- ефективно використовувати ресурси підприємства;
- контроль за діяльністю замовників і обґрунтування кошторисної вартості об'єктів, що будуються;
- зменшити кількість об'єктів, що одночасно будуються.

Також корисним буде використання нових форм забезпечення засобами механізації компаній : лізинг техніки, продаж машин і механізмів у кредит, розвиток вторинного ринку засобів механізації, прокат будівельної техніки, її ремонт та виробництво запасних частин для машин, що знаходиться в експлуатації [51].

2.2. Організаційно-правові основи функціонування підприємства

ТОВ «БК «ЖИТЛО-БУД» створене відповідно до Цивільного кодексу України, Закону України «Про господарські товариства» та інших нормативно-правових актів України. Місцезнаходження ТОВ «БК «ЖИТЛО-БУД»: Україна, 36023, Полтавська область, м. Полтава, бульвар Боровиковського, буд. 2/4.

Організаційно-правова форма: товариство з обмеженою відповідальністю.

Форма власності: приватна.

Ідентифікаційний код: 41821901.

05.09.18 на даному підприємстві були проведені загальні збори учасників. Були перерозподілені частки учасників у статутному капіталі ТОВ «БК «ЖИТЛО- БУД» і вирішено, що 100 % часткою статутного капіталу володіє керівник підприємства Лазько Владислав Олександрович.

У своїй діяльності ТОВ «БК «ЖИТЛО-БУД» керується діючим законодавством України та Статутом. Зміни і доповнення до Статуту можуть вноситись за рішенням вищого органу товариства і підлягають реєстрації в установленому порядку у відповідних органах державної реєстрації.

Товариство набуває статусу юридичної особи з моменту його державної реєстрації, має відокремлене майно, самостійний баланс, розрахунковий, валютний та інші рахунки в банківських установах, круглі печатки штампи, фірмові бланки зі своїм найменуванням та інші атрибути.

Товариство самостійно визначає перспективи розвитку та планує свою діяльність, виходячи з попиту на його продукцію, послуги і роботи та необхідності забезпечення виробничого та соціального розвитку товариства, підвищення його доходів.

Майно ТОВ «БК «ЖИТЛО-БУД» складається з основних фондів і оборотних коштів, а також інших цінностей, вартість яких відображається в самостійному балансі товариства. Майно товариства належить учасникам відповідно до їх часток в статутному фонді.

Джерелами формування фінансових ресурсів ТОВ «БК «ЖИТЛО-БУД» є:

- грошові та матеріальні вклади учасників;
- доходи, одержані від реалізації продукції, робіт, послуг, а також від інших видів господарської діяльності;
- кредити банків та інших кредиторів;
- капітальні вкладення і дотації із бюджетів;
- амортизаційні відрахування;
- внески учасників товариства, а також інші надходження;
- безоплатні або благодійні внески, пожертвування організацій та громадян;
- інші джерела, які не заборонені законодавчими актами України.

Вкладами учасників є будинки, споруди, обладнання та інші матеріальні цінності, цінні папери, права користування землею, водою і іншими природними ресурсами, будинками, спорудами, обладнанням також інші майнові права.

Прибуток товариства утворюється з надходжень від господарської діяльності після покриття матеріальних та інших витрат і страхових зобов'язань. З прибутку товариства сплачується передбачені законодавством,

України податки та інші платежі до бюджету, а також сплачуються відсотки за кредитами банків, штрафні санкції.

ТОВ «БК «ЖИТЛО-БУД» здійснює свою діяльність у галузі будівництва житлових і нежитлових будівель.

Основним видом діяльності на ТОВ «БК «ЖИТЛО-БУД» є будівництво житлових і нежитлових будівель (41.20). Також інші оздоблювальні роботи (43.39), інші спеціалізовані будівельні роботи, не включені в інші категорії (43.99), діяльність в області інженерних досліджень і надання технічних консультацій в цій області (71.12), розробка будівельних проектів (41.10).

Мета ТОВ «БК «ЖИТЛО-БУД» полягає у сприянні розвитку будівельної галузі шляхом будівництва житлових і нежитлових будівель високої якості з метою забезпечення довгострокового розвитку товариства.

Основні завдання діяльності ТОВ «БК «ЖИТЛО-БУД»:

1) постійне підтримання та укріплення репутації надійного підприємства;

2) використання набутого досвіду роботи та освоєння нових передових технологій будівництва;

3) забезпечення пріоритету питань якості у всій діяльності, застосування керівництвом товариства сучасних методів керування якістю;

4) цілеспрямоване професійне навчання і залучення всіх робітників у процес забезпечення та поліпшення якості всіх процесів діяльності товариства;

5) систематичний контроль та аналіз діяльності для забезпечення відповідності потребам та сподіванням замовників;

6) подальший розвиток системи менеджменту якості у відповідності з розвитком технології будівництва.

У сучасному світі житло продовжує відігравати важливу роль в житті цивілізованої людини, задовольняючи кілька основних вимог – безпеки і надійності, комфорту і гармонії, екології та економічності.

У нашій країні «квартирне питання» було і залишається вельми злободенним, а попит на квадратні метри був і досі залишається невдоволеним. Не викликає задоволення споглядання, – не ставлячи під сумнів історичну доцільність післявоєнної житлової забудови, – українських міст, представлених в основній своїй масі «хрущовками», «сталинками» і «брежневками» [60].

І все-таки, життя, як відомо, не стоїть на місці: для багатьох стала очевидною тенденція до оновлення, нехай методом копіювання зразків західної сучасної архітектури, але все ж відступу від численних відтінків сірого радянського періоду.

ТОВ «БК «ЖИТЛО-БУД» будує житлові будівлі за монолітно-каркасною технологією.

В даний час на українському будівельному ринку, особливо в великих містах, ця технологія динамічно розвивається і широко використовується при зведенні багатоповерхових житлових будинків. Арматурний каркас «в'яжеться», потім береться в «обойму» щитами розбірної опалубки. Бетонний розчин поставляється на об'єкт спеціальними автомобілями – автобетоновозами, – заливається в простір між елементами опалубки. Після здобуття необхідної міцності – затвердіння монолітного каркаса – опалубка демонтується і переставляється на нові конструктивні елементи [72].

Завдяки використанню цієї технології та ефективному управлінню процесом, подібно до конвеєру на великому будівництві, вдалося значно скоротити період будівництва і зменшити кошторисну вартість. Монолітні будинки, крім того, володіють хорошими показниками тепло заощадження і звукоізоляції.

За останнє двадцятиріччя монолітно-каркасне будівництво в Україні начебто переживає друге народження. Раніше, під час радянської індустріалізації ця технологія була апробована при будівництві житлових і промислових об'єктів. Однак масштаб будівництва того часу не зміг забезпечити умов для її розвитку. Вибір українців був зроблений на користь житлових будинків з

цегли, а пізніше, – під егідою держави – ринок завоювало панельне (або збірне) житлове будівництво.

Сучасний інтерес до монолітно-каркасної технології при будівництві багатоповерхівок, а також переваги фахівців і мешканців – в порівнянні з технологією панельного домобудування – оцінюються позитивно за наступними критеріями:

- зменшення витрат в період експлуатації;
- зниження витрат металу;
- скорочення витрат на зміцнення матеріально-технічної бази [60].

Одним із найважливіших елементів внутрішнього середовища підприємства є його організаційна структура управління. Організаційна структура регулює: розподіл завдань по відділах і підрозділах підприємства; компетентність відділів та підрозділів у вирішенні певних проблем; загальну взаємодію відділів та підрозділів.

Під структурою управління організацією розуміється упорядкована сукупність взаємопов'язаних елементів, які знаходяться між собою в сталих відношеннях, що забезпечують їх функціонування і розвиток як єдиного цілого. Елементами структури є окремі робітники, служби та інші ланки апарату управління, а відношення між ними підтримуються завдяки зв'язкам, що прийнято поділяти на горизонтальні і вертикальні.

Великий вплив на ефективність діяльності ТОВ «БК «ЖИТЛО-БУД» має його організаційна структура управління. Організаційна структура ТОВ «БК «ЖИТЛО-БУД» розміщена у додатку А.

Організаційна структура ТОВ «БК «ЖИТЛО-БУД» – це впорядкована сукупність стійко взаємопов'язаних елементів, які забезпечують функціонування і розвиток товариства як єдиного цілого. ТОВ «БК «ЖИТЛО-БУД» має лінійно-функціональну організаційну структуру управління.

2.3. Аналіз основних економічних і фінансових показників діяльності підприємства

Для розрахунків фінансово – економічних показників ТОВ «БК «ЖИТЛО-БУД» було використано дані фінансового, статистичного та оперативного обліку підприємства за 2018-2020 рр.:

- форма №1 – «Баланс» (Звіт про фінансовий стан);
- форма №2 – «Звіт про фінансові результати» (звіт про сукупний дохід);
- форма 1-ПВ «Звіт із праці» .

Розрахунок економічних та фінансових показників діяльності підприємства наведено у додатку Б.

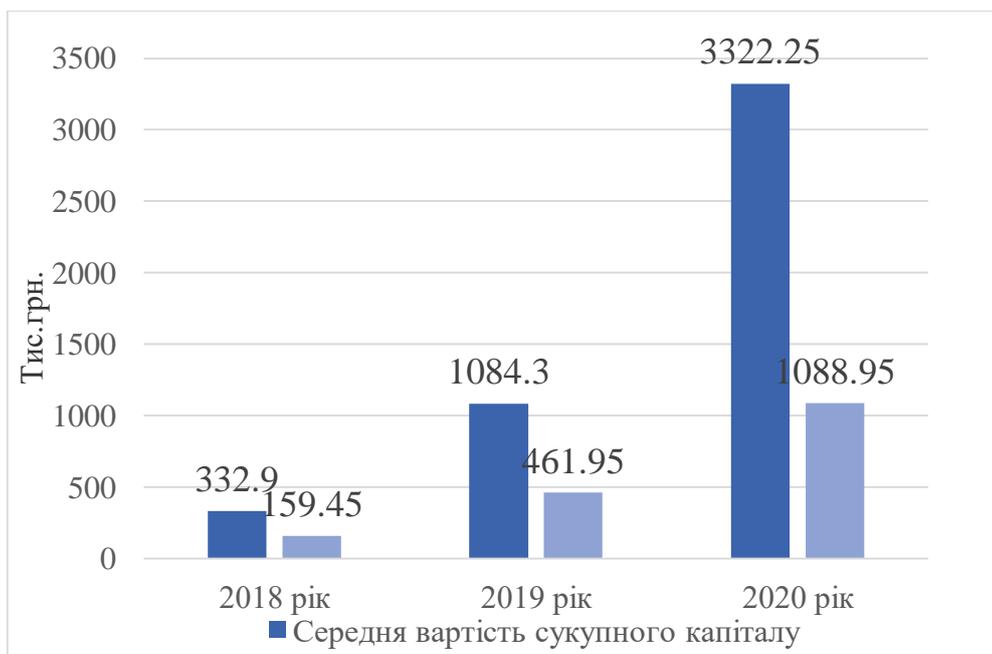

Рисунок 2.3 – Вартість капіталу підприємства за 2018-2020 рр.

Проаналізуємо економічні та фінансові показники діяльності ТОВ «БК «ЖИТЛО-БУД» за 2018-2020 рр.

Вартість капіталу підприємства зростала впродовж 3-х років. Середня вартість сукупного капіталу у 2020 р. збільшилася на 2989,35 тис.грн. порівняно з 2018р. (майже в 10 разів більше) та на 2237,95 тис.грн. порівняно

з 2019 р. У свою чергу середня вартість власного капіталу також зростала протягом останніх 3-х років. Цей показник у 2020 р. зріс на 929,5 тис.грн. порівняно з 2018 р. та на 627 тис.грн. порівняно з 2019 р.

Слід зазначити, що ТОВ «БК «ЖИТЛО-БУД» у 2017 р. змінило свого власника та територію розташування, тому деякі дані за 2017-2018 рр. можуть бути відсутні. Так, у 2018 р. підприємство ще не мало на своєму рахунку жодних власних основних засобів. У 2019 р. та 2020 р. деякі основні засоби стали числитися на балансі ТОВ «БК «ЖИТЛО-БУД». Отже, у 2020 р. їх кількість зросла на 56,10 тис.грн. порівняно з 2019 р. (або у 6 разів).

ТОВ «БК «ЖИТЛО-БУД» майже не має на своєму балансі нематеріальних активів. Лише у 2020 р. вони з'являються і становлять 8,4 тис.грн.

Зростає вартість оборотних активів, що у 2020 р. збільшилась на 4468,7 тис.грн. порівняно з 2018 р. (майже 8 разів) та на 3634 тис.грн. порівняно з 2019 р.

Також зростає дебіторська заборгованість на кінець року. У 2020 році показник зріс на 1520 тис.грн. порівняно з 2018 р. та на 1450,3 тис.грн. порівняно з 2019 р.

У 2020 р. збільшилась вартість запасів на 2492,2 тис.грн. (або більш, ніж у 13 разів) порівняно з 2018 р. та на 1778,2 тис.грн. порівняно з 2019 р.

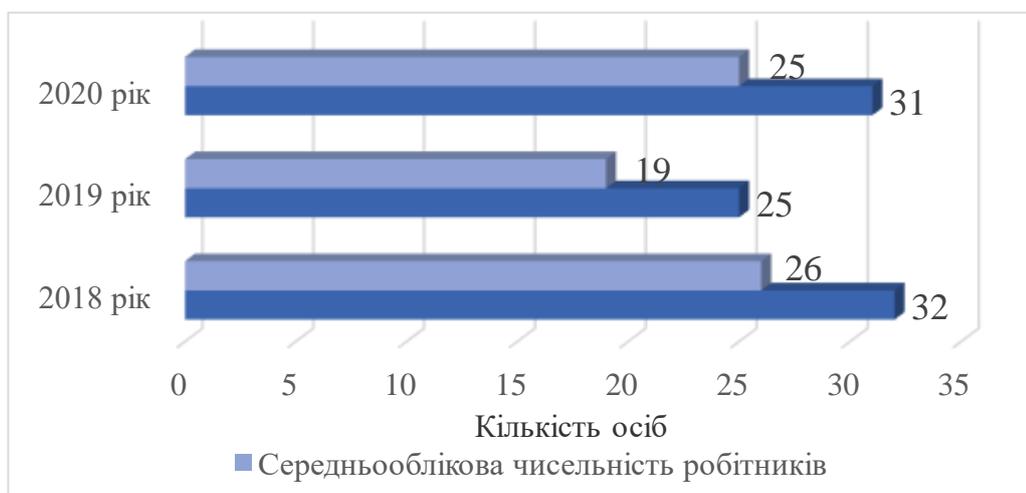

Рисунок 2.4– Середньооблікова чисельність персоналу за 2018-2020 рр.

Середньооблікова чисельність персоналу протягом 3-х років залишається майже незмінною. Зокрема у 2020 р. чисельність працівників зменшилась на 1 особу порівняно з 2018 р. та збільшилась на 6 осіб порівняно з 2019 р. Чисельність робітників у складі працівників також майже не змінювалась і в 2020 р. становить 25 осіб, що на 1 особу більше, ніж у 2018 р. та на 6 осіб більше, ніж у 2019 р. Загалом структура персоналу на даному підприємстві формується досить збалансовано, тобто АУП становить приблизно 2025 % , а чисельність робітників – 75-80 %.

Динаміка чистого доходу (виручки) від реалізації продукції є позитивною. У 2020 р. цей показник зріс на 21107,5 тис.грн. (або майже у 10 разів) порівняно з 2018 р. та на 15311,3 порівняно з 2019 р.

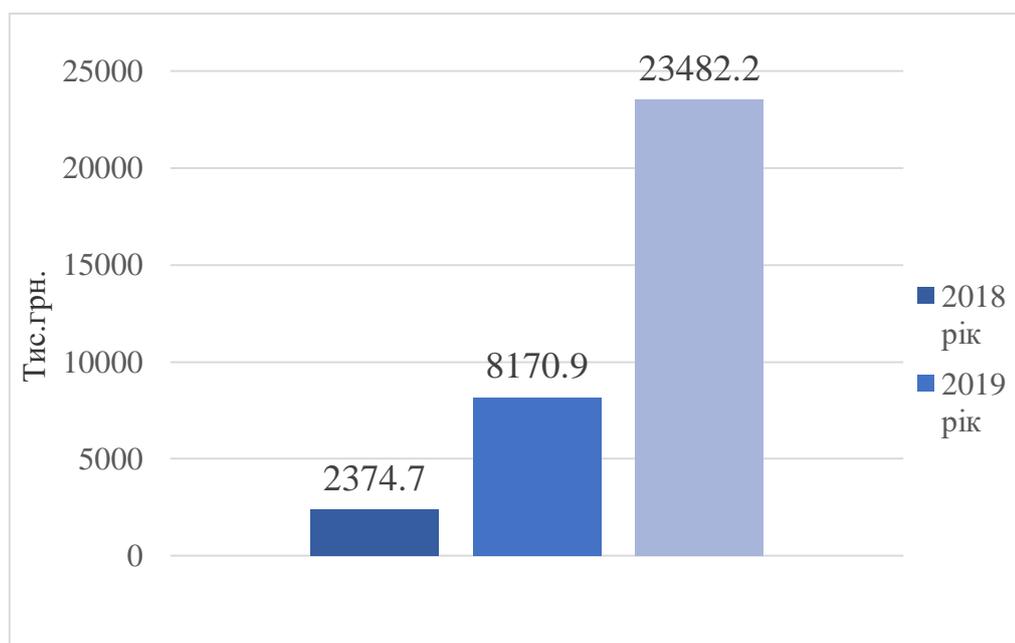

Рисунок 2.5– Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції за 2018-2020 рр.

Збільшився також такий показник як чистий прибуток (збиток) підприємства, але, дивлячись на рисунок 2.6, спостерігається неоднозначна динаміка .У 2020 р. чистий прибуток збільшився на 651 тис.грн. порівняно з 2018 р. та на 681,8 тис.грн. порівняно з 2019 р. Така позитивна динаміка виступає індикатором успішності господарюючого суб'єкта та слугує одним з головних чинників щодо прийняття управлінських рішень.

У 2020 р. збільшився фонд оплати праці на 379,7 тис.грн. порівняно з 2018 р. та на 1067,3 тис.грн. порівняно з 2019 р., що позитивно вплинуло на продуктивність праці .

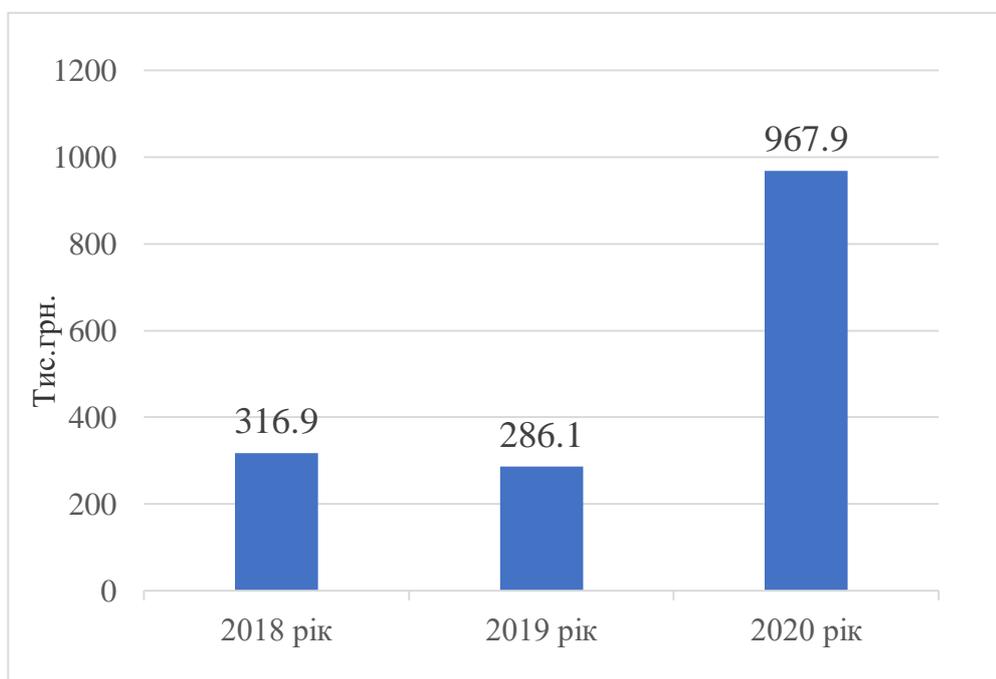

Рисунок 2.6– Чистий прибуток за 2018-2020 рр.

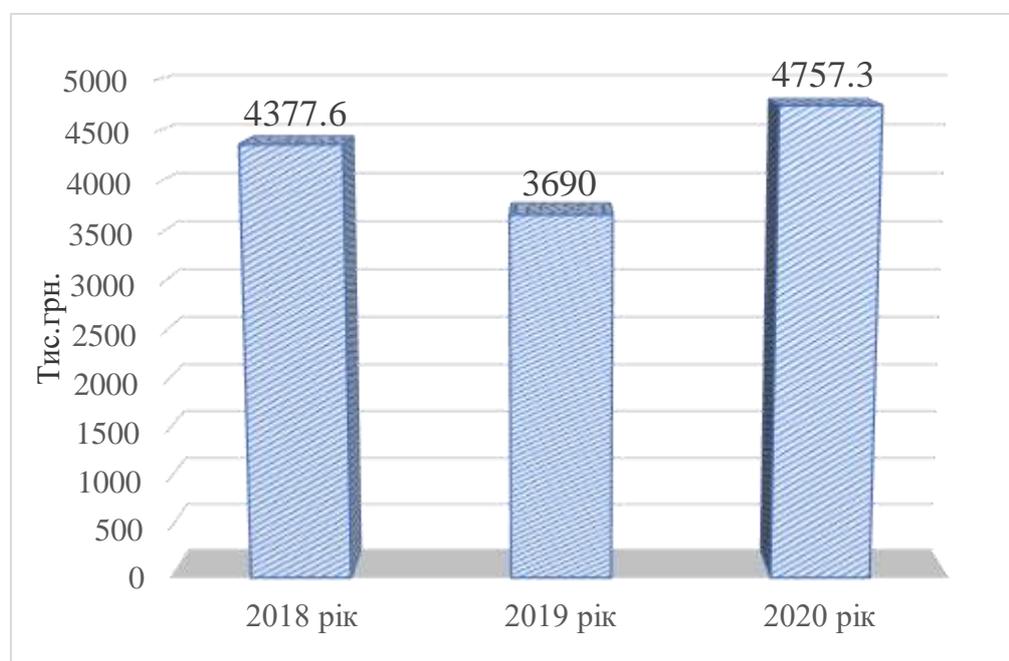

Рисунок 2.7 –Фонд оплати праці усіх працівників за 2018-2020 рр.

На рисунку 2.8 бачимо, що у 2020 р. продуктивність праці зросла на 684,12 тис.грн./особу порівняно з 2018 р. (або більше, ніж в 10 разів) та на

430,65 тис.грн./особу порівняно з 2019 р.

Коефіцієнт зносу основних засобів у 2020 р. збільшився на 0,2, що свідчить про погіршення стану матеріально-технічної бази підприємства.

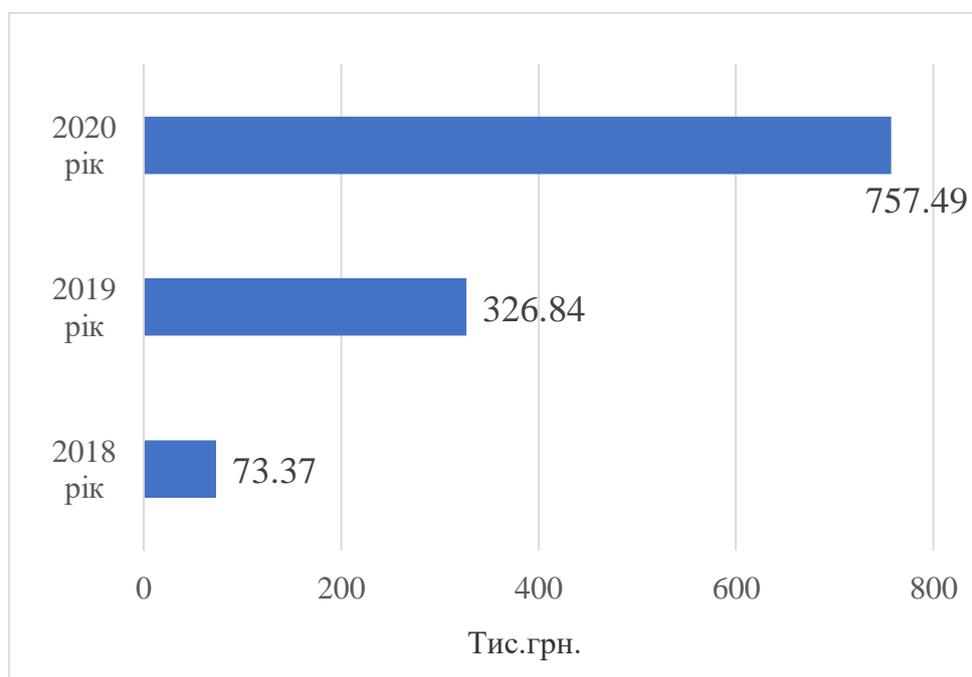

Рисунок 2.8– Продуктивність праці одного працівника за 2018-2020 рр.

Показник фондівдачі зростає у 2020 р. на 122,2 грн./грн. порівняно з 2019 р., що свідчить про підвищення ефективності управління основними засобами.

Коефіцієнт обіговості оборотних запасів має також неоднозначну динаміку. Найбільше його зростання припадає на 2019 р.і становить 7,5 оборотів. У 2018 та 2020 рр. цей показник становить 7,1 оборотів. Уцілому можна сказати,що підприємство проводить постійну роботу щодо поліпшення політики управління запасами, дебіторською заборгованістю,грошовими коштами та іншими оборотними активами.

Щодо середнього періоду обороту оборотних засобів,то у 2020 р. показник не змінився порівняно з 2018 р. (становить 50 днів),але зменшився порівняно з 2019 р. на 2 дні .

Коефіцієнт обіговості активів у 2019 р. становить 7,5 грн./грн. та 7,1 грн./грн. у 2018 та 2020 рр. У 2019 р. підприємство ефективніше використовувало свої обмежені ресурси.

Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості - показник ділової активності, який вказує на ефективність управління заборгованістю клієнтів і інших дебіторів. Значення коефіцієнта демонструє кількість оборотів дебіторської заборгованості, тобто скільки разів дебітори погасили свої зобов'язання перед компанією.

Складно сформулювати однозначний висновок про вплив дебіторської заборгованості на фінансовий стан компанії. З одного боку, дебітори відволікають фінансові ресурси компанії. Це може привести до збільшення фінансових витрат у зв'язку з необхідністю додаткового залучення кредитних коштів. Однак з іншого боку, збільшення товарного кредитування клієнтів дозволяє підвищити рівень збуту, адже в багатьох сферах можливість отримати товар і оплатити його пізніше є важливою. Якщо витрати на залучення додаткових позикових коштів на надання товарних кредитів перевищують прибуток від збільшення продажів, то в цьому випадку зниження оборотності дебіторської заборгованості буде мати позитивний ефект на роботу компанії. В інших випадках збільшення оборотності дебіторської заборгованості буде мати позитивний ефект на роботу компанії. Отже, на ТОВ «БК «ЖИТЛО-БУД» динаміка цього показника є позитивною. У 2020 р. його величина збільшилась на 2131,255 оборотів (або майже у 18 разів) порівняно з 2018 р. та на 1822,12 оборотів (або майже більше ,ніж у 5 разів) порівняно з 2019 р.

Середній період обороту дебіторської заборгованості - індикатор ефективності відносин з клієнтами, який показує, як довго останні погашають свої рахунки. Коефіцієнт дає уявлення про платіжну дисципліну покупців. Варто розглянути значення показника в динаміці. На ТОВ «БК «ЖИТЛО-БУД» з кожним роком спостерігається зменшення середнього періоду обороту дебіторської заборгованості. У 2020 р. він зменшився на

3 дні у порівнянні з 2018 р., а у порівнянні з 2019 р. на 7 днів. Зменшення показника говорить про те, що клієнти відволікають фінансові ресурси компанії на менший термін.

Коефіцієнт оборотності запасів - показник ділової активності, який вказує на ефективність управління запасами в компанії. Значення показника свідчить про кількість оборотів, що здійснили запаси за рік. Для будівельної галузі нормативним значенням показника є 8 – 18 оборотів на рік. У 2020 р. показник зменшився на 2,10 оборотів (або на 91,2 %) порівняно з 2018 р. та на 7,01 оборотів збільшився (або майже у 1,5 рази) порівняно з 2019 р.

Середній період зберігання запасів - показник ділової активності, який вказує на ефективність управління запасами компанії. Значення показника вказує на те, скільки днів запаси зберігаються на складі компанії. У 2020 р. показник збільшився на 2 дні порівняно з 2018 р. та зменшився на 8 днів порівняно з 2019 р.

Тривалість операційного циклу у 2020 р. не змінилась порівняно з 2018 р., порівняно з 2019 р. зменшилась на 8 днів. Узагалі підприємство повинно намагатися зменшити цей показник, тому можна сказати, що динаміка є позитивною.

Рентабельність продажу компанії складає більше 1 %, що говорить про те, що компанія не деградує. Динаміка цього показника все ж таки наштовхує на думку про те, що треба прикладати зусиль задля покращення ситуації.

Рентабельність активів підприємства зріс у 2020 р. на 3,32 % порівняно з 2019 р. Це свідчить про підвищення попиту на продукцію підприємства.

Рентабельність власного капіталу – показник, що вказує, наскільки ефективно використовується власний капітал, тобто скільки прибутку було згенеровано на кожну гривню залучених власних коштів. Цей індикатор є найбільш важливим для власників (акціонерів, учасників), адже дозволяє визначити зростання їх добробуту за аналізований період. Також цей показник використовується при оцінці вартості акцій підприємства, адже рентабельність власного капіталу дозволяє визначити, на які дивіденди

можуть розраховувати власники акцій або на скільки зросте вартість їх акцій. Рентабельність власного капіталу у 2020 р. зменшилась на 109,8 % порівняно з 2018 р., проте збільшилась на 27 % порівняно з 2019 р.

Більш високі коефіцієнти кращі, тому що вони демонструють відносне збільшення чистого прибутку, що генерується на ту ж суму капіталу. Тенденція стабільного зростання коефіцієнта рентабельності власного капіталу означає підвищення здатності компанії генерувати прибуток власникам.

2.4. Стан охорони праці на підприємстві

Охорона праці - це система правових, соціально-економічних, організаційно-технічних, санітарно-гігієнічних і лікувально-профілактичних заходів та засобів, спрямованих на збереження життя, здоров'я і працездатності людини у процесі трудової діяльності (Закон України «Про охорону праці» від 1992 року)[4].

Середньооблікова кількість працівників на ТОВ «БК «ЖИТЛО-БУД» у 2020 році складала 31 особу, тому згідно Закону України «Про охорону праці» функції служби охорони виконують в порядку сумісництва особи, які мають відповідну підготовку.

Закон України «Про охорону праці» містить такі розділи:

- Гарантії прав на охорону праці;
- Організація охорони праці;
- Стимулювання охорони праці;
- Нормативно-правові акти з охорони праці;
- Державне управління охороною праці;
- Державний нагляд і громадський контроль за охороною праці;
- Відповідальність за порушення законодавства про охорону праці.

Окрім цього, охорона праці і промислова безпека у будівництві керується Державними будівельними нормами України від 2012 року, яка створена Міністерством регіонального розвитку та будівництва України [10].

Проведення інструктажів.

На підприємстві інструктаж, навчання й перевірка знань з питань охорони праці та пожежної безпеки здійснюються відповідно до вимог Типового положення про порядок проведення навчання і перевірки знань з питань охорони праці та Типового положення про інструктажі, спеціальне навчання та перевірку знань з питань пожежної безпеки на підприємствах. Працівники, які в установленому цими нормативним документами не пройшли навчання, інструктаж та перевірку знань, не повинні допускатись до роботи. Проведення інструктажів реєструється в журналі реєстрації інструктажів з питань охорони праці на робочому місці, відповідальним за ведення якого є безпосередній керівник робіт (начальник структурного підрозділу, виробництва, цеху, дільниці) або фізична особа, яка використовує найману працю), який пройшов відповідне навчання та перевірку знань. Періодичність проведення інструктажу визначається залежно від встановленої на підприємстві періодичності та для інструктажів з питань охорони праці для робіт без підвищеної небезпеки становить 1 раз на 6 місяців, для інструктажів з пожежної безпеки — 1 раз на рік [4].

Організація управління охороною праці.

Згідно чинного законодавства у сфері охорони праці роботодавець є відповідальним за надання безпечних умов праці, додержання прав працівників, а також повинен створити відповідну службу чи призначити відповідальну за СУОП особу.

Сутність СУОП полягає у створенні комплексної системи профілактики небезпечних ситуацій, що виникають у процесі виконання будівельно-монтажних робіт, попередженні і мінімізації виробничих небезпек, ризиків, матеріальних збитків.

СУОП є підсистемою системи управління адміністративною і господарською діяльністю будівельної організації, що орієнтована на проведення попереджувальних дій, які запобігають виникненню небезпечних ситуацій, і дозволяє кожному рівню виробничого ризику протиставити матеріальний (технічний, фізичний, хімічний тощо) або нематеріальний (регламентація, профвідбір, навчання тощо) бар'єр, перешкоду.

Роботодавець несе відповідальність за загальне керівництво СУОП на будівельному підприємстві, а служба охорона праці чи відповідальна особа – за організаційно-методичну роботу з управління охороною праці.

Організаційна структура СУОП повинна включати такі елементи: об'єкт управління; інформацію про стан об'єкта управління; орган управління; управлінські впливи; пам'ять системи; зовнішні впливи; обмеження; інформаційну та звітну документацію[10].

Управління охороною праці в будівництві – це процес, що включає як акумулювання, передавання, обробку інформації щодо теперішнього стану безпеки на об'єктах будівництва, у виробничих підрозділах, так і подальше прийняття рішень щодо викорінення виявлених порушень затверджених норм.

Об'єктом управління на першому рівні є будівельне управління (БУ), будівельно-монтажне управління (БМУ), призначені для створення безпечних і нешкідливих умов праці безпосередньо на робочих місцях, будівельних майданчиках. На більш високих рівнях управління - діяльність структурних підрозділів, функціональних служб, що спрямована на забезпечення здорових і безпечних умов праці.

Функції, що забезпечують управління охороною праці:

- планування діяльності підрозділів, служб з охорони праці і відповідальних осіб;
- організація заходів із забезпечення безпеки праці і функціонування СУОП;
- оцінка стану безпеки на підприємстві ;

- стимулювання покращення функціонування СУОП ;

Основні цілі функціонування СУОП досягаються за рахунок визначення прав і виконання обов'язків кожного працівника, а також дотримання стандартів безпеки праці на будівництві; ефективної системи навчання та постійного контролю за станом безпеки на робочому місці; створення спеціальної методики аналізу та оцінки ступеня безпеки, рівня ризику виробництва; запровадження заходів щодо зменшення рівня травматизму і профзахворювань.

Чинники ефективності функціонування СУОП :

- підвищення продуктивності праці працівників завдяки покращенню умов і безпеки праці;
- удосконалення санітарно-гігієнічних, технічних, побутових умов праці;
- поліпшення профілактичної діяльності у сфері охорони і безпеки праці;
- зниження рівня травматизму за рахунок проведення навчань ,інструктажу і інших подібних заходів [10].

Комплекс документів на будівельному підприємстві, що забезпечує постійне функціонування СУОП:

- функціональні та посадові обов'язки працівників на будівельному підприємстві;
- список порушень норм і правил дотримання безпеки праці ;
- методика оцінки стану безпеки та ефективність прийнятих у подальшому рішень щодо ліквідації порушень ;
- система стимулювання.

Організація будівельних майданчиків, робочих ділянок і робочих місць.

Будівельний майданчик - виробнича територія, яка виділяється в установленому порядку для розміщення об'єктів, що будуються, а також

машин, матеріалів, конструкцій, комунікацій, виробничих і санітарно-побутових приміщень, які використовуються в процесі будівництва.

У процесі виконання робіт роботодавець повинен забезпечити працівників спеціальними санітарно-побутовими приміщеннями (душові, туалети, приміщення для вживання їжі, відпочинку тощо), питною водою, медичною допомогою згідно колективного договору (угоди). Санітарно-побутові приміщення, проходи для людей слід розміщувати поза межами небезпечних зон, якщо це можливо. В інших випадках треба розробляти схеми і графіки перебування у цих приміщеннях [10].

На будівництві об'єктів із застосуванням вантажопідіймальних кранів, якщо у небезпечну зону потрапляють транспортні шляхи, пішохідні доріжки, санітарно-побутові приміщення тощо, необхідно використовувати засоби штучного обмеження зони роботи баштових кранів, захисні пристрої, екрани і т.п.

Проїзди, проходи на будівельних майданчиках, а також проходи до робочих місць і на робочих місцях не повинні мати вибоїн, а також бути засміченими, ковзкими.

Будівельні майданчики та виробничі ділянки повинні бути огорожені згідно з ГОСТ 23407 [10].

Захисні огорожі, що прилягають до місць проходу людей за межами будівельного майданчика, повинні мати висоту не менше 2 м і суцільний захисний козирок із здатністю витримувати снігове навантаження, і падіння деяких дрібних предметів; такі огорожі не повинні мати прорізів, крім воріт і хвірток, що знаходяться під охороною.

Робочі місця і проходи до них, розташовані на висоті більше, ніж 1,3 м і на відстані менше ніж 2 м від межі перепаду по висоті, повинні бути огорожені захисними огорожами. Такі огорожі слід доставити одразу перед виконанням будівельних робіт, установити після утворення зазначеного перепаду по висоті, демонтувати перед улаштуванням проектних огорожувальних конструкцій. Якщо таку захисну огорожу неможливо

встановити для виконання певних видів робіт, треба користуватися запобіжними поясами, страхувальними канатами.

Проходи на робочих місцях і до робочих місць повинні відповідати таким вимогам:

- ширина одиночних проходів до робочих місць і на робочих місцях повинна бути не менше, ніж 0,6 м, а висота таких проходів у просвіті - не менше ніж 1,8 м;

- драбини або скоби, що передбачені для піднімання чи спускання працівників на робочі місця, які розташовані на висоті (глибині) більше, ніж 5 м, необхідно обладнувати пристроями для закріплення фала запобіжного пояса (канатами з уловлювачами тощо), а також обладнані дуговою огорожею[10].

Перед в'їздом на будівельний майданчик треба встановити схему руху таким чином, щоб транспортні засоби та пішоходи могли потрапляти і покидати майданчик різними шляхами. Для доступу в основні робочі зони тимчасові автомобільні шляхи повинні бути обладнані пішохідними переходами з відповідними знаками.

Рух по внутрішнім автомобільним шляхам на будівельних майданчиках повинен відповідати правилам дорожнього руху України. На прямих ділянках швидкість руху не повинна перевищувати 10 км/год, на поворотах – не більше 5 км/год. Подальші зміни повинні узгоджуватися з Державтоінспекцією МВС України, місцевими органами влади та організацією, що обслуговує ці шляхи.

На будівельному майданчику у місцях, де автомобільні дороги перехрещуються із рейковими шляхами, повинні бути облаштовані суцільні настили (переїзди) з контррейками, що укладені врівень з головками рейок [10]. А самі переїзди треба позначати світовою сигналізацією та відповідними знаками.

У темний час будівельні майданчики ділянки робіт і робочі місця, проїзди та підходи до них треба освітлювати таким чином, щоб унеможливити ризик ураження струмом.

Працюючих на відкритому повітрі треба забезпечити спеціальними приміщеннями для захисту від несприятливих погодних умов, максимальна відстань до яких не повинна перевищувати 50 м.

Якщо роботи виконуються під землею, на висоті, у закритих приміщеннях, треба розміщувати схеми евакуації людей у випадках надзвичайних ситуацій. Якщо роботи виконуються у будь-якому замкненому просторі, вони повинні бути обладнані вентиляцією та освітленням [10].

Якщо роботи виконуються поблизу водойм, поруч повинна бути рятувальна служба. Бажано, щоб кожен працюючий умів плавати або хоча б мав допоміжні для цього засоби.

Якщо роботи ведуться на висоті чи глибині 25 м і більше, працівників треба забезпечити пасажирськими або вантажопасажирськими підйомниками (ліфтами).

Робочі місця, де знаходиться устаткування, яке запускається ззовні, необхідно облаштувати сигналізацією, яка б свідчила про запуск цього устаткування. Бажано також забезпечити двосторонній зв'язок з оператором.

Будівельне сміття треба опускати по закритих жолобах, у закритих ящиках або контейнерах з висоти більше 3 м. Місця, на які скидається сміття, необхідно огородити або забезпечити нагляд за ними для запобігання нещасним випадкам [10].

Забезпечення пожежної безпеки на будівельних майданчиках.

Пожежна безпека на будівельному майданчику забезпечується відповідно до вимог Закону України «Про пожежну безпеку».

Роботодавець призначає особу, відповідальну за дотримання правил пожежної безпеки на будівельних майданчиках, на кожному з яких повинні бути інструкції з пожежної безпеки та інструкції для всіх вибухопожежонебезпечних приміщень (дільниць, цехів, складів тощо).

Кожен працівник повинен бути ознайомлений з правилами пожежної безпеки та з інструктажем. Тільки після цього він може бути допущений до роботи.

За правилами і нормами пожежної безпеки, кожен об'єкт повинен бути забезпечений належною кількістю засобами пожежогасіння, засобами контролю та оперативного оповіщення у разі виникнення надзвичайної ситуації.

На будівельному генеральному плані повинна бути зазначена схема транспортних шляхів, місце знаходження вододжерел, засобів пожежогасіння та зв'язку[10].

Заборонено використовувати відкритий вогонь, палити на відстані більше 50 м до місць розміщення горючих, легкозаймистих матеріалів. Такі матеріали необхідно зберігати в закритих металевих контейнерах у безпечному місці. Ці робочі місця необхідно постійно провітрювати. Електроустановки в таких приміщеннях (зонах) повинні бути у вибухобезпечному виконанні. Крім того, необхідно вжити заходів, що запобігають виникненню та накопиченню зарядів статичної електрики[10].

Проходи до технічних засобів пожежогасіння повинні бути вільними і позначеними відповідними знаками.

Евакуаційні виходи повинні позначатися спеціальними знаками пожежної безпеки, а також бути обладнані автоматичними аварійними джерелами світла. Вони не мають бути загороджені сторонніми предметами.

Оцінка економічної ефективності СУОП.

Визначення соціальної ефективності заходів для охорони праці на підприємстві із загальною (середньообліковою) кількістю працюючих 31 чоловік на підставі:

- кількість робочих місць, що не відповідають вимогам санітарних норм, до проведення заходів 14, після проведення заходів 10;
- чисельність працівників, які працюють в умовах, що не відповідають вимогам санітарних норм до проведення норм 12, після 10;

- кількість випадків травматизму до проведення заходів 4, після 2;
- кількість днів непрацездатності через травматизм до проведення заходів 32, після 30;
- кількість працівників, що звільнилися до проведення заходів 5, після 3;

Розв'язання

Визначимо скорочення кількості робочих місць, що не відповідають вимогам нормативних актів щодо безпеки виробництва:

$$\Delta K = \frac{P_1 - P_2}{K_3} \times 100, \% (2.1)$$

$$\Delta K = \frac{14 - 10}{31} \times 100 = 0,13 \%$$

де P_1, P_2 - кількість робочих місць, що не відповідають вимогам санітарних норм до і після проведення заходів;

K_3 - загальна кількість робочих місць.

Визначаємо скорочення чисельності працівників, які працюють в умовах, які не відповідають вимогам санітарних норм:

$$\Delta Ч = \frac{N_1 - N_2}{N} \times 100, \% (2.2)$$

$$\Delta Ч = \frac{12 - 10}{31} \times 100 = 0,06 \%$$

де N_1, N_2 - чисельність працівників, які працюють в умовах, що не відповідають санітарним нормам до і після здійснення заходу, чол.;

N - річна середньооблікова чисельність працівників, чол.

Зменшення коефіцієнта частоти травматизму:

$$\Delta Kч = \frac{T_1 - T_2}{N} \times 100 \quad (2.3)$$

$$\Delta Kч = \frac{4 - 2}{31} \times 100 = 0,06 \%$$

де T_1, T_2 – кількість випадків травматизму відповідно до і після проведення заходу.

Визначимо скорочення плинності кадрів через незадовільні умови праці:

$$\Delta Чп = \frac{З_1 - З_2}{N} \times 100 \quad (2.4)$$

$$\Delta Чп = \frac{5 - 3}{31} \times 100 = 0,06 \%$$

Розрахунок річної економії від зменшення рівня захворюваності на підставі наступних даних:

- кількість днів непрацездатності через хвороби на 100 працівників до проведення заходів 1876, після 1698;
- річна середньооблікова чисельність робітників 31 чоловік;
- вартість виробленої товарної продукції за зміну на одного працівника промислово-виробничого персоналу 102 грн.;
- вартість річної товарної продукції підприємства 587 тис. грн.;
- середньорічна чисельність промислово-виробничого персоналу 25 чол.;
- середньорічна заробітна плата одного працівника разом із відрахуваннями на соцстрахування $З_p = 12790$ грн.;
- середньоденна сума допомоги по тимчасовій непрацездатності $З = 160$ грн.

Розв'язання

Скорочення витрат робочого часу за рахунок зменшення рівня захворюваності (аналогічно травматизму) за певний час:

$$\Delta Д = \frac{Д_1 - Д_2}{100} \times Ч_з, \text{ люд.-днів.} \quad (2.5)$$

$$\Delta Д = \frac{1876 - 1698}{100} \times 31 = 55 \text{ люд.-днів}$$

де D_1, D_2 – кількість днів непрацездатності через хвороби чи травматизм на 100 працюючих відповідно до і після проведення заходів.

Зростання продуктивності праці:

$$\Delta W = \frac{\Delta D \times Z_v}{P_n} \times 100\% , \quad (2.6)$$

$$\Delta W = \frac{55 \times 102}{587000} \times 100 = 0,96 \%$$

де Z_v – вартість виробленої продукції за зміну на одного працівника промислово – виробничого персоналу;

P_n – вартість річної товарної продукції підприємства.

Річна економія зарплати за рахунок зростання продуктивності праці при зменшенні рівня захворюваності і травматизму:

$$E_z = \frac{\Delta W \times Z_p}{100} \times \mathcal{C}_{cp}, \text{ грн.} \quad (2.7)$$

$$E_z = \frac{0,96 \times 12790}{100} \times 25 = 3069,6 \text{ грн.}$$

де $\mathcal{C}_{cp}$ – середньорічна чисельність промислово – виробничого персоналу;

Z_p – заробітна плата одного працівника з відрахуваннями на соцстрахування.

Економія за рахунок зменшення коштів на виплату допомоги по тимчасовій непрацездатності:

$$E_{cc} = \Delta D \times P_d, \text{ грн.} \quad (2.8)$$

$$E_{cc} = 55 \times 160 = 8800 \text{ грн.}$$

де P_d – середньоденна сума допомоги по тимчасовій непрацездатності.

Річна економія за рахунок зменшення рівня захворюваності (травматизму):

$$E_{pz(t)} = E_z + E_c + E_{cc} \text{ грн.} \quad (2.9)$$

$$E_{pz(t)} = 8800 + 3069,6 = 11869,6 \text{ грн.}$$

Висновок по розділу 2.

Будівельна галузь України переживає не найкращі часи. У 2017-2018 рр. відбулось таке явище як «будівельний бум», коли з'явилася велика кількість пропозиції на ринку житлової нерухомості, але через низьку купівельну спроможність населення, недовіру вітчизняних і зарубіжних інвесторів та брак коштів у бюджеті України попит був замалий. Це і є основна проблема будівельної галузі на сучасному етапі розвитку економіки держави. З 2018 року обсяги реалізованої продукції, робіт і послуг будівництва продовжують зменшуватись, тому необхідно розвивати будівельну інфраструктуру, розширювати збут продукції, застосовувати іпотечне кредитування, створювати програми підтримки будівництва, впроваджувати інновації, налагоджувати партнерські стосунки з державою, слідкувати за якістю виконаних будівельно-монтажних робіт.

ТОВ «БК «ЖИТЛО-БУД» здійснює свою діяльність у галузі будівництва житлових і нежитлових будівель. Основним видом діяльності на ТОВ «БК «ЖИТЛО-БУД» є будівництво житлових і нежитлових будівель (41.20).

Мета ТОВ «БК «ЖИТЛО-БУД» полягає у сприянні розвитку будівельної галузі шляхом будівництва житлових і нежитлових будівель високої якості з метою забезпечення довгострокового розвитку товариства.

У період 2018-2020 рр. підприємство значно покращило результати своєї діяльності. Досить навіть проаналізувати деякі фінансово-економічні показники, щоб упевнитись у цьому.

У 2020 році збільшилась середня вартість сукупного капіталу більше, ніж у 3 рази порівняно з 2019 роком. Також зросла вартість власного капіталу у 2020 році порівняно з 2019 роком також майже у 3 рази.

Позитивною є тенденція відносно стабільної кількості працівників, що говорить про задоволення ними умов праці. Також це говорить про низький коефіцієнт обороту персоналу. Підприємство не витрачає зайві кошти на навчання, підвищення кваліфікації персоналу і підбір кадрів.

Чистий дохід у 2020 році збільшився приблизно у 2 рази.

Чистий прибуток у 2020 році збільшився більше, ніж у 4 рази порівняно з 2019 роком.

Постійно зростає фонд заробітної плати. У 2020 році середня заробітна плата працівника становить 12,79 тис. грн.

Зростає продуктивність праці одного працівника у 2020 році більше, ніж у 2 рази порівняно з 2019 роком.

СУОП на ТОВ «БК «ЖИТЛО-БУД» регулюється Законом України «Про охорону праці». Окрім цього, охорона праці і промислова безпека на ТОВ «БК «ЖИТЛО-БУД» керується Державними будівельними нормами України від 2012 року, яка створена Міністерством регіонального розвитку та будівництва України.

Працівники ТОВ «БК «ЖИТЛО-БУД» згідно Типового положення про порядок проведення навчання і перевірки знань з питань охорони праці та Типового положення про інструктажі, спеціальне навчання та перевірку знань з питань пожежної безпеки на підприємствах проходять інструктаж з техніки безпеки. Станом на 2020 рік нещасних випадків, серйозних травм серед працівників не було зафіксовано.

РОЗДІЛ 3

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ТОВАРИСТВА

3.1. Особливості діяльності підприємства як суб'єкта малого бізнесу

ТОВ «БК «ЖИТЛО-БУД» за розміром класифікується як мале підприємство з середньообліковою чисельністю працівників 31 особа та річним доходом 703278,87 євро станом на 2020 рік.

Підприємство хоча і відноситься до малих підприємств, але знаходиться на загальній системі оподаткування, оскільки його дохід у 2020 році перевищує суму доходу, передбачену спрощеною системою оподаткування для юридичних осіб.

ТОВ «БК «ЖИТЛО-БУД» сплачує наступні податки, передбачені загальною системою оподаткування:

- податок на прибуток (18 %);
- податок на додану вартість (20 %);
- єдиний соціальний внесок (22 %).

У будівельних підприємств, як і у підприємств інших видів діяльності, є ряд особливостей з питань оподаткування, а саме:

- будівельне підприємство має право включити до складу валових витрат вартість частки загальної площі знов побудованих об'єктів, переданої у власність держави;
- операції з реалізації забудовником за договором купівлі-продажу майнових прав на нерухомість оподатковуються на загальних підставах та відображаються у складі валових доходів;

- передача майнових прав на об'єкти інвестування за договором про уступку майнових прав у податковому обліку управителя не відображається;

- сума доходу підприємств з іноземними інвестиціями, що підлягає оподаткуванню, зменшується на величину коштів, що реінвестуються на території України [32].

Під час презентації звіту Державної податкової служби за 2020 рік, остання заявила, що у 2021 році не збирається проводити планові перевірки діяльності фізичних осіб-підприємців та малого і середнього бізнесу.

Взагалі діяльність ТОВ «БК «ЖИТЛО-БУД» перевіряється службами:

- Державна податкова служба;
- Державна служба з питань праці;
- Державна служба з надзвичайних ситуацій;
- Державна архітектурно-будівельна інспекція.

Державна податкова служба здійснює камеральні, документальні (планові і позапланові; виїзні та невиїзні), фактичні перевірки. Камеральні та документальні перевірки проводяться контролюючими органами в межах їх повноважень виключно у порядку, встановленим Податковим кодексом України, а фактичні – Податковим кодексом та іншими законами України.

Камеральна перевірка – перевірка, що відбувається у приміщенні контролюючого органу на підставі даних, зазначених у податкових деклараціях платника податків та даних стосовно стягування податку на додану вартість, а також даних Єдиного реєстру акцизних накладних та даних системи електронного адміністрування реалізації пального та спирту етилового. Предметом даного виду перевірки можуть бути: своєчасність подання податкових декларацій, податкових накладних[2].

Документальна перевірка – перевірка, предметом якої є своєчасність, достовірність, повнота нарахування та сплати усіх податків, передбачених Податковим кодексом, дотримання валютного законодавства, дотримання роботодавцем законодавства щодо укладення трудового договору з

працівниками на підставі податкових декларацій, фінансової, статистичної і іншої звітності [2].

Фактична перевірка проводиться за місцем фактичного провадження суб'єкта господарювання своєї діяльності, розташування об'єктів права власності. Предметом перевірки є дотримання норм законодавства з питань регулювань обігу готівки, розрахункові операції, касові операції, ліцензії, свідоцтва і т.п. [2].

Державна служба з питань праці здійснює перевірку охорони праці на підприємстві. Зазвичай, на великих підприємствах така перевірка є знайомою і нею займається окрема людина чи навіть цілий відділ, а малі та середні підприємства нехтують дотриманням вимог даної служби. Такі перевірки стосуються кожного підприємця, тобто будь-якої особи, яка використовує найману працю за трудовим договором. Перевірка здійснюється на основі законів України, указів Президента, постанов Верховної Ради України, положень про Державну службу України з питань праці, актів Кабінету Міністрів України і деяких інших нормативно-правових документів. На кожному підприємстві повинно бути:

- служба охорони праці (або хоча б в порядку сумісництва особа, яка має відповідну підготовку чи залучення сторонніх спеціалістів на договірних засадах);
- інструктаж з питань охорони праці (раз на півроку чи раз на три місяці для працівників, чия робота характеризується підвищеною небезпекою);
- навчання з охорони праці;
- інструкції з охорони праці;
- спеціальний одяг та засоби індивідуального захисту;
- проходження регулярних медичних оглядів.

Державна служба з надзвичайних ситуацій перевіряє дотримання норм і правил пожежної безпеки, а саме:

- наявність вільних шляхів евакуації;

- наявність вільного під'їзду для спеціалізованої техніки;
- наявність системи оповіщення працівників про безпеку;
- знання працівників про те, як діяти в умовах безпеки;
- наявність необхідної документації.

Категорія безпеки діяльності ТОВ «БК «ЖИТЛО-БУД» визначена як середня, тому Державна служба з надзвичайних ситуацій здійснює перевірку на підприємстві раз на 3 роки. Планова перевірка для малих підприємств не перевищує тривалість у 15 календарних днів на рік. Позапланова перевірка проводиться у разі виявлених порушень.

Державна архітектурно-будівельна інспекція здійснює перевірку об'єктів будівництва щодо відповідності підготовчих та будівельних робіт, матеріалів, виробів і конструкцій вимогам державних будівельних норм, стандартів і правил, а також технічним умовам. Перевіряє також оформлення нормативно-технічну та проектну документацію. Здійснює перевірку дотримання порядків прийняття в експлуатацію завершених об'єктів будівництва. У разі порушення законодавства складаються протоколи про порушення у сфері містобудівної діяльності та накладаються штрафні санкції.

Перевірка даною службою здійснюється на частіше, ніж один раз на півроку з виїздом на об'єкт.

НаТОВ «БК «ЖИТЛО-БУД» застосовують дві форми оплати праці – пряма відрядна (для робітників), почасова за місячними посадовими окладами (для керівників, спеціалістів) [9].

Застосовуючи відрядну форму оплати праці можна об'єктивно оцінити винагороду робітника так, як відрядна форма оплати праці передбачає розмір заробітної плати у прямій залежності від результатів роботи.

У другому розділі кваліфікаційної роботи бакалавра роботи я з'ясувала, що малий і середній бізнес потребує державної підтримки для повноцінного розвитку з огляду на ті проблеми, які все більше постають перед малими і середніми підприємствами. Найголовнішою проблемою на сучасному етапі

розвитку для будівельних підприємств є відсутність інвесторів з різних причин. Частіше за все інвестором виступає звичайне населення, але теперішня економічна ситуація в країні позбавляє їх купівельної спроможності для фінансування будівництва [27].

Державний фонд сприяння молодіжному житловому будівництву у співпраці з Німеччиною забезпечують житлом населення шляхом надання кредитів. Вони мають своє представництво майже у кожному регіоні України. Наразі завдяки сприянню Державного фонду близько 40 тис. сімей отримали допомогу для придбання житла; кредитів надано на суму 1,76 млрд. грн.; площа наданого житла за програмами складає 2,52 млн. м². Однією з таких житлових програм є програма «Доступне житло».

У 2013 році розпочалася співпраця Державного фонду сприяння молодіжному житловому будівництву з ТОВ «БК «ЖИТЛО-БУД», що виступав забудовником у розрізі програми «Доступне житло». Програмою «Доступне житло» могли скористатися громадяни, які:

- перебувають на обліку як такі, що потребують поліпшення житлових умов;
- протягом останніх 3 років не мали житлової площі у власності (без урахування житла, що знаходиться на тимчасово окупованій території);
- які мають у власності житлову площу не > 13,65 м² (без урахування житла, що знаходиться на тимчасово окупованій території).

Окрім цього, їх середньомісячний грошовий дохід + дохід членів сім'ї на 1 особу не > 3-кратного розміру середньомісячної заробітної плати у відповідному регіоні.

Розмір державної підтримки за цією програмою складає 30 чи 50 % в залежності від того, до якої категорії належить сім'я.

Однією із важливих особливостей діяльності будівельного підприємства є визначення ціни на продукцію[26].

До особливостей галузі «будівництво» стосовно ціноутворення відноситься:

- різновидність та індивідуальний характер будівельної продукції;
- локальна прив'язка будівельної продукції до місцевості;
- залежність витрат на будівництво від різних місцевих умов (економічних, геологічних, кліматичних тощо);
- відносно великий термін будівництва (інвестиційного проекту);
- високий рівень матеріаломісткості і велика номенклатура виробів і конструкцій[26].

Як і на будь-якому будівельному підприємстві, ТОВ «БК «ЖИТЛО-БУД» для визначення ціни будівельної роботи використовує кошториси.

Кошторисна вартість— це розмір коштів, що необхідний для будівництва, реконструкції або розширення об'єкту.

Кошторисна вартість будівництва, що визначається в складі інвесторської кошторисної документації, використовується для планування капітальних вкладень, фінансування будівництва, проведення процедури закупівлі[11].

Кошторисна вартість будівництва (будови) складається з кошторисної вартості будівельних робіт, вартості устаткування (що монтується чи не монтується), меблів, інвентарю та інших витрат.

$$K_{\text{БУД-ВА}} = K_{\text{БУД.Р.}} + K_{\text{УСТ.}} + K_{\text{ІН.}}, (3.1)$$

де $K_{\text{БУД-ВА}}$ – кошторисна вартість будівництва (будови), грн.;

$K_{\text{БУД.Р.}}$ – кошторисна вартість будівельних робіт, грн.;

$K_{\text{УСТ.}}$ – вартість устаткування, що монтується чи не монтується, меблів, інвентарю, грн.;

$K_{\text{ІН.}}$ – вартість інших витрат, грн.

Склад кошторисної вартості будівельних робіт визначається за формулою:

$$K_{\text{БУД.Р.}} = \text{ПВ} + \text{ЗВВ}, (3.2)$$

де ПВ – прямі витрати;

ЗВВ – загальновиробничі витрати.

Прямі витрати у вартості розраховуються за формулою:

$$ПВ = ЗП + ЕМ + М \quad (3.3)$$

Прямі витрати враховують у своєму складі:

- заробітну плату (основну та додаткову) (ЗП);
- вартість експлуатації будівельних машин і механізмів (ЕМ);
- вартість матеріалів, виробів і конструкцій (М).

Загальновиробничі витрати діляться на блоки.

$$ЗВВ = ЗВВ^{I\text{бл}} + ЗВВ^{II\text{бл}} + ЗВВ^{III\text{бл}} \quad (3.4)$$

I блок – Кошти на заробітну плату працівників:

- апарату;
- старших виконробів (начальників дільниць);
- виконробів;
- майстрів;
- механіків будівельних дільниць;
- тих, що здійснюють господарське обслуговування.

II блок – Відрахування на загальнообов'язкове державне пенсійне та соціальне страхування згідно із законодавством;

III блок – Решта статей, які враховуються у загальновиробничих витратах.

Для обчислення кошторису ТОВ «БК «ЖИТЛО-БУД» використовує АВК-5. Програмний комплекс АВК-5 призначений для автоматизованого визначення вартості будівельної продукції[26,11].

3.2. Аналіз розвитку товариства як суб'єкта малого підприємництва

Сучасне середовище функціонування вітчизняних підприємств характеризується невизначеністю та частими змінами. Саме тому, в таких умовах діяльність підприємства повинна бути спрямована не лише на виживання, але й на процес безперервного розвитку. За відсутності розвитку підприємство приречено на припинення діяльності [38].

Останнім часом відмічається постійне зростання з боку як вітчизняних, так і зарубіжних науковців та практиків до проблем управління стратегічним розвитком підприємств.

Проблемами управління стратегічним розвитком підприємства займалися такі вчені як: І. Адізес, І. Ансофф, В.О. Василенко, Л.Е. Грейнер, О.Д. Гудзинський, О.С. Віханський, О.В. Ємельяненко, Н.П. Масленнікова, Б.З. Мільнер, О.В. Новак, А.А. Томпсон, Й. Шумпетер та багато інших. Незважаючи на велику кількість наукових праць на цю тему, єдиного визначення розвитку підприємства не існує.

У загальному вигляді поняття «розвиток» можна визначити як зміну процесу або явища від простішого до складнішого.

В.Ю. Самуляк, Р.В. Фещуррозглядають розвиток підприємств «...як процес переходу від поточного стану підприємства до кращого (досконалішого) порівняно з попереднім станом відповідно до поставлених цілей.»[62].

Розглянемо класифікацію видів розвитку підприємства, запропоновану В. Занорою в таблиці 3.1.[41].

Варто звернути увагу на види розвитку підприємства залежно від об'єкта змін у соціально-економічній системі підприємства.

Таблиця 3.1 – Класифікація видів розвитку підприємства [41]

№	Ознака	Види
1	2	3
1	За масштабом змін у соціально-економічній системі підприємства	Загально-корпоративний; внутрішньо-корпоративний; глобальний; локальний
2	За якістю змін у соціально-економічній системі підприємства	Прогресивний розвиток; регресивний розвиток
3	Залежно від об'єкта змін у соціально-економічній системі підприємства	Організаційний (структурний розвиток; функціональний розвиток); техніко-технологічний; соціальний; економічний
4	Залежно від характеру змін	Спрямований; циклічний; спіральний розвиток
5	Залежно від типу тренда	Лінійний; нелінійний розвиток
6	Залежно від динаміки змін у соціально-економічній системі підприємства	Рівномірний (еволюційний); нерівномірний (революційний)
7	За природою ключового критерію	Абсолютний; відносний
8	Залежно від рівня невизначеності процесів	Прогнозований; випадковий
9	Залежно від характеру змін у соціально-економічній системі підприємства	Екстенсивний; інтенсивний
10	За змістом	Якісний; кількісний
11	Залежно від можливості управління змінами	Керований; некерований (спонтанний)
12	Залежно від корпоративної стратегії	Адаптивний; реактивний; випереджаючий (превентивний)
13	Залежно від складності змін у соціально-економічній системі підприємства	Елементний; інтегральний; системний розвиток
14	Залежно від мети змін	Простий; розширений
15	За середовищем	Внутрішній; зовнішній; загальний
16	За часом	Ретроспективний; поточний; перспективний
17	За видом потенціалу	Виробничий; фінансовий; комунікаційний; інноваційний; маркетинговий; управлінський; мотиваційний; трудовий
18	За стабільністю	Стійкий; нестійкий
19	За тривалістю	Короткотерміновий; довготерміновий
20	За відкритістю	Спостережуваний; прихований («латентний»)
21	За вектором розвитку	Векторний; хаотичний
22	За впровадженням нововведень	Новітній; консервативний
23	За обмеженістю	Обмежений; розширений

Продовження таблиці 3.1

1	2	3
24	За можливістю контролювати зміни	Контрольований; неконтрольований
25	За можливістю адаптування	Конвергенційний; дивергенційний
26	За рівнем управління	Оперативний; тактичний; стратегічний
27	За критерієм комплексності змін	Однопроектний; односферний; багатосферний; холічний
28	Залежно від уявлення суб'єкта розвитку про стан об'єкта розвитку в часі та його зміни	Проектний; непроєктний

Види розвитку підприємства залежно від об'єкта змін у соціально-економічній системі підприємства:

- організаційний розвиток;
- техніко-технологічний розвиток;
- соціальний розвиток;
- економічний розвиток.

У процесі організаційного розвитку відбувається удосконалення деяких аспектів діяльності організації і раціоналізації її внутрішніх структур, також упорядковуються в часі та просторі виробничі, соціальні, трудові та інші процеси. Напрямами організаційного розвитку можуть бути: зміна вертикальної структури на горизонтальну, децентралізація влади та функцій управління, демократизація, перехід на нові форми, методи, стилі управління, перехід від вузької функціональної спеціалізації до горизонтальної інтеграції тощо.

Техніко-технологічний розвиток полягає у вдосконаленні підприємством технік, технологій, продукції та послуг під впливом внутрішнього та зовнішнього середовищ[48].

Напрямами техніко-технологічного розвитку є: оновлення виробничих фондів, що зазнали морального чи фізичного зносу, використання інноваційних технологій виготовлення продукції, підвищення якості продукції, надання послуг, виконання робіт тощо.

Соціальний розвиток характеризується переходом соціальних відносин та процесів до нового якісного стану під впливом зовнішнього та внутрішнього середовища[41].

Напрямами соціального розвитку є: впровадження нових механізмів мотивації персоналу, матеріальна та нематеріальна винагорода за виконану роботу, надання соціальних послуг, створення умов для культурного розвитку та відпочинку.

Кулиняк І.Я., Прийма Л.Р., Шпак О.Г. у своїй праці розглядають поняття «економічний розвиток» більш поглиблено[48]. Напрями економічного розвитку підприємства зображено у таблиці 3.2.

Економічний розвиток – незворотні, спрямовані, закономірні (кількісно-якісні та сутнісні) зміни економічної системи (у нашому випадку підприємства) в довготерміновому періоді, що відбувається під впливом економічних суперечностей, потреб та інтересів, зумовленість яких характеризується дією основних законів діалектики, що не виходять за межі глибинної внутрішньої сутності такої системи.

Таблиця 3.2 – Напрями економічного розвитку підприємства [48]

Види економічного розвитку підприємства	Напрями економічного розвитку підприємства
Виробничий	<ul style="list-style-type: none"> – розширення номенклатури та асортименту продукції; – впровадження ефективних методів нормування запасів ресурсів; – розроблення графіка потреби в ресурсах; – оптимізація виробничих площ; – підвищення виробничої потужності.
Фінансовий	<ul style="list-style-type: none"> – зниження собівартості продукції; – пошук нових резервів зростання прибутку; – пошук нових резервів зменшення збитків; – оптимізація витрат на ресурси, виробництво, заробітну плату; – оптимізація втрат від настання ризиків, в тому числі фінансових; – забезпечення фінансової рівноваги, стійкості, платоспроможності і ліквідності підприємства у довгостроковому періоді; – забезпечення фінансової безпеки підприємства; – балансування структури активів та пасивів, доходів та витрат.
Інвестиційний	<ul style="list-style-type: none"> – формування оптимального портфеля інвестиційних проєктів; – оптимізація втрат від настання інвестиційних ризиків; – балансування доходу та ризику від інвестиційного проєкту; – оптимізація системи управління інвестиційною діяльністю; – пошук дешевших джерел фінансування інвестиційних проєктів, альтернативних методів залучення інвестиційних ресурсів.
Інноваційний	<ul style="list-style-type: none"> – визначення пріоритетних напрямів інноваційної діяльності; – перехід на інноваційні методи ведення виробничо-господарської чи іншої діяльності; – впровадження у діяльність результатів НТП.
Маркетинговий	<ul style="list-style-type: none"> – удосконалення продукції відповідно до потреб ринку; – дослідження та вихід на нові сегменти ринку; – диверсифікація діяльності, асортименту продукції; – пошук нових споживачів, клієнтів, партнерів.
Інформаційно-комунікаційний	<ul style="list-style-type: none"> – організація інформаційного обслуговування підприємства; – створення відповідної інформаційної підтримки діяльності підприємства; – автоматизація процесу залучення, оброблення, зберігання і використання інформації; – оптимізація структури використовуваної підприємством інформаційно-комунікаційної системи.

Розвиток будь-якого підприємства відбувається в умовах як внутрішнього, так і зовнішнього середовища. Розглянемо найбільш значущі економічні показники зовнішнього і внутрішнього середовища на рисунку 3.1.

Варто зазначити, що показники економічного розвитку мають свою класифікацію (рис.3.2).

Сукупність взаємопов'язаних економічних показників, за допомогою яких можна отримати вичерпну кількісну та якісну інформацію про діяльність та розвиток підприємства, утворює систему економічних показників [50].

Рис.3.1 – Економічні показники зовнішнього та внутрішнього середовища

Формування та впровадження такої системи сприяє обґрунтованому плануванню, дієвому контролюванню та оперативному регулюванню розвитку підприємства [38]. Групи показників оцінки економічного розвитку підприємства наведені у таблиці 3.1.

Рис.3.2 – Показники економічного розвитку підприємства

Таблиця 3.3 – Показники оцінки економічного розвитку підприємства

Показник	Формула, джерело інформації	Позначення
1	2	3
1. Показники фінансової стійкості:		
1.1. Коефіцієнт автономії	$K_{ав} = BK/A$	BK – Власний капітал; A – загальна сума коштів до підсумку балансу.
1.2. Коефіцієнт фінансової залежності	$K_{фз} = A/BK$	BK – Власний капітал; A – загальна сума коштів до підсумку балансу.
1.3. Коефіцієнт маневреності власного капіталу	$K_{мвк} = BOK/BK$	BK – Власний капітал; BOK – власні оборотні активи.
1.4. Коефіцієнт співвідношення власного і залученого капіталу (коефіцієнт фінансової стійкості)	$K_{фс} = (BK+ДЗ)/A$	BK – Власний капітал; ДЗ – довгострокові зобов'язання; A – загальна сума коштів до підсумку балансу.

1.5. Коефіцієнт концентрації позикового капіталу	$K_{фр} = (ДЗ + ПЗ) / А$	А – Загальна сума коштів до підсумку балансу; ДЗ – довгострокові зобов'язання; ПЗ – поточні зобов'язання.
1.6. Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними засобами	$K_{забез} = ВОК / (З + БА)$	ВОК – власні оборотні активи; З – запаси; БА – біологічні активи.
2. Показники рентабельності та собівартість реалізованої продукції:		
2.1. Рентабельність продажу (%);	$R_{пр} = (Пр / ЧД) * 100\%$	Пр – прибуток від звичайної діяльності; ЧД – чистий дохід (виручка) від реалізації продукції.
2.2. Рентабельність активів (%);	$R_{ак} = (Пр / СерВарСК) * 100\%$	Пр – прибуток від звичайної діяльності; СерВарСК – середня вартість сукупного капіталу.
2.3. Рентабельність власного капіталу (%);	$R_{вк} = ЧП / СерВарВК$	ЧП – чистий прибуток; СерВарВК – середня вартість власного капіталу.
2.4. Собівартість реалізованої продукції (тис. грн.);	Ф.2, ряд 2050, гр. 3	–
3. Показники результатів діяльності суб'єктів господарювання:		
3.1. Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) (тис. грн.);	Ф.2, ряд.2000, гр3	–
3.2. Операційні витрати (тис. грн.);	Ф.2, ряд 2550, гр. 3	–
3.3. Адміністративні витрати (тис. грн.);	Ф.2, ряд 2130, гр. 3	–
3.4. Витрати на збут (тис. грн.);	Ф.2, ряд 2150, гр. 3	–
3.5. Інші операційні витрати (тис. грн.);	Ф.2, ряд 2180, гр. 3	–
3.6. Валовий прибуток (збиток) (тис. грн.);	Ф.2, ряд 2090, гр. 3 (ряд 2095 гр. 3)	–
3.7. Прибуток (збиток) від операційної діяльності (тис. грн.);	Ф.2, ряд 2190, гр. 3 (ряд 2195, гр. 3)	–
3.8. Чистий прибуток (збиток) (тис. грн.).	Ф.2, ряд 2350, гр. 3 (ряд 2355), гр. 3	–

Оцінимо рівень економічного розвитку ТОВ «БК «ЖИТЛО-БУД» за наступними групами показників:

- показники фінансової стійкості;
- показники рентабельності та собівартість реалізованої продукції;
- показники результатів діяльності суб'єктів господарювання [48].

Результати оцінювання зобразимо у таблиці 3.4.

Значення третьої групи показників свідчить про прибутковість ТОВ «БК «ЖИТЛО-БУД», адже чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) у 2020 році становить 23482,2 тис.грн., чистий прибуток – 967,9 тис.грн.

Аналізуючи фактичні значення другої групи показників, спостерігаємо відносно високі значення, адже рентабельність продажу у 2020 році становить 5,03 %, рентабельність власного капіталу – 88,9 %, що також говорить про високі прибутки підприємства.

Значення першої групи показників свідчать про відносно незадовільний стан фінансової стійкості на підприємстві, адже фактичні значення коефіцієнту автономії, коефіцієнту фінансової стійкості та коефіцієнту концентрації позикового капіталу знаходяться поза межами нормативного значення [41].

Таблиця 3.4 – Результати оцінювання економічного розвитку ТОВ «БК «ЖИТЛО-БУД» станом на 2020 р.

Показник	Фактичне значення	Порогове значення
1. Показники фінансової стійкості		
1.1. Коефіцієнт автономії	0,3	≥0,5
1.2. Коефіцієнт фінансової залежності	3,3	2
1.3. Коефіцієнт маневреності власного капіталу	1	≥0,5
1.4. Коефіцієнт співвідношення власного і залученого капіталу (коефіцієнт фінансової стійкості)	0,3	0,7–0,9

1.5. Коефіцієнт концентрації позикового капіталу	0,7	<0,5
1.6. Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними засобами	0,6	>0,5
2. Показники рентабельності та собівартість реалізованої продукції		
2.1. Рентабельність продажу (%)	5,03	-
2.2. Рентабельність активів (%)	35,5	-
2.3. Рентабельність власного капіталу (%)	88,9	-
2.4. Собівартість реалізованої продукції (тис. грн.)	21078,6	-
3. Показники результатів діяльності суб'єктів господарювання		
3.1. Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) (тис. грн.)	23482,2	-
3.2. Валовий прибуток (тис. грн.)	2403,6	-
3.3. Прибуток від операційної діяльності (тис. грн.)	1180,4	-
3.4. Чистий прибуток (тис. грн.)	967,9	-

Отже, ТОВ «БК «ЖИТЛО-БУД» потребує подальшого економічного розвитку.

Одним із важливих етапів аналізу та розробки дій з підвищення рівня економічного розвитку підприємства є визначення факторів підвищення ефективності діяльності підприємства [50].

Є два види шляхів розвитку підприємств як основної ланки матеріального виробництва: інтенсивний і екстенсивний (рис.3.3).

Інтенсивний шлях розвитку – це процес суспільного виробництва, що базується на застосуванні ефективних засобів виробництва, предметів праці, кваліфікованої робочої сили, передових форм і методів організації праці, зростаючої інформованості у відповідності з найновішими досягненнями науково-технічного прогресу [48]. Тобто при меншій кількості залучених ресурсів суспільство забезпечує більшу кількість кінцевого результату – обсягу продукції.

Рисунок 3.3 – Фактори підвищення розвитку підприємства

Екстенсивний шлях розвитку – спосіб збільшення обсягів виробництва, шляхом кількісного приросту всіх елементів продуктивних сил, насамперед факторів виробництва при незмінному рівні технічної основи виробництва.

Для підвищення економічного розвитку ТОВ «БК «ЖИТЛО-БУД» доцільнообрати інтенсивний шлях розвитку.

3.3 Екологічне будівництво – перспективний напрям розвитку підприємства

Один із шляхів розвитку підприємства є інвестування. За об'єктами вкладення коштів інвестиції поділяють на:

- реальні (вкладення коштів у матеріальні, нематеріальні цінності);

- фінансові (вкладення коштів у фінансові інструменти)[17].

Реальні інвестиції мають деякі переваги: тісний зв'язок з операційною діяльністю підприємства, забезпечують більш високий рівень рентабельності порівняно з фінансовими, забезпечують стійкий грошовий потік, мають високий ступінь протиінфляційних заходів.

Форми реального інвестування [17]:

- придбання цілісних майнових комплексів;
- нове будівництво;
- перепрофілювання;
- реконструкція;
- модернізація;
- відновлення окремих видів устаткування;
- інновації (придбання готової науково-технічної продукції і інших прав або розробка);
- оборотні засоби.

Основою інвестиційної діяльності більшості підприємств є реальне інвестування, тому для розвитку ТОВ «БК «ЖИТЛО-БУД» я б радила обрати одну з форм реальних інвестицій, а саме вкладення коштів у новий вид діяльності.

Для успішного функціонування і постійного розвитку господарська діяльність підприємства повинна відповідати сучасним тенденціям. Однією з таких тенденцій є «зелений» бізнес.

«Зелений» бізнес створюється для задоволення потреб громади в продуктах і послугах, які чинять менший вплив на довкілля та покращують його стан[55].

Появу «зеленого» бізнесу пов'язують з початком усвідомлення людей про вплив господарської діяльності на довкілля.

Малий та середній бізнес є такою потужною соціально-економічною силою, яка забезпечує робочими місцями більшість найманих працівників в країні та випускає більше половини від загального обсягу випуску продукції.

Окремо взяте мале чи середнє підприємство має невеликий вплив на навколишнє середовище, проте їх кумулятивний вплив є значним, тому досить важливо розвивати зелений бізнес та втілювати його в господарську діяльність малих та середніх підприємств.

Зараз важко оцінити обсяги «зеленого» бізнесу в Україні через відсутність джерел накопичення статистичної інформації та належної класифікації економічних видів діяльності. Незважаючи на це, Україна має великий потенціал до розвитку «зеленого» бізнесу, адже його роль постійно зростає у теперішній економічній ситуації, яка вимагає постійної економії ресурсів та енергії. Найбільшу питому вагу мають технології з енергозбереження, поводження з відходами та водоочищення.

Ідеї розвитку зеленого бізнесу ґрунтуються на усвідомленні громадою важливості екологічних питань, що зі свого боку створює попит на екологічно чисту продукцію та послуги. Враховуючи, що рівень усвідомлення важливості екологічних питань із часом зростає, то попит на екологічно чисту продукцію та послуги також зростає разом із можливостями для розвитку підприємництва[55].

З часом буде збільшуватися попит на екологічно чисту продукцію та послуги, які будуть заміщувати старі та менш екологічні. Наприклад використання відновлюваних джерел енергії для заміщення енергії, що виробляється тепловими електростанціями, а також попит на системи вторинної переробки для заміщення утилізації відходів. Якщо підприємство хоче процвітати, розвиватися, йому необхідно прислухатися до бажань і очікувань споживачів.

Екологічне, або «зелене», будівництво засноване на принципах енергозбереження та екологічності. Для економії ресурсів рекомендовано підвищувати енергоефективність будівлі, мінімізувати енергоспоживання, використовувати енергію вітру та сонця тощо[55]. Також рекомендовано застосовувати екологічно дружні будівельні матеріали й технології. Зокрема,

стратегії енергозбереження на підприємствах будівельної галузі розглядали Васюта В.Б., Васюта В.В. [28].

Мета екологічного будівництва полягає у забезпеченні комфортного та безпечного проживання. Під час екологічного будівництва зменшується негативний вплив на довкілля та у подальшому експлуатаційні витрати на утримання будинку, а також забезпечуються комфортні умови проживання. «Зелене» будівництво за останні 10-15 років стало досить популярним явищем та набирає обертів.

Перші будинки, побудовані з екологічно чистих матеріалів, з'явилися у 1970-х роках у Північній Америці. Таким чином, було продемонстровано ефективність та переваги таких будинків. Для того, аби популяризувати це явище, у 1990-х роках британські BREEAM та американські LEED розробили перші зелені будівельні стандарти.

У 2002 році було створено Всесвітню раду з екологічного будівництва (WorldGreenBuildingCouncil), мета якої полягала в тому, щоб вплинути на міжнародний ринок нерухомості та впровадити в будівництво екологічні системи оцінки будівель, а також розробити спеціальні освітні програми і сприяти розвитку ідей екологічного будівництва в усьому світі[55].

Основні принципи екологічного будівництва:

- ефективне використання енергії, води та інших ресурсів;
- отримання електрики від вітряків або сонячних батарей;
- скорочення обсягу відходів і зменшення інших видів екологічного впливу;
- використання місцевих будівельних матеріалів і виробів;
- використання екологічних матеріалів у будівництві та при оздобленні будівель;
- застосування біотехнологій переробки відходів.

Екологічні матеріали в будівництві [55]:

- глина, солома чи сучасний замітник соломи – тріска.
- Використання соломи, торфу, тирси – не лише модний тренд у будівництві.

Це – перевірені поколіннями матеріали, які вдруге народилися з появою екобудинків;

- «Геокар» – унікальний будівельний матеріал, що з'явився на ринку порівняно нещодавно. Його основою є перероблений торф, деревна стружка та солома. Торф слугує антисептиком. Геокар характеризується доступною ціною, високою теплоємністю, тривалим строком служби, а також він відмінно поглинає шум і запахи. У будинку з «Геокар» – завжди свіже та чисте повітря, прохолодно в літню спеку і тепло під час найсуворіших морозів;

- керамзитобетон належить до легких бетонів, основою якого слугує обпалена глина. Керамзит створюють шляхом нагрівання глини приблизно до 1200°C. Виробництво цього матеріалу повністю позбавлене використання будь-яких хімічних речовин;

- деревина як екологічно чистий матеріал не викликає жодних сумнівів (за умови її заготівлі відповідно до принципів збалансованості). Однак обробка деревини часто не є екологічно дружньою. Краще застосовувати фарби, що виготовляються на натуральній основі, – водоемульсійні, акрилові. Можна відмовитися від обробки антипіренами й антисептиками на користь безпечної «дідівської» технології – обмазати деревину глиною;

- суміш глини та тріски (соломи) для утеплення будівель;

- очерет (який заготовляють екологічно дружнім способом), що використовується для зовнішньої обробки екобудинку (штукатурка по обшивці з очеретяних плит) та як покрівельний матеріал для даху.

Про популярність екологічного будівництва може свідчити досвід деяких будівельних компаній в Україні.

Компанія «EcoHouse» займається будівництвом будинків у Києві та Київській області як за класичною, так і за новою технологією при цьому, використовуючи екологічно безпечні матеріали. Вони пропонують будинки

як з цегли, газобетону, піноблоків, керамічних блоків, саману так і з соломи, дерева.

Компанія «ЕКО-ДІМ» існує з 2010 року та має свої філії у 10 регіонах України. Вона займається зведенням будинків з керамоблоку, газоблоку, цегли та соломи. Зокрема, з соломи було зведено 48 будинків за весь час існування компанії.

Наразі найпопулярнішими еко-будівельним матеріалами в Україні є деревина та солома[55].

Переваги солом'яних будинків:

- відносно низька вартість будинку через мінімальну кількість ресурсів для зведення фундаменту, завдяки цьому можна заощадити на робочій силі; невисока ціна будівельного матеріалу;
- швидке зведення (близько 2-4 місяців);
- теплоізоляція;
- звукоізоляція;
- найекологічніший матеріал (солома є відходом землеробського виробництва і, на відміну від дерева, швидко відновлюється);
- висока вогнетривкість за рахунок щільного стиснення в тюці та відповідної обробки.

Недоліки солом'яних будинків:

- солома не є вологостійким матеріалом, тому можуть відбуватися процеси гниття;
- недовготривалість.

Дерев'яний будинок – користується більшою популярністю, ніж солома. На його зведення піде набагато менше часу, в порівнянні зі звичайним методом кам'яного будівництва. Деревина досить легкий матеріал, а стіни такої будови на порядок тонші, в порівнянні з кам'яною кладкою, що також позитивно впливає на вагу. Ці властивості знижують витрати на фундамент будівлі. Дерев'яні будинки підкупають екологічністю (деревина

є відновлювальним ресурсом). Дерево володіє відмінними теплоізоляційними властивостями і заощадить кошти на опалення.

Однак є у дерева і свої недоліки. Це натуральний матеріал, який може розширюватися або звужуватися протягом року. Крім того, часто виникає шумова неприємність у вигляді скрипів. Погода також сильніше впливає на деревину, ніж на будинок з цегли. Не бажаним є застоювання води. Необхідно також подбати про обробку деревини з метою захисту її від деревних шкідників, деревних черв'яків або цвілі.

Зважаючи на все, викладене вище, одним з напрямків розвитку ТОВ «БК «ЖИТЛО-БУД» доцільно обрати екологічне будівництво.

Пропонуємо бізнес-план екологічного будівництва.

Бізнес-план

Резюме

ТОВ «БК «ЖИТЛО-БУД» є перспективним підприємством у сфері будівництва житлових і нежитлових будинків. Основним завданням даного підприємства є задоволення попиту покупців в якійсій продукції за справедливою ціною. У майбутньому ТОВ «БК «ЖИТЛО-БУД» прагне заслужити репутацію надійного партнера для своїх клієнтів і завоювати довгострокову відданість широкого кола споживачів.

ТОВ «БК «ЖИТЛО-БУД» починає новий вид діяльності – екологічне будівництво, особливістю якого є зведення малоповерхових будинків з дерева.

Реалізувати проект планується у місті Полтава. Засобами комунікації з потенційними споживачами визначено соціальні мережі (власна сторінка на Facebook).

Сегментація ринку

Проведемо сегментацію ринку за демографічним принципом, що передбачає розподіл ринку на споживчі групи за певними демографічними ознаками .

За віком (рис.3.4) :

- до 18 років – 1% сегменту ринку;
- 18-30 років – 5% сегменту ринку;
- 30-40 років – 46% сегменту ринку;
- 40-50 років – 42% сегменту ринку;
- 50-60 років – 5% сегменту ринку;
- понад 60 років – 1% сегменту ринку.

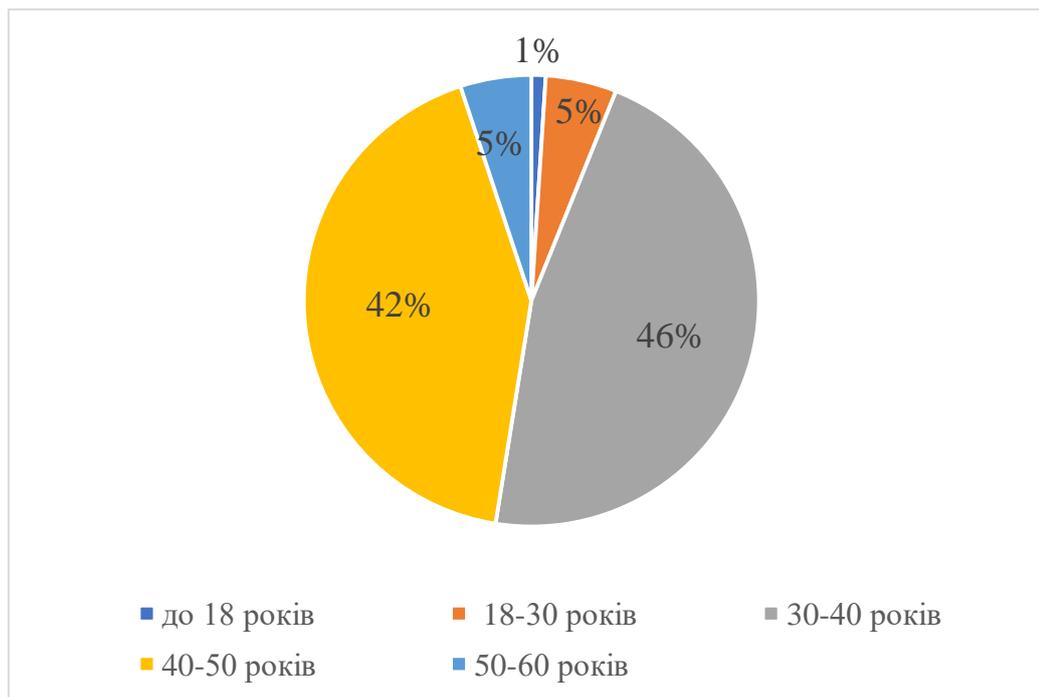

Рисунок 3.4 – Сегментація ринку за демографічним принципом (за віком)

За рівнем доходу (3.5):

- до 10000 грн. – 1 %;
- 10000-20000 грн. – 5 %;
- 20000-50000 грн. – 10 %;
- 50000-100000 грн. – 34 %;
- понад 100000 грн. – 50 %.

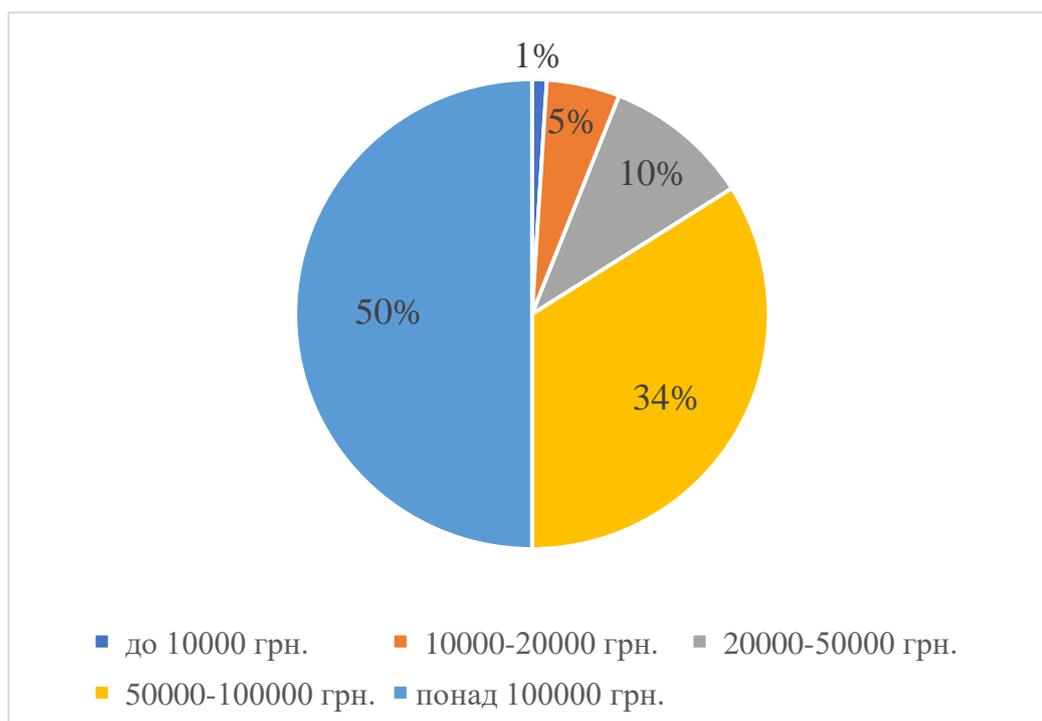

Рисунок 3.5 – Сегментація ринку за демографічним принципом (за рівнем доходу)

Оцінимо тенденції їх розвитку з урахуванням попиту.

За віком :

- до 18 років – молодь майже взагалі не створюватиме попит на екологічне будівництво, адже в такому віці основна частина працює або вчиться, тому не має достатньо коштів;
- 18-30 років – споживачі такого віку створюватимуть невеликий попит, адже вони лише починають свою кар’єру і не вкладають кошти у будівництво зазвичай;

- 30-50 років – споживачі, які створюють основний попит на екологічне будівництво, адже в цьому віці більшість людей є вже самореалізованими;
- 50-60 років – споживачі, які також становлять невеликий відсоток попиту, адже більшість з них вже придбали власне житло або просто через власні міркування не бажають купувати;
- понад 60 років – люди майже пенсійного віку майже не є споживачами через низьку купівельну спроможність.

За рівнем доходу:

- до 10000 грн. – майже не створюють попит на екологічне будівництво через малу купівельну здатність;
- 10000-20000 грн. – можуть створювати невеликий відсоток попиту за умов кредитування або участі у державних житлових програмах ;
- 20000-50000 грн. – також створюють відносно невеликий попит, але також можуть взяти кредит;
- 50000-100000 грн. – складають великий відсоток споживачів, які ,або шляхом позики чи накопичення власних коштів, також створюють попит;
- понад 100000 грн. – основна частина споживачів, що створюють попит на продукцію через високу купівельну спроможність.

Оцінка споживчих властивостей продукції

Підприємство планує будувати екологічні малоповерхові будинки переважно з різних видів дерева.

Види дерева:

- зруб (дикий) - при цьому виді будівництва використовуються звичайні, грубо оброблені колоди. Колоди збирають між собою в «вінець» - один зімкнутий ряд. Кути при цьому можуть збиратися як з виступаючими краями (що робить їх більш теплими), так і нарівні зі стінами (такі кути бажано обшити дошкою). Дана методика є найбільш складною і трудомісткою;

- зруб з оциліндрованої колоди - методика практично ідентична попередній. Для будівництва використовуються колоди ідеальної циліндричної форми, пропущені через обробку на верстаті;

- будинки з бруса - метод, що значно спрощує роботу будівельникам. На місце майбутнього будинку доставляється готові колоди з обрізаними округлостями із промислово зробленими пазами, що гарантують щільність прилягання кожного з'єднання. Брус робиться з уже сухого дерева, тому товщина стін залишається стабільною і поява щілин виключена;

- будинки з клеєного бруса - сама методика будівництва з клеєного бруса практично ідентична попередньої. А ось виготовлення матеріалу передбачає склейку між собою декількох дощок в одну монолітну одиницю.

Порівняємо деревину з іншими будівельними матеріалами у таблиці 3.5.

Таблиця 3.5 – Порівняльна характеристика деревини з деякими іншими будівельними матеріалами

Параметр	Будівельний матеріал			
	Будинок з дерева	Будинок з цегли	Будинок з газобетону	Будинок з соломи
Екологія, %	83-87	63	75	98
Теплопровідність, λ (Вт/м*К)	0,09-0,12	0,78	0,25	0,055
Міцність, кг/м ²	38-44	100-200	25-45	18-45
Паропроникність, мг/м*г*Па	0,06-0,08	0,11	0,3	0,27
Довговічність, років	60-125	50-150	50-110	50-100
Необхідність утеплення	ні	так	так	ні

З таблиці 3.5 можна сказати, що дійсно деревина є екологічним будівельним матеріалом, який чудово зберігає тепло, що дозволить заощадити на опаленні. Такий будинок не потребує утеплення, проте його

міцність і довговічність у порівнянні з іншими будівельними матеріалами є низькою.

Солома є найбільш екологічним матеріалом, але в той же час найменш надійним, адже часто піддається процесу гниття і його важко контролювати.

Наразі найпопулярнішими будівельними матеріалами є цегла та газобетон, адже вони є найбільш доступними для людей та виграють у екологічних матеріалів майже за всіма параметрами. Це означає, що ,хоча питання екологічності з роками постає більш гостро і відсоток людей, що усвідомлюють це, зростає, менш екологічні будівельні матеріали все одно будуть використовуватися у будівництві ще довго. Зважаючи на цей, для ТОВ «БК «ЖИТЛО-БУД» екологічне будівництво може бути лише як додатковий вид діяльності через невисокий попит на екологічну продукцію.

Оцінка конкурентів та конкурентоспроможності нового виду діяльності ТОВ «БК «ЖИТЛО-БУД» має два головних конкуренти – ТОВ «Інтера–Строй» і ТОВ «Сервус». Розглянемо сильні та слабкі сторони обох.

Таблиця 3.6 – Критерії конкурентоспроможності

Найменування конкурента	Сильні сторони	Слабкі сторони
1	2	3
ТОВ «Інтера–Строй»	Близько 9 років досвіду роботи	Відсутність власного сайту Мала кількість проектів
ТОВ «Сервус»	Гарна репутація підприємства Якісний сучасний веб-сайт Велика кількість проектів Велике підприємство	Дерев'яний будинок будується лише за 1 технологією

ТОВ «БК «ЖИТЛО-БУД» планує у майбутньому розширювати свої можливості та застосовувати найновіші та найефективніші технології будівництва екологічних будинків.

Підприємство прагне застосовувати канадську технологію. Так званий канадський будинок, зібраний на основі надійного дерев'яного каркаса з

високоякісного бруса, попередньо проходить обробку екологічно чистими антибактеріальним та протипожежними засобами, здатний протистояти натиску будь-яких природних стихій. Внутрішній простір може утеплюватися за бажанням клієнта.

Однією з переваг такої технології є швидкість зведення (приблизно 1-3 місяці на будівництво будинку середніх розмірів). Фундамент такого будинку в силу меншої ваги, а значить навантаження, обійдеться набагато дешевше, ніж фундамент кам'яного або цегляного будинку. Хоча деревина як будівельний матеріал є дорожчим, але транспортні витрати на зведення 1 м² стіни буде в 30 разів дешевше, ніж при будівництві цегляного будинку. Іншою перевагою таких будинків є звісно ж економія на опаленні, що в наш час є доволі актуальною проблемою. В середньому коефіцієнт теплопередачі каркасної стіни майже в 20 разів менше, ніж цегляної. Доведено на практиці, що за умов постійного зростання цін на енергоносії, каркасна будівля повністю окупить себе в строк до 10 років. Завдяки відсутності «містків холоду», каркасні будинки набагато тепліше, ніж цегляні та кам'яні.

Також важливим аспектом господарської діяльності є маркетингова складова, особливо створення власного сучасного веб-сайту для привернення уваги більшої кількості клієнтів.

Про популярність екологічних будинків свідчить їх немала кількість, особливо за межами міста Полтава можна бачити багато дерев'яних житлових будинків. Також у селі Верхоли Полтавського району Полтавської області знаходиться «VerholyRelaxPark» - автентичний спа-готель посеред лісу. Їх концепція полягає у захисті навколишнього середовища, збереженні лісу та вирощуванні органічної городини. Більшість з їх котеджів – побудовані з дерева. «VerholyRelaxPark» - дуже популярне місце не лише серед полтавців, а навіть серед людей з інших міст саме завдяки їх концепції екологічності.

Обґрунтуємо доцільність екологічного будівництва як додаткового виду діяльності для ТОВ «БК «ЖИТЛО-БУД» шляхом приблизного розрахунку вартості будівництва будинку з дерева.

Загальні дані

- Конструктивна схема – дерев'яний каркас;
- Тип фундаменту – стрічковий;
- Габаритні розміри каркасу будівлі, м – 8,2*11,0.

Техніко-економічні дані

- Кількість поверхів – 2;
- Висота першого поверху, м – 2,7;
- Висота другого поверху, м – 3,3 - 4,0;
- Площа забудови, м² – 115,21;
- Загальна площа приміщення, м² – 182,61;
- Будівельний об'єм, м³ – 558,2.

Розглянемо модель будинку на рис.3.6.

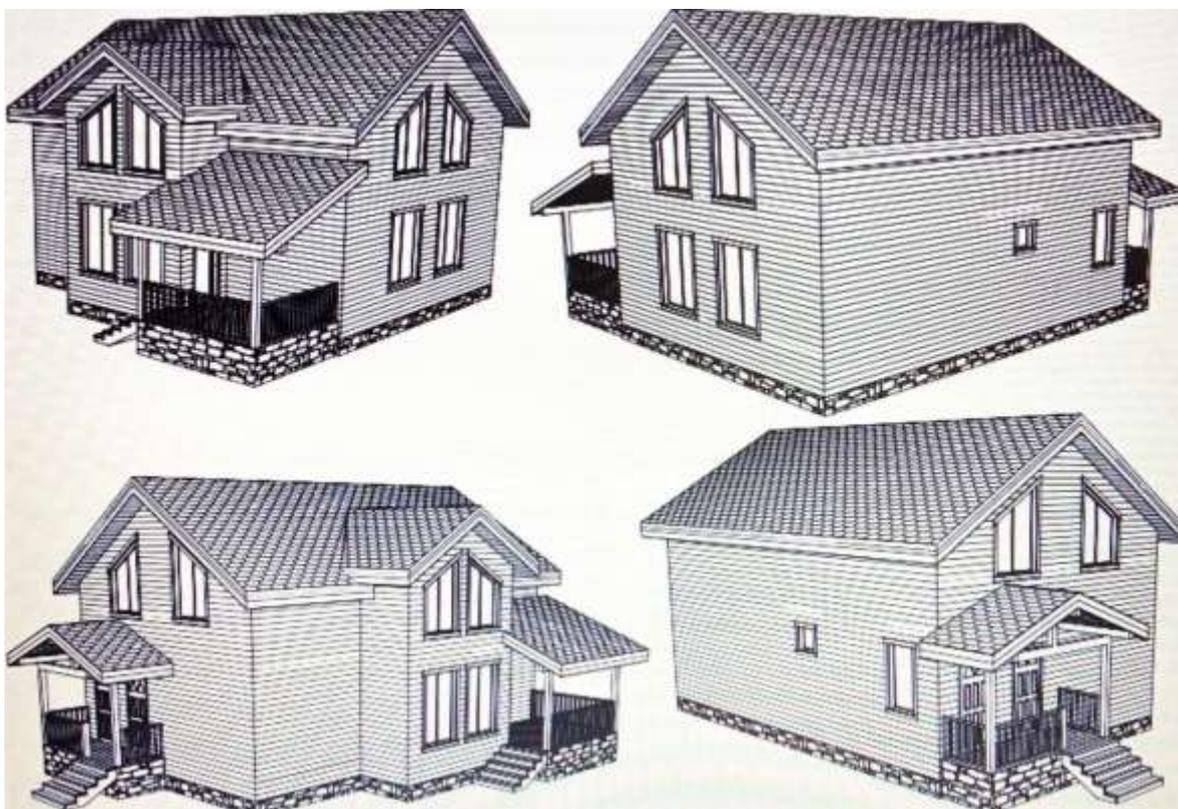

Рисунок 3.6 – Модель двоповерхового каркасного будинку

Порахуємо витрати на матеріали, які займають найбільшу частку у таблиці 3.7.

Таблиця 3.7 – Витрати на матеріали (у цінах 2021 року)

Найменування	Кількість в натуральних одиницях	Вартість однієї натуральної одиниці, грн.	Витрати на матеріали, грн.
Бетон	30 м ³	1800	54000
Арматура	1,5 т	32500	48750
Опалубка	1,5 м ³	4200	6300
Дерево на стіни	26 м ³	16000	416000
Дерево на перестінки	10 м ³	16000	160000
Вікна та двері	28 м ²	3000	84000
Метал	180 м ²	350	63000
Дерево на дах	10 м ³	8000	80000
Разом			912050

Варто також визначитися, яке устаткування буде задіяне на будівництві, їх кількість і порахувати витрати їх на експлуатацію (табл.3.8).

Таблиця 3.8 – Витрати на експлуатацію устаткування, будівельних машин та механізмів

Найменування устаткування	Кількість, шт.	Витрати на експлуатацію, грн.
Кран-маніпулятор	1	10000
Довгомір	1	10000
Бетонозмішувач автомобільний	1	10000
Разом	2	30000

На будівництві не обійтися без кваліфікованих робітників, тому треба порахувати витрати на заробітну плату, які входять у прямі витрати. У свою

чергу заробітна плата працівників апарату управління входить до складу загальноновиробничих витрат (табл.3.9).

Таблиця 3.9 – Витрати на оплату праці

Посада	Кількість осіб	Кількість робочих днів	Заробітна плата,грн.	Витрати на заробітну плату,грн.
Робітники				
Столяр	3	60	20000	120000
Підсобник	2	60	20000	80000
Бетоняр	2	30	20000	40000
Арматурник	1	30	20000	20000
Разом				260000
Працівники				
Директор	1	60	25000	25000
Інспектор з кадрів	1	60	20000	20000
Головний бухгалтер	1	60	25000	25000
Інженер з проектно-кошторисної док.	1	60	20000	20000
Енергетик	1	60	20000	20000
Інженер з охорони праці	1	60	20000	20000
Виконавець робіт	1	60	20000	20000
Разом				300000
Всього				560000

Визначимо кошторисну вартість будівельних робіт:

$$KB_{БР} = ПВ + ЗВВ$$

$$ПВ = ЗП_{роб} + ЕМ + М$$

$$ПВ = 260000 + 30000 + 912050 = 1202050 \text{ грн.}$$

$$ЗВВ = ЗП_{прац} + ЄСВ + Інші$$

$$ЗВВ = 300000 + (560000 * 0,22) = 423200 \text{ грн.}$$

$$KB_{БР} = 1202050 + 423200 = 1625250 \text{ грн.}$$

Визначимо вартість будинку:

$$KB_{БР} + Прибуток + ПДВ = \text{Вартість}$$

$$1625250 + 243787,5 + 373807,5 = 2242845 \text{ грн.}$$

Отже, вартість двоповерхового дерев'яного будинку, збудованого за каркасною технологією площею 182,61 м² становитиме 2242845 грн.

Звичайно, якщо скласти інвесторську кошторисну документацію на будівництво такого будинку, його вартість буде більшою, і прибуток підприємства також.

Висновок по розділу 3.

Поняття «розвиток підприємства» можна трактувати як процес переходу від поточного стану підприємства до кращого порівняно з попереднім станом відповідно до поставлених цілей.

Провівши аналіз економічного розвитку ТОВ «БК «ЖИТЛО-БУД» було виявлено низькі показники фінансової стійкості. Це означає, що підприємство потребує економічного розвитку. У даному випадку ми рекомендуємо обрати інтенсивний шлях розвитку і вкласти кошти у новий вид діяльності, а саме «екологічне будівництво».

Таким чином, окрім основного виду діяльності ТОВ «БК «ЖИТЛО-БУД» (зведення житлових і нежитлових будівель, частіше за все багатоповерхових), підприємство матиме ще один додатковий вид діяльності – будівництво малоповерхових екологічних будівель. Цей вид діяльності приноситиме додаткові прибутки, які відкриють багато нових можливостей для розвитку.

Зокрема, ТОВ «БК «ЖИТЛО-БУД» отримані прибутки може інвестувати у фінансові інвестиції. Наприклад, придбати акції конкретної фірми та отримувати дивіденди, що таким чином поповнить фінансові ресурси. Підприємство також може покласти кошти на депозитний рахунок до банку і отримувати додаткові кошти.

У процесі розширення і збільшення капіталу підприємство зможе замість оренди обладнання і устаткування придбати свої основні засоби, на які буде нараховуватися амортизація. Нове обладнання вирішить одну з проблем підприємства – занадто великий коефіцієнт зносу основних засобів. Нове обладнання може позитивно вплинути на підвищення фондоозброєності праці і потім у цілому на ефективність виробничого процесу. Ще одним з

варіантів отримання додаткових прибутків є здавання в оренду основних засобів, якщо якесь обладнання не задіяне тимчасово у виробничому процесі.

За рахунок додаткового виду діяльності збільшиться обсяг випуску продукції.

Завдяки збільшенню прибутку і обсягу випуску з'явиться можливість збільшити чисельність робітників чи працівників. Також корисно було б проводити мотиваційні заходи для них за рахунок поповнення фонду оплати праці, що також позитивно вплине на підвищення продуктивності праці.

ТОВ «БК «ЖИТЛО-БУД» корисно буде звернути увагу на маркетингову політику. Багато успішних будівельних компаній створюють свої сайти, де, окрім інформації про саму компанію, можна знайти багато додаткової цікавої інформації. Наприклад, переваги та недоліки того чи іншого будівельного матеріалу, відгуки, приклади проектів, портфоліо і т.п. Реклама на телебаченні, радіо, соціальних мережах, популярних інфлуенсерів дасть можливість розширити клієнтську базу.

Для компаній, які обирають для себе екологічний напрям діяльності, є дві важливих перспективи. По-перше, впровадження екологічно дружніх принципів функціонування бізнесу є одним з проявів корпоративної соціальної відповідальності, а корпоративна культура, орієнтована на турботу про навколишнє середовище, дає змогу привабити нових клієнтів та покращити свою конкурентоспроможність на ринку. По-друге, підприємство з правильними корпоративним цінностями приваблює найпрогресивнішу частину учасників ринку праці, бо висококваліфікованих працівників цікавить не лише матеріальна вигода, а й можливість розвиватися у інноваційній, динамічній, відповідальній компанії.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

У відповідності із завданням у кваліфікаційній роботі бакалавра розглянуто основні етапи еволюційного розвитку підприємництва, економічну сутність та особливості діяльності малого підприємства, а також роль та основні заходи державної підтримки суб'єктів малого бізнесу. Проаналізовано стан та проблематику розвитку будівельної галузі в Україні, організаційно-правові засади функціонування, основні фінансово-економічні показники господарської діяльності та стан охорони праці ТОВ «БК «ЖИТЛО-БУД». Визначено особливості діяльності ТОВ «БК «ЖИТЛО-БУД» як суб'єкта малого підприємництва та рекомендовано перспективні шляхи розвитку товариства.

Поняття «підприємництво» існує з 18 століття в економічній літературі, тому з тих часів напевно кожен економіст надав своє трактування цьому терміну. У наш час під підприємництвом розуміють ініціативну, самостійну, на власний розсуд діяльність, направлена на отримання соціального та економічного ефектів. Говорячи про мале підприємництво, маємо на увазі цю саму діяльність, але з певними кількісними обмеженнями у вигляді середньооблікової чисельності працівників та річного доходу.

Неможливо переоцінити роль малого бізнесу для економіки країни, адже малі підприємства сприяють підтримці здорової конкуренції, тим самим створюють антимонопольне середовище; створюють нові робочі місця; завдяки своїй значній частці у структурі комерційних підприємств формують великий відсоток ВВП, національного доходу, а також сплачують значну частину податків, тим самим поповнюють державний бюджет країни; формують середній прошарок суспільства, тим самим збалансовують соціальну напругу.

Зважаючи на всі ці чинники, держава, розробляючи відповідні напрями, підтримує розвиток малого підприємництва.

Будівельна галузь в Україні стикається з рядом проблем, які перешкоджають активному її розвитку. Зокрема, існує проблема відсутності інвесторів через нестабільність економічної ситуації в країні, низьку купівельну спроможність населення, брак коштів держбюджету. Стан основних фондів на будівельних підприємствах також залишається незадовільним через високий ступінь зносу. Нормальному розвитку цієї галузі заважає і високий відсоток корупції на шляху реалізації будівельних проектів, так само, як і недосконала політика ціноутворення.

ТОВ «БК «ЖИТЛО-БУД» здійснює свою діяльність у галузі будівництва житлових і нежитлових будівель. Основним видом діяльності ТОВ «БК «ЖИТЛО-БУД» є будівництво житлових і нежитлових будівель. Також інші оздоблювальні роботи, інші спеціалізовані будівельні роботи, не включені в інші категорії, діяльність в області інженерних досліджень і надання технічних консультацій в цій області, розробка будівельних проектів.

Говорячи про фінансово-економічні показники ТОВ «БК «ЖИТЛО-БУД», спостерігається їх значне покращення протягом 2018-2020 рр. Збільшилась вартість сукупного капіталу у 2020 році до 3322,25 тис.грн., що майже в 10 разів більше, ніж у 2018 році та в 3 рази більше, ніж у 2019 році. Вартість власного капіталу у 2020 році зросла до 1088,95 тис.грн., що у майже 7 разів вище, ніж у 2018 році та у 2 рази вище, ніж у 2019 році. Середньооблікова чисельність персоналу залишається стабільною і налічує 31 працівника, у складі яких 25 робітників і 6 управлінців. Зріс також і чистий дохід у 2020 році до 23482,2 тис.грн., що у 3 рази вище за 2018 рік та у 3,5 разів порівняно з 2019 роком. Зростає продуктивність праці одного працівника у 2020 році до 757,49 тис.грн./особу, що у 10 разів вище за 2018 рік та у 2 рази вище за 2019 рік. У 2020 році зросла середньомісячна заробітна плата одного працівника до 12,79 тис.грн., що більше, ніж у 2 рази вище за 2019 рік та у 10 разів вище за 2018 рік.

На підприємстві система охорони праці стабільно функціонує згідно Закону України «Про охорону праці». Також у своїй діяльності товариство керується Державними будівельними нормами України.

Поняття «розвиток підприємства» можна трактувати як процес переходу від поточного стану підприємства до кращого порівняно з попереднім станом відповідно до поставлених цілей.

Провівши аналіз економічного розвитку ТОВ «БК «ЖИТЛО-БУД» було виявлено низькі показники фінансової стійкості. Це означає, що підприємство потребує економічного розвитку. У даному випадку ми рекомендуємо обрати інтенсивний шлях розвитку і вкласти кошти у новий вид діяльності, а саме «екологічне будівництво».

Кожне підприємство прагне розвиватися у своїй діяльності. Одним із можливих шляхів розвитку будь-якого підприємства є інвестування. Більшість обирає для себе реальне інвестування через ряд переваг, зокрема: тісний зв'язок з операційною діяльністю підприємства, більш високий рівень рентабельності порівняно з фінансовими, стійкий грошовий потік, високий ступінь протинфляційних заходів. Новий вид діяльності як один з проявів реального інвестування є чудовою перспективою для ТОВ «БК «ЖИТЛО-БУД».

Таким чином, окрім основного виду діяльності ТОВ «БК «ЖИТЛО-БУД» (зведення житлових і нежитлових будівель, частіше за все багатоповерхових), підприємство матиме ще один додатковий вид діяльності – будівництво малоповерхових екологічних будівель. Цей вид діяльності принесе додаткові прибутки, які відкриють багато нових можливостей для розвитку.

Зокрема, ТОВ «БК «ЖИТЛО-БУД» отримані прибутки може інвестувати у фінансові інвестиції. Наприклад, придбати акції конкретної фірми та отримувати дивіденди, що таким чином поповнить фінансові ресурси. Підприємство також може покласти кошти на депозитний рахунок до банку і отримувати додаткові кошти.

У процесі розширення і збільшення капіталу підприємство зможе замість оренди обладнання і устаткування придбати свої основні засоби, на які буде нараховуватися амортизація. Нове обладнання вирішить одну з проблем підприємства – занадто великий коефіцієнт зносу основних засобів. Нове обладнання може позитивно вплинути на підвищення фондоозброєності праці і потім у цілому на ефективність виробничого процесу. Ще одним з варіантів отримання додаткових прибутків є здавання в оренду основних засобів, якщо якесь обладнання не задіяне тимчасово у виробничому процесі.

За рахунок додаткового виду діяльності збільшиться обсяг випуску будівельної продукції.

Завдяки збільшенню прибутку і обсягу випуску з'явиться можливість збільшити чисельність робітників чи працівників. Також корисно було б проводити мотиваційні заходи для них за рахунок поповнення фонду оплати праці, що також позитивно вплине на підвищення продуктивності праці.

Якщо розмір підприємства за рахунок збільшення кількості працівників та обсягу випуску продукції збільшиться до «великого», ТОВ «БК «ЖИТЛО-БУД» корисно буде звернути увагу на маркетингову політику. Багато успішних будівельних компаній створюють свої сайти, де, окрім інформації про саму компанію, можна знайти багато додаткової цікавої інформації. Наприклад, переваги та недоліки того чи іншого будівельного матеріалу, відгуки, приклади проектів, портфоліо і т.п. Рекламу на телебаченні, радіо, соціальних мережах, популярних інфлуенсерів дасть можливість розширити клієнтську базу.

ГЛОСАРІЙ

Академічне підприємництво – це наукова, науково-технічна та інноваційна діяльність закладів вищої освіти, що здійснюється для досягнення економічних і соціальних результатів та з метою одержання прибутку.

Будівельна галузь – галузь матеріального виробництва, в якій створюються основні фонди виробничого і невиробничого призначення: готові до експлуатації будівлі, споруди, їх комплекси.

Валовий внутрішній продукт – загальна вартість усіх виробів, товарів та послуг, які були вироблені чи надані впродовж року в межах однієї країни.

Вексель – цінний папір, який посвідчує безумовне грошове зобов'язання векселедавця або його наказ третій особі сплатити після настання строку платежу визначену суму власнику векселя (векселедержателю).

Єдиний податок – податок, що сплачують суб'єкти господарської діяльності на спрощеній системі оподаткування, основний підприємницький податок.

Єдиний соціальний внесок – обов'язковий платіж до системи загальнообов'язкового державного соціального страхування, що справляється в Україні з метою забезпечення страхових виплат за поточними видами загальнообов'язкового державного соціального страхування.

Індивідуальне підприємство – підприємство, власником якого є приватна особа чи сім'я.

Іноземне підприємство – підприємство, в статутному капіталі якого іноземна інвестиція становить сто відсотків.

Капітальні інвестиції – це кошти, що призначаються для створення нових, розширення, реконструкції та технічного переозброєння діючих основних фондів виробничого призначення та об'єктів соціальної сфери

Кластер – це об'єднання географічно близьких взаємопов'язаних компаній, в тому числі підприємств, які мають єдину мету у своїй діяльності та отримують підтримку від держави чи місцевих органів влади.

Конкуренція – це боротьба між виробниками чи постачальниками, підприємствами, фірмами за найбільш вигідні умови виробництва і збуту для досягнення кращих результатів своєї підприємницької діяльності.

Конкурентоспроможність – можливість ефективної господарської діяльності та її практичної прибуткової реалізації в умовах конкурентного ринку.

Кооперативне підприємство – це добровільне об'єднання громадян, засноване на власності трудового колективу.

Кошторисна вартість – це розмір коштів, що необхідний для будівництва, реконструкції або розширення об'єкту.

Краудфандинг – це спосіб залучити кошти для росту і розвитку проекту, ініціативи, підприємства або програми за рахунок внесків від великої кількості сторонніх осіб.

Лізинг – операція, зміст якої полягає в наданні майна, яке відноситься до основних засобів, в користування лізингоодержувачу на визначений термін і за встановлену плату.

Мале підприємство – підприємство, де середньооблікова чисельність працівників за звітний період становить не більше 50 осіб, а річний дохід не перевищує 10 млн. євро

Монополізація – це досягнення суб'єктом господарювання монопольного становища на ринку товару, підтримання або посилення цього становища.

Національний дохід – це сукупність усіх доходів в економіці домашніх господарств не залежно від того, де вони використовують ресурси – у своїй країні чи за межами своєї країни.

Охорона праці – це система правових, соціально-економічних, організаційно-технічних, санітарно-гігієнічних і лікувально-профілактичних

заходів та засобів, спрямованих на збереження життя, здоров'я і працездатності людини у процесі трудової діяльності.

Підприємництво – самостійна, ініціативна, систематична, на власний ризик, господарська діяльність задля досягнення економічних і соціальних результатів та одержання прибутку.

Податок на додану вартість – це непрямий податок, який входить в ціну товарів (робіт, послуг) та сплачується покупцем, але його облік та перерахування до державного бюджету здійснює продавець (податковий агент).

Податок на прибуток – це прямий податок, сплачуваний підприємствами з прибутку, одержаного від реалізації продукції (робіт, послуг), основних фондів, нематеріальних активів, цінних паперів, валютних цінностей, інших видів фінансових ресурсів та матеріальних цінностей, а також із прибутку від орендних операцій, роялті та від позареалізаційних операцій.

Працездатне населення – це сукупність людей переважно робочого віку, здатних за своїми психофізіологічними даними до участі в трудовому процесі.

Прямі іноземні інвестиції – це довгострокові вкладення матеріальних засобів компаніями-нерезидентами в економіку країни (наприклад, з метою організації і будівництва підприємств).

Реальний сектор економіки – сукупність галузей економіки, які виробляють матеріальні і нематеріальні товари та послуги, за винятком фінансово-кредитних і біржових операцій, що відносяться до фінансового сектору економіки.

Соціальна відповідальність бізнесу – відповідальне ставлення компанії до свого продукту або послуги, до споживачів, працівників, партнерів; активна соціальна позиція компанії, що полягає в гармонійному співіснуванні, взаємодії та постійному діалозі із суспільством, участі у вирішенні найгостріших соціальних проблем.

Соціальне підприємництво – використання стартапів та інших засобів підприємництва для розробки, фінансування та реалізації рішень соціальних, культурних або екологічних проблем.

Спільне підприємство – підприємства, що базуються на спільному капіталі суб'єктів господарської діяльності України або іноземних суб'єктів господарської діяльності, на спільному управлінні та на спільному розподілі результатів та ризиків.

Спрощена система оподаткування – спеціальний податковий режим, запроваджений для зниження податкового навантаження та стимулювання малого підприємництва в Україні.

Статутний капітал – сума грошових внесків, будинки, споруди, обладнання, цінні папери, права користування землею, інтелектуальною власністю, які засновники передають у повне господарське володіння підприємства, яке вони засновують.

Факторинг – це фінансування під відступлення права грошової вимоги, за якого одна сторона (фактор) передає грошові кошти в розпорядження другої сторони (клієнта) за плату, а клієнт відступає факторові своє право грошової вимоги до третьої особи (боржника).

Фізична особа-підприємець – фізична особа, яка реалізує свою здатність до праці шляхом самостійної, на власний ризик діяльності з метою отримання прибутку.

Юридична особа – це організація, що має відособлене майно, може від свого імені здобувати майнові й особисті немайнові права й мати обов'язки, бути позивачем і відповідачем у суді, арбітражному суді або в третейському суді.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Господарський кодекс України від 16.01.2003 № 436 – IV. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/436-15>
2. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
3. Про оплату праці: Закон України від 24.03.1995 р. № 108/95-ВР. Дата оновлення: 13.02.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/108/95>
4. Про охорону праці: Закон України від 14.10.1992 р. № 2694-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2694-12>
5. Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні: Закон України від 22.03.2012 р. №4618-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4618-17>
6. Про стратегію розвитку малого і середнього підприємництва в Україні на період до 2020 року: розпорядження Кабінету Міністрів України від 24.05.2017 р. № 504-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/504-2017>
7. Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких інших законодавчих актів України щодо спрощеної системи оподаткування, обліку та звітності: Закон України від 04.11.2004 р. №4014-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4014-17>
8. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо додаткової підтримки платників податків на період здійснення заходів, спрямованих на запобігання виникненню і поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19): Закон України від 13.05.2020 р. № 591-IX.
9. Методичні рекомендації щодо оплати праці працівників малих підприємств від 13.08.2004 р. № v0186203-04. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0186203-04>
10. ДБН А.3.2-2-2009. Охорона праці і промислова безпека у

будівництві. [Чинний від 2012-04-01]. Вид. офіц. Київ: Мінрегіонбуд України, 2012. С.1-8.(Інформація та документація).

11. ДСТУ Б Д.1.1-1:2013. Правила визначення вартості будівництва. Вид.офіц. Київ: Мінрегіон України, 2013.87 с.

12. Адамська І. Сучасний стан й тенденції розвитку будівельної галузі України.*Галицький економічний вісник*.2019. № 5 (60).с.7-15.

13. Ажаман І.А., Комлєва Т.М. Стан та динаміка оплати праці в Україні та галузі будівництва. *Ефективна економіка*. 2018.№ 6.

14. Ануфрієва О. Л., Пальчевська Т. Г., Лагоцька Г. М. Підприємницька діяльність. Навчальний посібник.— Івано-Франківськ, «Лілея-НВ», – 2014. – 304 с.

15. Апостолюк О.Ю. Напрями вдосконалення оподаткування малого підприємництва в Україні. *Економічна наука. Інвестиції: практика та досвід*.2016. № 7. с.93-97.

16. Банасько Т.М., Варичева Р.В. Оподаткування малих підприємств: зарубіжний досвід.*Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*.2020.

17. Безродна С. М. Інвестування : компендіум / С. М. Безродна, Н. В. Миськова. Чернівці, 2013. – 200 с.

18. Биба В.В. Міняйленко І.В., Теницька Н.Б. Аналіз підприємницької діяльності: навч. посіб. для студентів спец. 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність» першого рівня вищої освіти усіх форм навчання. Полтава: ПолтНТУ. 2019. 182 с.

19. Биба В.В., Васюта В.Б., Міняйленко І.В., Чортюк Ю.В. Підходи до оцінювання енергоефективності підприємства: вітчизняний та зарубіжний досвід / В.В. Биба, В.Б. Васюта, І.В. Міняйленко // Збірник наукових праць І International scientific and practical conference « TECHNOLOGY, ENGINEERING AND SCIENCE - 2018», 24-25 жовтня 2018 року – Лондон: ПолтНТУ, 2018. – С. 131-132.

20. Білоус Г.П. Розвиток малого підприємництва в Україні .

Економіка України. 2016. № 5. с. 34-36.

21. Бобиль В.В., Топоркова О.А. Оподаткування малого бізнесу: нормативно-організаційний аспект. *Економіка та розвиток транспорту*. 2019. № 1 (17). с.35-47.

22. Богач Ю., Сивак Н. Роль та проблеми малого підприємництва. *Економіка та управління підприємствами*. 2019. с.50-59.

23. Бойчик І.М. Економіка підприємства: підручник. / І.М.Бойчик. – К.: Кондор -Видавництво, 2016. – 378 с.

24. Варналій З.С. Основи підприємництва: навч. посібник / З.С. Варналій. — 3є вид., випр. і доп. — К.: ЗнанняПрес, 2006. — 350 с.

25. Т. Г. Васильців, Я. Д. Качмарик, В. І. Блонська, Р. Л. Лупак . Бізнес-планування : навч. посіб. / . – К. : Знання, 2013. – 173 с.

26. Васюта В.Б., Чичуліна К.В. Ціноутворення в будівництві. Навчальний посібник. – Полтава: ПолтНТУ імені Юрія Кондратюка, 2017. – 104 с.

27. Васюта В.Б. Проблеми розвитку будівельної галузі України / В.Б. Васюта, ФарзалієвСахібАбдулалі// «Архітектура: Естетика + Екологія + Економіка» («Архітектура: Е+Е+Е») Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції (м. Полтава 02-03 жовтня 2018 р.) – Полтава: ПолтНТУ, 2018. – С. 42-44.

28. Васюта В.Б., Васюта В.В. Стратегії енергозбереження на підприємствах будівельної галузі/ Збірник наукових праць II Міжнародної україно азербайджанської конференції «Building Innovations-2019», 23-24 травня 2019 року – Полтава: ПолтНТУ, 2019. – С. 450-452.

29. Васюта В.Б. Теоретичні аспекти прогнозування розвитку підприємства / В.Б. Васюта, А.С. Срібна // Глобальні та національні проблеми економіки. – Випуск № 20.– Грудень. - 2017 р. – Режим доступу до журналу: <http://global-national.in.ua>.

30. Васюта В.Б. Економічна свобода – передумова розвитку підприємництва /В.Б. Васюта, О.М. Житник// Матеріали Міжнародної

науково-практичної Інтернет-конференції молодих учених, студентів та аспірантів «Економічний розвиток держави та її соціальна стабільність» 11 червня 2020 року – Полтава: Національний університет імені Юрія Кондратюка, 2020. с.374.

31. VasiutaViktoriiiaТінізація підприємництва в Україні: причини і наслідки / ViktoriiiaVasiuta, VasyIVasiuta, OksanaZhytnyuk// ЕКОНОМІКА І РЕГІОН Науковий вісник. – Полтава: ПНТУ, 2020. – Т. (2(77)). – С. 54-60. – doi:[https://doi.org/10.26906/EiR.2020.2\(77\).1948](https://doi.org/10.26906/EiR.2020.2(77).1948).

32. Вершиніна Д.М. Сучасний стан та аналіз трансформаційних процесів у будівельній галузі України. *Економіка та управління національним господарством*.2020.№43.с.49-53.

33. Волкова Н.І., Свірідова К.Д. Аналіз проблем кредитування малого та середнього бізнесу в сучасних економічних умовах. *Фінанси, облік, банки*. 2017. №1(22). с.55-62.

34. Гобир І. Б. Державна підтримка розвитку малого підприємництва в Україні в кризових умовах / І. Б.Гобир, М. І. Мельник // *Агросвіт*. – 2015. - № 10. – С. 65-69.

35. Голобородько Т.В. Облік та оподаткування суб'єктів малого бізнесу у зарубіжних країнах в умовах застосування міжнародних стандартів фінансової звітності. *Бухгалтерський облік, аналіз та аудит*.2016.№12-2.с.149-154.

36. Дикань О.В.Розвиток малого бізнесу в Україні: проблеми та шляхи забезпечення.*Вісник економіки транспорту і промисловості*. № 57. 2017.с.58-66.

37. Дмитренко В.І. Проблеми та перспективи розвитку підприємств будівельної галузі. *Вчені записки Університету «КРОК»*.2020.№ 2(58).с.120-127.

38. Дунда С.П. Розвиток підприємства та оцінка факторів, що на нього впливають. *Ефективна економіка*.2016. № 12.

39. Єфремова О.С. Кредитування малого підприємництва в Україні.

Економічна наука. Економіка та держава. 2018. № 7. с.82-85.

40. Жуков С.А. Академічне підприємництво як фактор підвищення ефективності підприємств і формування інноваційного потенціалу економіки України. Приазовський державний технічний університет. Сер. Економічні науки. 2017. № 33. с. 65-74.

41. Занора В. Розвиток підприємства: сутність, форми, види. *Галицький економічний вісник.* 2019. № 6 (61). с.69-78.

42. Іванов С. В. Будівельна галузь як один з векторів розвитку України: стан, практика та перспективи: монографія; НАН України, Ін-т економіки промисловості. Київ, 2020. 264 с.

43. Карпова Т.С. Механізм ефективного функціонування підприємств: податковий аспект. *Економіка і організація управління.* 2020. №3(39). с.121-132.

44. Карпюк Г.І. Основи підприємництва: Навчальний посібник для здобувачів професійної (професійно-технічної) освіти. «Інститут модернізації змісту освіти» МОН України. 2020. № 22.1/12-Г-1020.

45. Економіка праці та соціально-трудова відносини: Навч.-метод. посібник / За заг. ред. проф. Качана Є. П. – Тернопіль: ТДЕУ, 2006. – 373 с.

46. Коритько Т.Ю., Осадча Н.В., Толмачова Г.Ф. Проблеми розвитку малого та середнього бізнесу. *Економічний вісник Донбасу.* 2020. №2 (60). с. 4-9.

47. Крисак А. О. Сучасні проблеми розвитку малих підприємств в Україні. *Інвестиції: практика та досвід.* 2017. № 21. с.14-17.

48. Кулиняк І.Я., Прийма Л.Р., Шпак О.Г. Напрями розвитку підприємства в умовах динамічного середовища.– Львівська політехніка. 2012.

49. Кушнір О.К. Малий бізнес в Україні: проблеми розвитку / О.К. Кушнір // *Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка.* 2015. Вип. 10. с. 178–183.

50. Лепейко Т.І., Баланович А.М. Комплексна оцінка рівня розвитку

промислових підприємств. Економіка та управління підприємствами. *Проблеми економіки* .2016. №4.с.136-143.

51. Латишева О.В., Сайко О.Д. Будівельна галузь України: сучасний стан та її роль у забезпеченні сталого розвитку національної економіки. *Економічний вісник Донбасу*.2019. № 2(56).с. 66-73.

52. Лозовський О.М,Яремко А.О. Основні тенденції розвитку малого бізнесу в Україні.Мукачівський державний університет.Сер.Економіка і суспільство.2017.№ 13.с.578-582.

53. Лозовський О.М. Особливості державного регулювання малого підприємництва в Україні / О.М. Лозовський, С.І. Шарчук // *Економічний форум*. 2015. № 1. с. 135–139.

54. Лучко Г.Й., Когут І.В. Актуальні проекти стратегічного розвитку будівельної галузі України. *Ефективна економіка*.2020.№ 8.

55. Марушевський Г., Хікман Д. «Зелений» бізнес для малих і середніх підприємств. Посібник. – Київ, 2017. – 54 с.

56. Мірошник Р. О., Прокоп'єва У. О. Розвиток малого і середнього бізнесу в Україні: проблеми і перспективи .Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Сер. «Проблеми економіки та управління» .2020.№ 1.с.63-71.

57. Оласюк В.С. Ціноутворення в будівництві: конспект лекцій. – Любешів: Любешівський технічний коледж Луцького НТУ, 2016. – с.43 .

58. Омеляненко Т., Короткова ,К.. Розвиток малого підприємництва та малого бізнесу в Україні: чинники впливу та актуальні тенденції. *Ефективна економіка*.2020.№ 1.

59. С. В. Панченко, В. Л. Дикань, О. В. Шраменко . Підприємництво: підручник – Харків : УкрДУЗТ, 2018. – Ч. 1. Теоретичні основи організації підприємницької діяльності. – 241 с.

60. Романенко О.В., Алавердян Н.М. Огляд стану та оцінка потенціалу розвитку будівельної галузі України. *Ефективна економіка*.2020. №4.

61. Руда О.Л., Турчик М.М. Організація банківського кредитування малого та середнього бізнесу в Україні. *Ефективна економіка*.2018.№10.
62. Самуляк В.Ю., Фещур Р.В. Оцінювання рівня розвитку підприємств. – Національний університет «Львівська політехніка».2008.с. 627-636.
63. Серьогіна Н.В., Сосніцька Н.О., Вішня Я.С. Аналіз будівельної галузі України.*Економіка та управління національним господарством*. Сер. Проблеми системного підходу в економіці. 2020. № 3(77)-1.с.78-84.
64. Сич О.А., Волос І.І. Сучасний стан та умови кредитування малого та середнього бізнесу в Україні. *Молодий вчений*.2018.№2 (54).с.421-424.
65. Сотник І.М., Таранюк Л.М. Підприємництво, торгівля та біржова діяльність: підручник. – Суми: ВТД «Університетська книга», 2018. – 572 с.
66. Табінський В.А., Телятник В.М., Сімон А.П.. Проблеми та перспективи розвитку малого бізнесу в Україні. *Молодий вчений*. 2017. № 3 (43), с.848-851.
67. Табінський ,В., Сімон ,А., Стасюк ,А. Деякі аспекти розвитку малого підприємництва в Україні. *Економіка і суспільство*.2016.№2.с.36-39.
68. Толстова ,А., Кібальчич ,С. Проблеми розвитку малого бізнесу в Україні. *Вісник економіки, транспорту і промисловості*.2017.№60.с.55-62.
69. Фещенко О. М. Специфіка та гармонізація розвитку підприємництва в Україні .*Вісник Житомирського державного технологічного університету*. Сер. Економічні науки. 2017. № 1. с. 100-107.
70. Черняєва О.В., Гриненко А.Ю. Сутність і значення малого підприємництва у світовій економіці. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2017.Вип.3 (08).с.33-38.
71. Шут С.О. Розвиток будівельної галузі України. *Ресурсозбереження та альтернативні джерела ресурсного розвитку національної економіки*. 2016. №6 .с.215-218.
72. Яковенчук Є.К. Аналіз стану будівельної галузі України.*Альманах науки*.2020.№ 1 (34).с.12-14.

73. OECD(2020), Моніторинг реалізації Стратегії розвитку МСП України на 2017-2020 роки, OECD Publishing, Paris.

74. DoingBusiness 2020.
URL:https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/32436/9781464814402_Ch06.pdf

75. DoingBusiness 2020. URL:
<http://russian.doingbusiness.org/data/exploreeconomies/ukraine>

76. Державна служба статистики України: офіційний сайт. URL:
<http://ukrstat.gov.ua>.

77. І. В. Причепя. Перспективи розвитку підприємництва в Україні за умов глобалізації та євроінтеграції. URL:
<http://ir.lib.vntu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/17096/2270.pdf?sequence=3>

78. Дніпропетровське інвестиційне агентство.
URL:<http://dia.dp.gov.ua/najbilsh-perspektivni-sektori-ekonomiki-ukra%D1%97ni-dlya-zrostannya-ta-zaluchennya-inozemnix-investicij/>

79. Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України . – URL: <http://me.gov.ua>.

80. Васюта В. Б., Кулага М. О. Оцінка ефективності господарської діяльності підприємства та розроблення заходів щодо її підвищення. ModernEconomics. 2019. № 15(2019). С. 41-48. DOI:
[https://doi.org/10.31521/modecon.V15\(2019\)-06](https://doi.org/10.31521/modecon.V15(2019)-06).

81. Васюта В.Б., Шабазова Я. В. Розвиток підприємництва в Україні: місце у рейтингу світового банку «DOINGBUSINESS» // Europeanscientificdiscussions. Abstracts of the 4th International scientific and practical conference. PoteredellaragioneEditore. Rome, Italy. 2021. Pp. 516-519.
URL: <https://sci-conf.com.ua/iv-mezhdunarodnaya-nauchno-prakticheskaya-konferentsiya-european-scientific-discussions-26-28-fevralya-2021-goda-rim-italiya-arhiv/>

